

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

HET PROFIEL VAN ENKELE VREDEGERECHTEN IN HET GERECHTELIJK ARRONDISSEMENT ANTWERPEN — EVOLUTIE TUSSEN 1971 EN 1984

1. Inleiding

De actualiteit en de betrouwbaarheid van de gepubliceerde gerechtelijke statistieken in ons land laten veel te wensen over. Zelfs een elementair statistisch beeld van de activiteiten van de civiele rechtbanken kan men maar opbouwen na een moeizame dataverzameling. In een aantal recente publikaties hebben wij gepoogd een dergelijk profiel te schetsen van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen¹. In dit artikel gaat onze aandacht uit naar de vredegerichten.

Rekening houdend met onze materiële en organisationele mogelijkheden analyseerden wij vier vredegerichten van het gerechtelijk arrondissement Antwerpen. Het werkgebied van een vredegerecht kan aanzienlijk verschillen naar urbanisatiegraad en sociale structuur. Onze hypothese is dat zulks een weerslag kan hebben op de activiteiten van dit vredegerecht. Daarom opteerden wij voor een onderzoek bij de vredegerichten van het vierde kanton Antwerpen, het zesde kanton Antwerpen, Merksem en Zandhoven². Het zesde kanton Antwerpen is typisch stedelijk. Het vierde kanton Antwerpen bevat enkele volkswijken en het gehele havengebied en strekt zich verder uit tot Berendrecht

¹ E. LANGERWERF, J. VAN HOUTTE, F. VAN LOON, (*Betere gerechtelijke statistieken en (efficiënter) beheer van de rechtbanken*, Kluwer Rechtswetenschappen, 1986; E. LANGERWERF en F. VAN LOON, «Het profiel van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen. Evolutie tussen 1970 en 1980», *R.W.*, 1984-85, 35, 2369-2382.

² Onze dank gaat hierbij uit naar de heer R. Verheyden, procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Antwerpen, en naar mevrouw M. Claesen en de heren H. Hernould, J. Valvekens, J. den Haerynck en J. Lembrechts, vrederechters van respectievelijk het zesde kanton te Antwerpen, het vierde kanton te Antwerpen, Merksem en Zandhoven. Zij waren zo bereidwillig ons de rollen ter griffie te laten raadplegen. Daarenboven gaven zij bijzonder waardevolle commentaar op ons eerste rapport. Onze dank gaat eveneens uit naar de heren hoofdgriffiers en het griffiepersoneel voor hun gewaardeerde hulp en de aangename atmosfeer waarin wij mochten werken. Ten slotte vermelden wij G. Smaers, J. De Vroey, G. Luyckx en G. Wouters, die mede zorgden voor de gegevensverzameling.

en Zandvliet. Merksem staat model voor een randgemeente, terwijl Zandhoven het meest landelijke kanton van het gerechtelijk arrondissement Antwerpen is.

Bij dit onderzoek konden wij in grote lijnen het analyse-schema overnemen dat reeds eerder werd uitgetest bij de rechtbank van eerste aanleg. Dit bestaat uit vier belangrijke topics, die tevens de hoofddeling van dit artikel vormen.

Allereerst besteden wij de nodige aandacht aan het soort zaken dat voor het vredegerecht in kwestie wordt gebracht. In tweede instantie kijken wij naar de partijen, zowel in de positie van aanlegger als verweerder. Vervolgens analyseren wij enkele elementen van de eis en de procedure. Ten slotte gaan wij na hoeveel tijd de behandeling der zaken in beslag neemt en of er een verschil is naargelang de aard van de betwisting. Hierbij is de opzet telkenmale een dynamisch beeld op te hangen van mogelijke verschuivingen tussen 1970 en 1984.

Aanvankelijk lag het in onze bedoeling de jaren 1970, 1975, 1980 en 1984 te analyseren. Uiteindelijk verkozen wij het jaar 1971 i.p.v. 1970 omdat in dit laatste jaar de vrederechter nog een aantal bevoegdheden bezat, die vanaf 1971 werden toevertrouwd aan de arbeidsrechtbank. Deze keuze werd voornamelijk ingegeven met het oog op vergelijkbaarheid.

Het was materieel onmogelijk om alle zaken die gedurende deze vier jaren ingeleid werden, te onderzoeken. Daarom beperkten wij ons tot een steekproef. Hierbij namen wij elke derde zaak op. Gezien het vrij stereotiepe karakter van vele betwistingen voor het vredegerecht is de omvang van deze steekproef ruimschoots voldoende om tot geldige uitspraken te komen.

De vrederechter dient zich in te laten met een grote variëteit aan zaken. Naast de «conflictuele» rechtsmacht is hij belast met een «willige» rechtsmacht, die voornamelijk bestaat in het voorzitten van familieraden, het afleveren van akten van bekendheid en adopties. Kwantitatief gaat het bij de willige rechtsmacht om een niet onaanzienlijk aantal zaken die voor de vrederechter en de griffie soms vrij veel tijd in beslag nemen. Wij gaan er echter niet verder op in, wegens het vrij stereotiepe karakter van de meeste van deze zaken.

Wel bestudeerden wij de zaken die voorkwamen op de

algemene rol en de rol der verzoekschriften. Eveneens onderzochten wij de oproepingen ter verzoening, doch deze laatste zijn o.i. van een andere aard dan de twee eerstgenoemde categorieën en worden daarom afzonderlijk geanalyseerd.

Dit artikel behandelt enkel de algemene bevindingen. Een gedetailleerder beeld van de resultaten met o.a. alle tabellen, is te vinden in het basisrapport: «Het profiel van enkele vredegerichten in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen. Evolutie tussen 1971 en 1984», U.F.S.I.A., Centrum voor Rechtssociologie, 1986, 47 blz.

2. Welke zaken behandelt de vrederechter ?

Tabel 1 geeft een overzicht van de grote rechtsterreinen waarmee de vrederechter zich moet inlaten. Men mag hierbij niet uit het oog verliezen dat de gegevensverzameling gebeurde aan de hand van de «rollen», hetgeen een mogelijkheid tot vertekening insluit. Elk vredegericht — d.i. elke griffie van een vredegericht — gebruikt tot op zekere hoogte een eigen noteringssysteem, dat al of niet nauwkeurig is. Overleg ter zake tussen de vredegerichten is er niet, zodat een rangschikking van de zaken naar de grote rechtsterreinen de juridische werkelijkheid kan vertekenen.

Gelet op deze benadering krijgt de vrederechter vooral te maken met conflicten inzake contractuele aansprakelijkheden (huur-verhuur uitgezonderd). Deze vaststelling geldt voor de vier geanalyseerde vredegerichten. Uitgezonderd in het zesde kanton schommelt het relatief aandeel van contractuele aansprakelijkheid rond de 60%. Het vredegericht van het zesde kanton neemt ter zake een speciale positie in met ongeveer 80%. Dit hoge percentage kan men verklaren doordat vele bedrijven, zelfs van buiten het gerechtelijk arrondissement Antwerpen, in hun bevoegdheidsclausules het vredegericht van het zesde kanton als bevoegde rechtbank aanwijzen.

opnieuw een lager percentage — van 6 tot 9% in het zesde kanton. Ongetwijfeld is deze toename te wijten aan de talrijke tijdelijke huurwetten, die blijkbaar aanleiding hebben gegeven tot een groot aantal betwistingen.

Terwijl het procentueel aandeel van de conflicten inzake contractuele aansprakelijkheid relatief constant bleef in de beschouwde vijftien jaar en dat van de huurzaken toenam, is dat helemaal niet het geval met de vorderingen inzake buitencontractuele aansprakelijkheid (grotendeels verkeersongevallen). In de vier vredegerichten daalt het percentage tussen 1971 en 1984. In 1984 bedraagt het aandeel zowel in het vierde kanton, als in Merksem en Zandhoven iets meer dan 10%, hetgeen ongeveer een halvering betekent ten opzichte van 1971. Door de dominerende positie van conflicten over contractuele aansprakelijkheid in het zesde kanton komen er uiteraard veel minder andere zaken voor, nl. slechts 7% buitencontractuele aansprakelijkheidsgeschillen in 1971 en 5% in 1984.

Personen- en familierechtelijke betwistingen (hoofdzakelijk echtelijke moeilijkheden en onderhoudsplicht, komen — althans kwantitatief gezien en zonder verdere nuance — weinig aan bod voor de vrederechter. Hun aandeel overtreft nooit de 10%. In het zesde kanton betreft het slechts 1 à 3% van alle zaken. Uiteraard speelt hier mee dat alleen de rechtbank van eerste aanleg bevoegd is voor echtscheidingszaken. Wij herinneren er ook aan dat het zeer uitgebreide terrein van de willige rechtsmacht buiten beschouwing werd gelaten, hetgeen het lage percentage familierechtelijke geschillen sterk relativeert. Bovendien eindigen weinig familiezaken in een verstekvonnis dat meestal weinig tijd vergt. Hoewel kwantitatief het aantal familierechtelijke betwistingen vrij gering is, toch is de hoeveelheid werk die aan dergelijke zaken besteed wordt zeer groot.

De overige betwistingen liggen meer op het procedure vlak of bevatten alleen informatie over de procedure (verzet, tussenkost), maar niet over de aard van de zaak.

Tabel 1: Overzicht van de zaken waarmee de vrederechter zich dient in te laten (Algemene rol en verzoekschriften: in %)

	4e kanton				6e kanton				Merksem				Zandhoven			
	71	75	80	84	71	75	80	84	71	75	80	84	71	75	80	84
Contractuele aansprakelijkheid	55	59	64	60	83	78	78	83	58	59	58	58	57	58	61	58
Huur-verhuur	13	15	13	18	6	9	7	9	8	14	15	15	9	10	5	14
Buitencontractuele aansprakelijkheid	23	17	16	12	7	6	8	5	18	11	10	11	24	16	14	11
Personen- en familierecht	5	5	5	6	1	2	3	2	9	9	10	10	5	6	8	7
Andere	4	4	3	5	4	4	4	1	6	8	6	6	5	10	12	11
N (= 100%)	395	367	569	507	1103	1150	1388	1039	428	408	563	521	165	178	323	304
Index	100	93	144	128	100	104	126	94	100	95	132	122	100	108	196	184

Vrij belangrijk en daarom afzonderlijk vermeld, zijn de talrijke huur-verhuurzaken. In alle vredegerichten neemt de proportionele betekenis ervan aanzienlijk toe tussen 1971 en 1984, nl. van 13 tot 18% in het vierde kanton, van 8 tot 15% te Merksem, van 9 tot 14% te Zandhoven en —

Samengevat vertoont het beeld van de door de vrederechter behandelde zaken een grote stabiliteit in het beschouwde tijdsinterval. De twee uitzonderingen hierbij zijn buitencontractuele aansprakelijkheidsgeschillen en huurconflicten. Het proportioneel aandeel van de eerste categorie in

het totaal aantal zaken neemt sterk af, terwijl het aantal huurgeschillen aanzienlijk aangroeit tussen 1971 en 1984.

Uit tabel 1 kan men ook de globale aangroei aflezen van het totaal aantal zaken dat de vrederechter behandelt. Vroegere studies³ wezen reeds uit dat de aangroei van de totale input bij de vrederegerechten kwantitatief beperkt bleef in vergelijking met andere rechtbanken. De aangroei tussen 1971 en 1984 voor de vier vrederegerechten bedraagt 13%. Er bestaat echter een vrij aanzienlijke differentiatie. De sterkste aangroei van het aantal zaken vindt men terug in Zandhoven (84%). De stijging in het vierde kanton en te Merksem bedraagt respectievelijk 28 en 22%. In het zesde kanton daarentegen ligt het totaal aantal nieuwe zaken in 1984 6% onder het niveau van 1971. Opmerkenswaard is eveneens dat in de vier vrederegerechten het aantal zaken — na een eerdere stijging — terugliep van 1980 tot 1984.

Uitgezonderd in het vrederecht van het zesde kanton steeg het aantal oproepingen ter verzoening aanzienlijk tussen 1971 en 1984 (tabel 2). In het vierde kanton steeg het aantal verzoeningspogingen met de helft, het verdrievoudigde te Zandhoven en vervijfvoudigde te Merksem. De absolute cijfers verschillen echter sterk. Heeft dit te maken met een beleid dat door ieder vrederecht gevoerd wordt? Deze informatie slaat wel op een vrij gering aantal zaken, zodat enige voorzichtigheid bij de interpretatie geboden is.

Over het algemeen neemt het aantal oproepingen ter verzoening bij huurgeschillen sterk toe tussen 1971 en 1980, om nadien weer te dalen (tabel 2). De rol van de vrederech-

vrederegerechten tussen 20 en 25%.

Bij de interpretatie van deze cijfers mag men echter niet uit het oog verliezen dat de mogelijkheid om tot een verzoening te komen soms ontbreekt, bijvoorbeeld als een partij afwezig blijft. Opmerkelijk is verder dat uiterst weinig betwistingen — ook de niet verzoende — achteraf op de rol ingeschreven worden. Dit kan natuurlijk in aanzienlijke mate de betekenis van het aantal — officieel — geslaagde verzoeningspogingen wijzigen. Het belang van de verzoeningspogingen zou dus in werkelijkheid groter kunnen zijn dan uit het aantal officieel gesloten akkoorden blijkt. Wellicht wordt in vele gevallen tussen de partijen onderling uiteindelijk toch een overeenkomst bereikt of laat men de eis vallen.

Het is duidelijk dat de opdracht van de vrederechter als verzoener en/of bemiddelaar uitgebreider is dan uit deze statistische studie blijkt. Het gaat in deze bijdrage alleen om de officieel aanhangig gemaakte verzoeningen. Art. 1253*quater* Ger. W. bepaalt echter dat in bepaalde zaken de rechter de partijen poogt te verzoenen, dus zonder beroep op een «afzonderlijke» verzoeningsprocedure. Daarenboven is er ook de verzoenings- en bemiddelaarsrol van de vrederechter in vele andere zaken, die reeds aanhangig werden gemaakt door dagvaarding. Om hierover informatie te verkrijgen zou de studie moeten worden uitgebreid tot de rol en de functie van de vrederechter. Dit vereist een totaal andere aanpak die buiten het opzet van deze bijdrage valt.

Tabel 2. Overzicht van de aard der zaken bij de verzoeningspogingen (in %)

	4e kanton				6e kanton				Merksem				Zandhoven			
	71	75	80	84	71	75	80	84	71	75	80	84	71	75	80	84
Huurovereenkomsten	20	62	81	43	21	82	71	63	30	46	51	32	29	43	29	27
Familiezaken	30	19	—	17	30	2	4	1	18	7	9	9	—	4	—	—
Burengeschillen	15	4	12	17	12	6	9	10	18	14	18	16	14	2	25	32
Contractuele aansprakelijkheid (uitgez. huur)	35	8	7	7	33	10	15	10	30	22	16	27	29	9	13	14
Landpacht	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	17	33	18
Andere en geen inf.	—	8	—	17	3	—	1	7	3	12	6	16	14	4	—	9
N (= 100%)	20	25	43	30	33	51	80	30	33	139	108	168	7	23	24	22

ter als verzoener in familieaangelegenheden neemt kwantitatief gezien af. Zoals hiervoren reeds is aangehaald, wordt een aantal van deze zaken wellicht opgevangen door de «willige rechtsmacht», waarmee de vrederechter eveneens belast is. Daarnaast komen nog een aantal zaken van burenhinder aan bod, alsmede enkele geschillen over contractuele aansprakelijkheid. Het vrederecht te Zandhoven behandelt ook een aantal verzoeningen i.v.m. landpacht.

Een belangrijke vraag betreft de rol en de effectiviteit van de vrederechter als verzoener. Het aantal verzoeningspogingen waarover een akkoord wordt gesloten, schommelt aanzienlijk in de tijd en verschilt ook van vrederecht tot vrederecht. Te Merksem ligt het aantal effectieve verzoeningen bijvoorbeeld zeer hoog (40 à 50%), in de andere

3. De partijen

3.1. Verschillende types partijen

Voor iedere organisatie is het belangrijk te weten wie van haar diensten gebruik maakt. De rechtbank maakt hierop geen uitzondering. Over de verschillende soorten partijen die de rechtbank mobiliseren of voor de rechtbank gedaagd worden bestaat er een interessante theorie gesynthetiseerd door de Amerikaanse rechtssocioloog Galanter⁴. Met name stelt hij dat er grote verschillen kunnen optreden tussen de partijen die bij een geding betrokken zijn: verschillen in

³ E. LANGERWERF en F. VAN LOON, «De rechtbanken in de jaren zeventig: een explosie van zaken?», *R.W.*, 1983-84, 374.

⁴ GALANTER, M., «Why the 'haves' come out ahead: speculations on the limits of legal change», *Law and Society Review*, 1974, 9, 1, 95-160.

grootte, middelen, ervaring, belangrijkheid van de eis. Daarnaast is het onderscheid tussen de positie van aanlegger en verweerder essentieel. Ideaaltypisch deelt Galanter de partijen op in twee soorten: «one shotters» en «repeat players». De eerste groep bevat diegenen die slechts eenmaal of zeer accidenteel hun toevlucht (moeten) nemen tot een rechtbank. De tweede categorie bestaat uit diegenen die betrokken zijn (geweest) in verschillende gelijksoortige processen in de loop van de tijd. Bij «one shotters» gaan onze gedachten automatisch uit naar natuurlijke personen, bij «repeat players» veeleer naar organisaties, zoals bedrijven, verzekeringsmaatschappijen, de overheid, enz. Toch gaat dit beeld niet voor honderd procent op. Er zijn tussenliggende vormen mogelijk. Denken wij maar aan een criminele recidivist, die allicht bepaalde vaardigheden heeft ontwikkeld op gebied van kennis van (een tak van) het gerechtelijk systeem. Qua middelen mag hij niet gelijk worden gesteld met een grote organisatie. Het ligt dan ook voor de hand deze distinctie eerder te zien als een continuüm dan als een dichtomie. Dit neemt dan weer niet weg dat de meeste partijen duidelijk rond de uiteinden van dit continuüm liggen.

Het is in theorie gemakkelijk «one shotters» en «repeat players» te onderscheiden. Veel moeilijker is het concrete partijen bij een van deze beide ideaaltypes onder te brengen. Om dit perfect te doen zouden wij over een hele reeks aanvullende informatie moeten beschikken, zoals de vroegere proceservaring, de juiste grootte van een bedrijf, enz. Toch neemt dit niet weg dat wij zelf op basis van de gegevens van de rol tot een zinvolle klassificatie kunnen overgaan, namelijk het onderscheid natuurlijke persoon — rechtspersoon.

Men kan inderdaad stellen dat een rechtspersoon meer het ideaalbeeld van een “repeat player» benadert dan een natuurlijke persoon. Een rechtspersoon beschikt immers in de regel over veel meer middelen, heeft meer proceservaring en stelt in de regel belangrijkere eisen dan een natuurlijke persoon, voor wie het verschijnen voor een rechtbank een veel meer eenmalig karakter zal hebben.

3.2. Positie van aanlegger en verweerder

Allereerst geven wij een totaalbeeld van de configuratie der partijen in 1971, 1975, 1980 en 1984 (tabel 3).

In overeenstemming met de theorie van Galanter, die vooral op Amerikaanse cijfers is gebaseerd, vinden de meeste processen plaats tussen een rechtspersoon als aanlegger en een natuurlijke persoon als verweerder. Dit is het geval in praktisch alle rechtbanken en voor alle jaren. Wel doen er zich verschillen voor in de percentages. De meeste conflicten tussen een rechtspersoon als eiser en een natuurlijke persoon als verweerder komen voor in het vredege-recht van het zesde kanton, variërend van 60% (1980) tot 72% (1971). In de andere kantons liggen de percentages lager. Ze schommelen tussen 40 en 50%. In het vredege-recht van het vierde kanton en te Zandhoven vertoont het percentage een stijgende tendens tussen 1971 en 1984, in de beide andere vredegerechten een dalende trend tot 1980 en een toename nadien.

De tweede belangrijkste soort bestaat uit confrontaties tussen natuurlijke personen onderling. Dit soort betwistingen komt het meest voor te Zandhoven (35% in 1984) een eerder landelijk gebied, en het minste in het zesde kanton (35% in 1984). In beide vredegerechten daalt het percenta-

Tabel 7: Positie van aanlegger en verweerder (alle zaken, in %)

VERWEERDER													
	Eiser	1971			1975			1980			1984		
		NP°	RP°°	Tot.	NP	RP	Tot.	NP	RP	Tot.	NP	RP	Tot.
4e kanton	NP	29	7	36	31	8	39	24	8	32	25	5	30
	RP	41	23	64	44	17	61	42	26	68	49	21	70
	Tot.	70	30	100	75	25	100	66	34	100	74	26	100
	N =	394			365			568			507		
6e kanton	NP	18	4	22	22	4	26	21	5	26	16	4	20
	RP	72	6	78	64	10	74	60	14	74	68	12	80
	Tot.	90	10	100	86	14	100	81	19	100	84	16	100
	N =	1103			1153			1388			1039		
Merksem	NP	31	11	42	41	6	47	39	7	46	39	5	44
	RP	56	2	58	44	9	53	40	14	54	48	8	56
	Tot.	87	13	100	85	15	100	79	21	100	87	13	100
	N =	4012			404			560			517		
Zandhoven	NP	41	12	53	51	6	57	39	6	45	35	5	40
	RP	41	6	47	37	6	43	46	9	55	50	10	60
	Tot.	82	18	100	88	12	100	85	15	100	85	15	100
	N =	165			178			323			304		

° NP = natuurlijke persoon
°° RP = rechtspersoon

ge sinds 1975. In het vredegerrecht van het vierde kanton schommelt het tussen 25 en 29%, te Merksem tussen 31 en 41%.

Betwistingen tussen rechtspersonen onderling komen bij het vredegerrecht relatief meer voor dan verwacht. Hun aantal varieert tussen 17 en 26% in het vierde kanton, tussen 6 en 14% in het zesde kanton en van 5 tot 11 à 12% te Merksem en Zandhoven. Een mogelijke verklaring is dat het vredegerrecht ook bevoegd is voor handelszaken. Zo telt het vierde kanton vrij veel havenbedrijven.

Geschillen tussen natuurlijke personen als eiser en rechtspersonen als verweerder zijn daarentegen vrij schaars. Uitzonderd in 1971 (11% in Merksem en 12% in Zandhoven) overtreft dit soort geschillen nooit de 10% en het percentage vertoont eerder de neiging tot dalen.

Globaal bekeken zijn rechtspersonen eiser in zowat twee derde der gevallen. Dit percentage ligt echter hoger in het zesde kanton (78% in 1971 en 80% in 1984), maar lager te Merksem (53 tot 58%) en te Zandhoven (43 tot 60%).

In de positie van verweerder doet zich de omgekeerde situatie voor. Hier zijn natuurlijke personen de meest voorkomende tegenstander. Hun aantal bedraagt 66 à 75% in het vierde kanton, en 80 à 90% in de drie andere vredegerrechten.

Zoals men kan verwachten, verschilt de configuratie der partijen sterk naargelang de aard der betwisting. Uiteraard heeft het weinig zin het familierecht in deze analyse op te nemen, omdat dit soort betwistingen per definitie tussen natuurlijke personen gaat.

Vergelijkt men de drie belangrijkste soorten betwistingen (huur, andere contractuele aansprakelijkheid en buitencontractuele aansprakelijkheid), dan stelt men vast dat bij huurgeschillen de overgrote meerderheid van de conflicten zich afspelen tussen natuurlijke personen. Vooral in de positie van verweerder is het aandeel van de natuurlijke personen overweldigend. In 1984 overtreft, uitgezonderd in het zesde kanton (83%) hun aantal de 90%. Ook huurgeschillen tussen rechtspersonen als eiser en natuurlijke personen als verweerder zijn relatief nog enigszins belangrijk. Dikwijls gaat het hierbij om een optreden van sociale huisvestingsmaatschappijen.

Natuurlijke personen maken 80 tot 90% van de verweerders uit bij geschillen over contractuele aansprakelijkheid (andere dan huur). Alleen in het vredegerrecht van het vierde kanton ligt dit aantal lager (tussen 64 en 72%). Bij de eisers vormen de natuurlijke personen daarentegen veruit de minderheid. In de vredegerrechten van het vierde en zesde kanton maken zij maar 8% van het totaal uit. Te Zandhoven (13%) en Merksem (18%) ligt hun aantal iets hoger. Het meest voorkomende type geschil bij contractuele aansprakelijkheid is dan ook een conflict waarbij een rechtspersoon optreedt als eiser en een natuurlijke persoon als verweerder. Een duidelijke algemene evolutie in de tijd is echter niet waar te nemen.

Alleen bij geschillen over buitencontractuele aansprakelijkheid staat een natuurlijke persoon als aanlegger vrij frequent tegenover een rechtspersoon als verweerder. Het is hierbij de vraag in welke mate achter een natuurlijke persoon een verzekeringsmaatschappij schuilgaat, die in feite de procedure in handen heeft.

4. Enkele kenmerken van de eis en de procedure

In deze paragraaf gaat onze aandacht uit naar de volgende kenmerken: de vertegenwoordiging van de partijen, het bedrag van de eis en de tussenvonnissen.

4.1. Vertegenwoordiging van de aanlegger

Jammer genoeg verstrekt de algemene rol geen volledige informatie over de vertegenwoordiging van de verweerder, maar voor de aanlegger lijkt de geboden informatie adequaat.

Naar verwachting maken de «sterkere» partijen (de rechtspersonen) merkkelijk meer gebruik van de diensten van een advocaat. Zij treden slechts in een minimumaantal gevallen (1 à 3%) in persoon op. Tussen de rechtbanken onderling bestaan er slechts minieme verschillen in dit opzicht.

Vergeleken met de rechtspersonen verschijnen natuurlijke personen als aanlegger veel vaker zonder deskundige begeleiding voor de vrederechter. Het gemiddelde schommelt zowat rond 15%. In ieder geval bij de inschrijving op de rol beschikten deze personen niet over een advocaat. De grote meerderheid doet toch een beroep op de diensten van de advocaat. De verschillen tussen de vredegerrechten onderling zijn nochtans aanzienlijk. Natuurlijke personen verschijnen het meest in persoon te Merksem (20 à 32%) en daarna bij het vierde kanton te Antwerpen (15 à 19%). Dit gebeurt minder in Zandhoven (11 à 18%) en het zesde kanton te Antwerpen (7 à 13%). De vraag of er een bepaalde evolutie is geweest in de loop van de periode 1971-1984 is niet eenduidig te beantwoorden. In de meeste gevallen lijkt het aantal niet vertegenwoordigde natuurlijke personen, als aanlegger, toch iets af te nemen. In ieder geval is het zo dat ook natuurlijke personen in de regel een advocaat nemen.

Het lijkt verder interessant na te gaan bij welke procedures de partijen het meest, respectievelijk het minst, in persoon optreden. Men kan stellen dat op de eerstgenoemde rechtsterreinen de gedingen meer «verrechtlicht» zullen zijn.

De aanleggers treden in de regel het meest in persoon op voor huurbetwistingen. Ook bij familiezaken gebeurt dit geregeld. Bij de geschillen over contractuele en zeker bij buitencontractuele aansprakelijkheid wordt praktisch altijd de hulp van een advocaat ingeroepen. Speelt bij de verkeersongevallen, die het gros van de niet-contractuele aansprakelijkheid uitmaken, de gratis rechtsbijstand waarin de meeste verzekeringspolissen voorzien, een rol? Tussen de vredegerrechten onderling bestaan bepaalde verschillen. Zo vonden wij heel wat meer partijen in persoon bij huurkwesties in het vierde kanton te Merksem. Bij familiezaken scoort andermaal Merksem het hoogst. Voor de andere rechtsterreinen blijven de verschillen beperkter, al treden bij contractuele aansprakelijkheidsgeschillen wat meer eisers in persoon op in Zandhoven en Merksem.

4.2. Bedrag van de eis

Tabel 4 bevat alleen die zaken waarvoor informatie over het bedrag van de eis beschikbaar is, met weglating van de betwistingen die niet in geld waardeerbaar zijn.

De algemene indruk is dat de vrederechter zich dikwijls

Tabel 4: Bedrag van de eis (in %)

Bedrag eis	4e kanton				6e kanton				Merksem				Zandhoven			
	1971	1975	1980	1984	1971	1975	1980	1984	1971	1975	1980	1984	1971	1975	1980	1984
– 2.500	15	14	8	4		13	12	13	23	14	5	5	26	15	12	7
2501- 5500	22	14	24	11	geen	23	21	21	22	23	15	12	15	14	9	9
5501-10500	27	28	15	16	in-	28	20	21	25	23	20	18	26	25	21	16
10501-15500	16	17	16	12	for-	18	13	10	12	15	15	16	15	14	13	14
15501-20500	10	16	13	11	matie	9	9	9	10	10	10	11	10	17	11	9
20501-25500	7	7	9	12		5	5	6	5	8	4	8	3	9	8	12
25501-50500	2	2	23	28		3	17	17	2	4	22	22	2	3	24	25
+ 50501	1	2	2	7		1	2	3	1	2	5	7	3	4	3	8
N	(347)	(328)	(494)	(425)		(495)	(1242)	(984)	(358)	(320)	(412)	(404)	(144)	(145)	(246)	(232)
Mediaan	7761	9425	14614	19222		7584	9635	8529	6750	8667	14471	15200	7200	9583	13722	1633

moet inlaten met de beslechting van nominaal relatief kleine bedragen. Dit betekent uiteraard niet dat ze door de betrokkenen niet als belangrijk worden ervaren, zeker indien men alle kosten (proces, advocaat, tijd) erbij rekent. In 1971 ligt ongeveer 40% van alle betwistingen beneden 5.500 fr., en zelfs in 1984 loopt — met uitzondering van het zesde kanton — nog circa 15% van alle zaken over dergelijke bedragen. Het zesde kanton heeft duidelijk een ander profiel. Terwijl de andere vredegerichten een geleidelijke toename van de mediaan kennen, nog geaccentueerd door de verhoging van de limiet ratione summae in 1980 van 25.000 tot 50.000 fr., verandert de mediaan daar nauwelijks tussen 1975 en 1984. Een verklaring vormt hier de grote toevloed van kleine incassozaken door een beperkt aantal rechtspersonen.

Tussen de andere vredegerichten tekent zich ook een bepaald patroon af wat de hoogte van de eis betreft. De mediaan ligt steeds het hoogste in het vierde kanton, gevolgd door Zandhoven en Merksem. Dit kan men misschien verklaren vanuit het grotere aantal handelszaken dat het vierde kanton telt.

Dat er ook bedragen boven 25.000 fr. — of na 1980 boven 50.000 fr. voorkomen — is te wijten aan het feit dat de vrederechter voor sommige materies, met name huurzaken, altijd bevoegd is ongeacht de grootte van de eis. Voor een juiste interpretatie van deze gegevens mag men evenmin uit het oog verliezen dat de bevoegdheid van de vrederechter ratione summae onbeperkt is voor tussen- en tegeneisen. Deze zijn niet in de bovenvermelde cijfers begrepen.

Het lijkt wel interessant na te gaan of de verschillende soorten aanleggers het vredegericht mobiliseren voor andere bedragen. Zo is het opmerkelijk dat verzekeringsmaatschappijen het vredegericht mobiliseren voor de kleinste bedragen. Meestal gaat het hier om niet betaalde verzekeringspremies, die zich soms over verschillende jaren uitstrekken. Deze bedragen lijken klein, maar mogelijk worden ze repetitief opgevraagd. Bovendien hebben deze vorderingen een stok-achter-de-deur functie. Aangezien de meeste verzekeringcontracten zich over ettelijke jaren uitstrekken, zullen de verzekeringnemers meer geneigd zijn deze de volgende jaren spontaan te betalen.

Ook non-profit organisaties (zoals v.z.w., parastatale,

enz.) worden in de regel gekenmerkt door het indienen van eisen met eerder kleine bedragen.

Aan het andere einde aan het continuüm prijken vooral de banken en financiële instellingen. Niettegenstaande het soms kleine absolute aantal, mobiliseert deze categorie het vredegericht in de regel voor de hoogste bedragen.

Tussen de overige categorieën bestaan minder uitgesproken verschillen. Dit geldt met name voor NV's en PVBA's. Wel is het interessant vast te stellen dat de geldelijke waarde der eisen afkomstig van natuurlijke personen praktisch altijd hoger ligt dan die der rechtspersonen, op de banken na. Individuele personen schakelen het vredegericht dus niet in voor kleine sommen.

Het lijkt overigens de moeite na te gaan of er een verband bestaat tussen de aard van de zaak en het bedrag van de eis. Wij beperken deze vergelijking tot de drie kwantitatief belangrijkste rechtsterreinen: huurkwesties, andere zaken over contractuele aansprakelijkheid en betwistingen over buitencontractuele aansprakelijkheid. Familiezaken betreffen vaak niet in geld waardeerbare eisen of geven geen informatie over het bedrag dat op het spel staat. Qua gemiddeld bedrag volgen de drie bestudeerde rechtsterreinen een bepaalde rangorde die constant blijft in de tijd en evenmin varieert naar vredegericht. Huurzaken slaan in de regel op hogere sommen dan buitencontractuele en (andere) contractuele aansprakelijkheidsgeschillen, en in die volgorde. In het geval van de huurkwesties speelt uiteraard mee dat de vrederechter hiervoor bevoegd is ongeacht de hoogte van het geschil. Tussen 1975 en 1980 stijgt de mediaan met name van de zaken over contractuele aansprakelijkheid slechts licht.

4.3. Tussenvonnissen

De vrederechter maakt slechts in geringe mate gebruik van tussenvonnissen. Tussen de vredegerichten onderling bestaan bepaalde verschillen. Het actiefst in dit opzicht lijkt Merksem (gemiddeld 0,12), gevolgd door Zandhoven (gemiddeld 0,11). De beide Antwerpse kantons scoren hier echter vrij laag op (0,05 à 0,08). Overigens liggen de cijfers van 1984 iets lager dan tijdens de vorige jaren. Dit hangt er uiteraard mee samen dat vele in 1984 ingeleide zaken nog

niet beëindigd waren. Ter nuancering moet men eraan toevoegen dat het gemiddeld aantal tussenvonnissen gedrukt wordt door de talrijke verstekzaken, waarin geen tussenvonnissen voorkomen.

Het meest voorkomende tussenvonnis beveelt een deskundig onderzoek. Gemiddeld komt het voor in ongeveer een derde van alle tussenvonnissen. Vrij frequent worden persoonlijke verschijningen en getuigenverhoren bevolen. Plaatsopnemingen maken zowat 10% van het totaal uit. Het aandeel van de heropeningen der debatten is variabel.

5. Duur der zaken

Op vele niveaus der burgerlijke rechtbanken vormt de achterstand een heet hangijzer. In een eerdere studie stelden wij vast dat het aantal niet afgehandelde zaken ook bij alle vredegerichten in stijgende lijn ging, doch nog geen alarmerende proporties aannam⁵. Geldt dit ook voor de vier bestudeerde vredegerichten?

In de eerste plaats gaan wij na hoeveel zaken nog «open» zijn, dat wil zeggen formeel nog niet afgehandeld. Een eindbeslissing impliceert niet steeds een vonnis van de vrede rechter. De zaak kan immers afgehandeld worden door de partijen onderling, zij kan ingetrokken of geschrapt worden of verwezen naar een andere rechtbank. De «open» zaken kan men in twee groepen indelen. Ten eerste zijn er die zaken waarin nog een oplossing wordt gezocht, maar die uitgesteld zijn, naar de rol verwezen of waarin bv. een getuigenverhoor of een deskundig onderzoek gebeurt. Hier geldt het principe van de «passiviteit» van de burgerlijke rechter. Het zijn in de eerste plaats de partijen die bepalen wanneer zij om een rechtsdag verzoeken. De al dan niet

meer na inleiding, dit systematisch nagaat. Dit resulteert dan in een weglating of een schrapping.

Tabel 5: Aantal open zaken (in %)

	1971	1975	1980	1984
Vierde kanton	2	2	7	19
Zesde kanton	1	6	8	13
Merksem	8	1	6	15
Zandhoven	1	5	9	23

Het aantal open zaken bij de vredegerichten is laag in vergelijking met de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen⁶. Voor die daterend uit 1980 schommelt het aantal tussen 6 en 9%. Bekijkt men de input van 1984 dan stelt men vast dat bij het afsluiten van de dataverzameling — half 1985 — tussen 13 en 23% openblijven. Omgekeerd kan men stellen dat grosso modo 80% der zaken reeds beëindigd zijn zodat men moeilijk van een aanzienlijke achterstand kan spreken.

Naast het aantal open zaken is de duur van de zaken een tweede belangrijk thema. De procesduur hebben wij gemeenten door de datum van de eindbeslissing (eindvonnis, schrapping, afstand, verwijzing ...) te vergelijken met de datum van inschrijving op de rol en het verschil te maken. Enkel de gegevens voor de jaren 1971 tot 1980 werden geanalyseerd. 1984 is weggelaten, omdat uiteraard nog heel wat zaken actief zijn, maar nog niet beslist door de vredegerichten. Voor de input van 1980 en a fortiori de voor-

Tabel 6. Mediaan en derde kwartiel van de duur der zaak (geëindigde zaken)

	1971			1975			1980		
	med.	75%	N	med.	75%	N	med.	75%	N
Vierde kanton	2	50	(381)	6	85	(360)	3	108	(530)
Zesde kanton	1	6	(1092)	3	7	(1080)	3	21	(1283)
Merksem	8	57	(424)	9	49	(389)	7	53	(513)
Zandhoven	28	127	(152)	18	153	(176)	13	360	(304)

lange duur van de «open zaken» is in de vredegerichten vrijwel uitsluitend een zaak van de partijen. In de meeste kantons wordt de rechtsdag vastgesteld op maximaal een twee à drietal maanden na de aanvraag. Bij betwistingen die behoren tot de materie van het familierecht, is die tijds-spanne overigens heel wat korter.

Ten tweede zijn er die open zaken waarin niets meer gebeurt, maar die evenmin geschrapt zijn. Men kan vermoeden dat de partijen hier onderling tot een oplossing zijn gekomen, ofwel dat de aanlegger zijn zaak in feite opgeeft. Wel werd dit niet aan de vrede rechter meegedeeld, zodat de zaak de rol bezwaart. In de meeste vredegerichten bestaat de praktijk dat men periodiek, maar wel na vijf jaar of nog

gaande jaren kan men verwachten dat de zaken die de vrede rechter moet beslissen, praktisch allemaal tot een goed einde gebracht zijn.

Het totaalbeeld van de procesduur valt voor de vredegerichten wel erg gunstig uit, zeker in vergelijking met de andere burgerlijke rechtbanken (tabel 6). Met uitzondering van Zandhoven (13 dagen in 1980) wordt binnen de andere vredegerichten de helft der zaken gemiddeld binnen een week afgehandeld. Ter nuancering van deze cijfers moeten wij eraan toevoegen dat deze cijfers sterk beïnvloed worden door de talrijke verstekvonnissen tijdens de zitting. Ver-

⁵ E. LANGERWERF en F. VAN LOON, «De rechtbanken in de jaren zeventig: een explosie van zaken?», *R. W.*, 1984-85, 373-374.

⁶ In 1984 telde men nog 16% open zaken bij die ingeleid in 1970 en 24% bij die aanhangig gemaakt in 1980. Van deze laatste groep kan men wegens de grote achterstand veronderstellen dat nog een aantal procedures actief zijn, maar voor de eerste lijkt dit vrijwel uitgesloten.

stekvonnissen komen bijvoorbeeld veel voor in het zesde kanton en weinig te Zandhoven, hetgeen de procesduur in dit laatste vrederecht uiteraard sterk opdrijft. Jammer genoeg valt op de algemene rol niet steeds uit te maken of een zaak al dan niet bij verstek wordt uitgesproken. Om hiervoor enigszins te corrigeren berekenden wij ook de tijd waarbinnen driekwart van alle zaken beëindigd is. Met uitzondering van Merksem wijzen de andere cijfers op een lichte toename in de loop van het decennium 1970-1980. Ook de onderlinge verhoudingen verschillen. Men stelt vast dat de procesduur in Zandhoven het langst is, gevolgd door het vierde kanton Merksem en het zesde kanton. Geschillen over contractuele aansprakelijkheid worden in alle vrederechten het snelst afgehandeld en binnen een zeer korte tijdsspanne, niet in het minst omdat de meerderheid hiervan uit verstekvonnissen bestaat. Ook familiezaken worden in de regel vrij snel beslecht. Het langst duren buitencontractuele aansprakelijkheidsgeschillen en huurkwesties. In sommige gevallen dient men praktisch een jaar te wachten vooraleer driekwart der zaken beëindigd is. Voor de precieze cijfers verwijzen wij naar het basisrapport.

Zoals vermeld werd de procesduur berekend door het verschil te maken tussen de datum van eindbeslissing en de datum van inschrijving op de rol. Jammer genoeg kunnen wij geen tijdsanalyse maken van de verschillende fasen van de procedure. Slechts op die wijze kunnen wij iets te weten komen over de rol die respectievelijk de rechtbank en de partijen en hun advocaten spelen bij de verklaring van de procesduur. De noodzakelijke informatie hiervoor is echter niet beschikbaar op de algemene rol.

6. Besluit

Dit artikel beoogt in hoofdzaak het profiel te schetsen van de zaken behandeld door de vrederechter. Zowel voor de jurist als voor de rechtssocioloog biedt een dergelijk sociografisch beeld belangrijke informatie, die als aanknopingspunt kan dienen voor meer fundamenteel onderzoek. In de gepubliceerde statistieken ontbreekt hierover immers elk gegeven, zodat men aangewezen is op onderzoek ter plaatse. Deze bijdrage poogt niet alleen een statisch beeld op te hangen, maar tracht ook inzicht te verschaffen in mogelijke verschuivingen tussen 1971 en 1984. Omdat het werkgebied van de verschillende vrederechten nogal verschilt naar urbanisatiegraad en sociale structuur, opteerden wij voor een onderzoek bij de vrederechten van het vierde kanton te Antwerpen, het zesde kanton te Antwerpen, Merksem en Zandhoven.

Vier belangrijke themata vormen de hoofddeling van het artikel. Allereerst besteden wij aandacht aan het soort zaken dat voor het vrederecht wordt gebracht. Vervolgens kijken wij naar de partijen, zowel in de positie van eiser als van verweerder. In derde instantie analyseren wij enkele elementen van de eis en van de procedure. Ten slotte gaan wij na hoeveel tijd de behandeling der zaken in beslag neemt.

De gegevens werden verzameld door middel van een representatieve steekproef. Wij onderzochten zowel de algemene rol, de rol der verzoekschriften als de oproepingen ter verzoening en dit voor 1971, 1975, 1980 en 1984.

De vrederechter moet vooral contractuele aansprakelijkheidsgeschillen beslechten. Uitzonderd in het zesde kan-

ton schommelt het proportioneel aandeel van deze categorie rond de 60%. De tweede grootste pijler bestaat uit buitencontractuele aansprakelijkheidsvorderingen, waarbij vooral verkeersongevallen. Het relatief belang ervan is echter tussen 1971 en 1984 gehalveerd tot iets meer dan 10%. Het aandeel van de huurzaken nam aanzienlijk toe gedurende de beschouwde periode. Familierechtelijke geschillen (minder dan 10%) komen — kwantitatief bekeken — weinig aan bod voor de vrederechter. Deze verdeling is op zichzelf uiteraard geen maatstaf om het tijdsgebruik van de vrederechter te meten. De talrijke contractuele geschillen kunnen bijvoorbeeld slechts een summier deel van zijn aandacht vergen omdat de grote meerderheid verstekvonnissen zijn. Omgekeerd kan hij veel tijd besteden aan sommige familiezaken. Wij bekeken ook de verzoeningen. Hierbij stelden wij grote verschillen qua relatief aantal vast. Opmerkenswaard was de sterke toename ervan in de loop van de periode 1971-1984, waarbij Merksem de kroon spant met een vervijfvoudiging.

Vervolgens onderzochten wij de configuratie der partijen. Essentieel daarbij was het onderscheid tussen «one-shotters» en «repeat players», dat wij operationaliseerden door de tegenstelling natuurlijk persoon - rechtspersoon. In overeenstemming met de theorie van Galanter staat in meer dan vier tiende der processen een rechtspersoon als aanlegger tegenover een natuurlijk persoon als verweerder. De tweede belangrijkste groep bestaat uit confrontaties tussen natuurlijke personen onderling. Dit soort conflicten komt het meest voor te Zandhoven en het minst in het zesde kanton. Betwistingen tussen rechtspersonen onderling komen op dit niveau weinig voor, uitgezonderd in het vierde kanton. Ook geschillen tussen natuurlijke personen als aanlegger en rechtspersonen als verweerder zijn schaars. Globaal bekeken treden rechtspersonen meestal als eiser op. Het omgekeerde fenomeen doet zich voor in de positie van verweerder, waar natuurlijke personen de meest voorkomende partij zijn.

De configuratie der partijen varieert sterk naargelang de aard der zaak. Bij geschillen over contractuele aansprakelijkheid zijn natuurlijke personen praktisch uitsluitend verweerder. Zij maken ook ongeveer 90% van de verweerders uit bij huurgeschillen. Alleen bij betwistingen over niet-contractuele aansprakelijkheid staat een natuurlijke persoon als eiser relatief dikwijls tegenover een rechtspersoon. Het is zeer de vraag in hoever hierbij echter een natuurlijke persoon en niet een rechtspersoon (verzekering) schuilgaat. Voor het overige zijn geschillen van dit type eerder schaars.

Enkele kenmerken van de eis en de procedure vormen het derde thema van dit artikel. Zo onderzochten wij in welke mate de aanleggers een beroep doen op een advocaat. Rechtspersonen maken bijna altijd gebruik van de diensten van een advocaat. Ook natuurlijke personen worden in de regel door een advocaat vertegenwoordigd, hoewel gemiddeld 15% bij de inschrijving op de rol geen advocaat hadden. Vooral bij huurzaken en in mindere mate bij familiezaken treden vele aanleggers in persoon op. De verschillen tussen de vrederechten onderling zijn nochtans aanzienlijk. Jammer genoeg bevat de algemene rol geen informatie over de vertegenwoordiging van de verweerder.

Het vrederecht wordt dikwijls gemobiliseerd voor eerder kleine sommen, hetgeen uiteraard nog niet betekent dat ze voor het individu niet belangrijk kunnen zijn. Zo han-

delde — met uitzondering van het zesde kanton — in 1971 ongeveer 40% en in 1984 nog 15% van alle zaken over bedragen van minder dan 5.500 fr. Het mediane bedrag is in dezelfde periode echter meer dan verdubbeld. In het zesde kanton daarentegen is de mediaan nauwelijks veranderd op 15 jaar tijd en bestaat grotendeels uit kleine schuldvorderingen.

Deze tendensen zijn natuurlijk beïnvloed door het optrekken van de limiet *ratione summae* van 25.000 fr. tot 50.000 fr. in 1980. Er werd geen rekening gehouden met eventuele tussen- en tegenvorderingen, waarbij de bevoegdheid *ratione summae* van de vrederechter onbeperkt is. Opmerkelijk was dat verzekeringsmaatschappijen gemiddeld de kleinste bedragen vorderen. Huurzaken slaan in het algemeen op de hoogste sommen, waarbij men moet aanstippen dat de vrederechter bevoegd is voor de beslechting van alle huurzaken, ongeacht het bedrag.

Vermeldenswaard is nog dat de vrederechter weinig tussenvonnissen uitsprekt en dat het aantal zaken dat op het einde van het jaar nog open is, zeer laag ligt. In het algemeen vertoont trouwens de procesduur voor het vredege-recht een erg gunstig beeld in vergelijking met andere rechtbanken. De helft van alle zaken wordt binnen een week afgehandeld. Dit cijfer moet wel worden genuanceerd wegens het grote aantal verstekvonnissen op de zitting. Uitsplitst naar de aard der zaak worden betwistingen over contractuele aansprakelijkheid het snelst afgewerkt. Ook fami-

liezaken en huurbetwistingen worden vlug afgehandeld. Buitencontractuele aansprakelijkheidsgeschillen duren veruit het langst. Deze kwantitatieve bevindingen zeggen vanzelfsprekend niets over het reële tijdsbudget van de vrederechter. Sommige zaken nemen immers veel tijd in beslag, andere weinig. Daarenboven werd de omvangrijke willige rechtsmacht van de vrederechter volledig buiten beschouwing gelaten.

Al deze resultaten gelden uiteraard alleen voor de vier behandelde vrederechten. Zij kunnen door de mogelijke specifieke configuratie van deze kantons niet zonder meer veralgemeend worden naar andere vrederechten. Deze monografie illustreert echter duidelijk de mogelijkheden die een analyse van de rollen biedt. Aan een analyse van de rollen kleven echter heel wat nadelen, waarvan de onnauwkeurigheid en het zuiver kwantitatief karakter de belangrijkste zijn. Een verdere uitbreiding van de studie naar de rol en de functie van de vrederechter in de huidige samenleving is dan ook een absolute noodzaak. Slechts dan komen alle kwalitatieve aspecten van de taak van de vrederechter tot hun volle recht.

E. LANGERWERF

F. VAN LOON

Centrum voor Rechtssociologie
Universiteit Antwerpen - UFSIA

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

VAKANTIEKAMER — 4 JULI 1986

Eerste voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Bosly

Advocaat-generaal: mevr. Liekendael

Dienstplicht — Te laat ingesteld cassatieberoep — Overmacht.

De enkele omstandigheid dat een dienstplichtige niet kan lezen en dus niet tijdig geweten heeft dat hij zijn voorziening binnen de wettelijke termijn moest verzenden, levert ten aanzien van het tijdig instellen van cassatieberoep geen overmacht op.

A.

Gelet op de bestreden beslissing, op 12 maart 1986 gewezen door de herkeuringsraad van de provincie Henegouwen;

Overwegende dat, behoudens overmacht, de voorziening van de dienstplichtige, krachtens artikel 51, §§ 2 en 4, van de gecoördineerde dienstplichtwetten, op straffe van nietigheid aan de griffie van het Hof moet worden gezonden binnen vijftien dagen na ontvangst van de kennisgeving van de bestreden beslissing;

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan blijkt dat eiser op 19 maart 1986 van de beslissing kennisgeving ontvangen heeft en dat hij zijn voorziening bij aangetekende brief aan de griffie van het Hof heeft gezonden op 5 mei 1986;

Overwegende dat eiser aanvoert dat hij niet kan lezen en dus niet tijdig heeft geweten dat hij zijn voorziening binnen de wettelijke termijn moest verzenden;

Dat die enkele omstandigheid geen geval van overmacht oplevert;

Dat de voorziening laattijdig en dus niet ontvankelijk is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 15 SEPTEMBER 1986

Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. De Gryse

Arbeidsovereenkomst — Beëindiging — Dringende reden — Begrip — Feitenrechter — Beoordelingsmacht — Reikwijdte.

Uit art. 35 W.A.O. volgt dat de feitenrechter op onaanstbare wijze in feite oordeelt of de tekortkoming ernstig

genoeg is en of zij de professionele samenwerking tussen werkgever en werknemer onmiddellijk en definitief onmogelijk maakt, mits hij het begrip dringende reden niet mis- kent.

Z. t/ X.

Gelet op het bestreden arrest, op 10 september 1985 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artike- len 35, 39 van de wet van 3 juli 1978 op de arbeidsovereen- komsten en 95 van de Grondwet,

doordat het arrest het hoger beroep van verweerster ge- deeltelijk gegrond verklaart en eiseres veroordeelt tot beta- ling van een verbrekingsvergoeding van 395.226 frank, op grond: «dat de beoordeling van de dringende reden tot de soevereine beoordelingsmacht van de feitenrechter be- hoort; dat de rechter in geval van betwisting soeverein oor- deelt of de aangevoerde feiten, rekening houdend met de concrete omstandigheden van de zaak, een dringende reden uitmaken; dat in de aangetekende onmiddellijke ontslag- brief van 10 augustus 1982 de dringende reden duidelijk omschreven wordt; dat in diezelfde brief ook vermeld wordt dat (verweerster) bekend heeft 'deze koffie ont- vreemd te hebben om financiële redenen' (één kilogram koffie); dat het (arbeidshof) beslist dat men niet mag stel- len dat iedere diefstal, ongeacht zijn belangrijkheid, een dringende reden zou uitmaken die hoe dan ook een onmid- dellijk ontslag rechtvaardigt, aangezien iedere diefstal een bijzonder geval uitmaakt, waarvan de beoordeling wegens de omstandigheden kan verschillen; dat het (arbeidshof) vaststelt dat het ingeroepen feit in de voormelde onmiddellij- ke ontslagbrief eenmalig is, waarmee rekening dient te worden gehouden in casu; de geringe waarde van de ont- vreemde zaak; de afwezigheid van enige penale klacht bij het bevoegde parket te Leuven; het bewezen onberispelijk beroepsverleden; dat (verweerster) zich toen in zeer moei- lijke sociale en familiale omstandigheden bevond, wat zij uitdrukkelijk liet opmerken en dat dit motief ook opgeno- men werd in de onmiddellijke ontslagbrief; dat het (ar- beidshof) derhalve beslist dat de feiten, zoals door (eiseres) ingeroepen en omschreven werd in haar reeds vermelde ontslagbrief van 10 augustus 1982, niet als een dringende reden die elke professionele samenwerking tussen de werk- gever en de werknemer onmiddellijk en definitief onmoge- lijk maakt, aanvaard wordt, zodat (verweerster) derhalve recht heeft op een passende verbrekingsvergoeding»,

terwijl, eerste onderdeel, onder dringende reden in de zin van de artikelen 35 en 39 van de wet van 3 juli 1978 op de arbeidsovereenkomsten wordt verstaan «de ernstige tekort- koming die elke professionele samenwerking tussen de werkgever en de werknemer onmiddellijk en definitief on- mogelijk maakt»; de beoordeling of de vastgestelde feiten een dringende reden uitmaken in de zin van voormelde wet- telijke definitie een beoordeling in rechte is, die derhalve niet tot «de soevereine beoordelingsmacht van de feiten- rechter» behoort, doch integendeel krachtens artikel 95 van de Grondwet op haar wettigheid getoetst kan worden door het Hof van Cassatie, zodat het arrest, in zoverre het beslist dat de beoordeling van de dringende reden «tot de soeve- reine beoordelingsmacht van de feitenrechter behoort» de artikelen 35 van de wet van 3 juli 1978 en 95 van de Grond-

wet schendt en door op die gronden aan verweerster een opzeggingsvergoeding toe te kennen, de artikelen 35 en 39 van de wet van 3 juli 1978 schendt;

(...)

Overwegende dat artikel 35 van de Arbeidsovereenkom- stenwet van 3 juli 1978 bepaalt: «Elke partij kan de over- eenkomst zonder opzegging of vóór het verstrijken van de termijn beëindigen om een dringende reden die aan het oor- deel van de rechter wordt overgelaten (...). Onder dringen- de reden wordt verstaan de ernstige tekortkoming die elke professionele samenwerking tussen de werkgever en de werknemer onmiddellijk en definitief onmogelijk maakt (...))»;

Overwegende dat hieruit volgt dat de feitenrechter op onaantastbare wijze in feite oordeelt of de tekortkoming ernstig genoeg is en of zij de professionele samenwerking tussen werkgever en werknemer onmiddellijk en definitief onmogelijk maakt, mits hij het begrip «dringende reden» niet miskent;

Overwegende dat het arrest op grond van de omstandig- heden die het vaststelt en die in het middel zijn vermeld, wettig beslist dat het door verweerster gepleegde feit «niet als een dringende reden die elke professionele samenwer- king tussen (partijen) onmiddellijk en definitief onmogelijk maakt, aanvaard wordt»;

Overwegende dat, nu de beslissing wettelijk verantwoord wordt door de hiervoren vermelde redenen, het eerste onderdeel, gericht tegen een overbodige beschouwing van de rechters, zonder belang is;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

NOOT—Zie o.a. Cass., 12 januari 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 514; Cass., 12 januari 1977, *id.*, 1977, 530; Cass., 5 januari 1977, *id.*, 1977, 485; Cass., 5 oktober 1967, *id.*, 1968, 169.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 29 SEPTEMBER 1986

Eerste voorzitter: de h. Châtel
Raadsheer-rapporteur: de h. Rauws
Advocaat-generaal: de h. Lenaerts
Advocaat: mr. Bützler

Taalgebruik — In sociale zaken — Arbeidsovereenkomst — Nijverheids-, handels- of financiebedrijf — Exploitatie- zetel — Wetten taalgebruik in bestuurszaken — Frans taal- gebied.

Op grond van art. 52 van de wetten op het taalgebruik in bestuurszaken is wettelijk verantwoord de beslissing die oordeelt dat een arbeidsovereenkomst geldig in het Frans is opgesteld, wanneer de exploitatiezetel van het bedrijf in het Franse taalgebied is gelegen.

D. t/ N.V. I.

Overwegende dat uit het bestreden arrest blijkt dat: eiser sedert 18 augustus 1980 tot einde oktober 1980 als handels-

vertegenwoordiger in dienst was van verweerster, wier exploitatiezetel in het Franse taalgebied gevestigd is; eiser in het Nederlandse taalgebied was tewerkgesteld, zij het niet uitsluitend; de arbeidsovereenkomst, die een proefbeding bevatte, in het Frans was gesteld evenals de aangetekende brief van 30 oktober 1980, waarbij verweerster de overeenkomst op staande voet beëindigde;

Dat het arrest voorts vaststelt dat eiser van verweerster een opzeggingsvergoeding vorderde op grond dat de in het Franse taal gestelde arbeidsovereenkomst nietig was, want strijdig met het voorschrift van het decreet van de Cultuuraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap van 19 juli 1973 tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen werkgevers en werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen, welk decreet, volgens eiser, toepasselijk was omdat hij in het Nederlandse taalgebied was tewerkgesteld; dat eiser op dezelfde rechtsgrond bijkomend gewaarborgd loon voor zijn arbeidsongeschiktheid van 20 tot 31 oktober 1980 vorderde;

Overwegende dat het arbeidshof eisers vorderingen afwijst, op grond dat de arbeidsovereenkomst tussen de partijen wettig in het Frans was gesteld, met toepassing van het bepaalde in artikel 52 van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966;

Overwegende dat het Arbitragehof in zijn arrest van 12 juni 1986, in antwoord op de vraag die door het Hof was gesteld, voor recht zegt: «1. Ten gevolge van het arrest van het (Arbitragehof) van 30 januari 1986 waarbij in artikel 1, eerste lid, van het decreet van de Cultuuraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap van 19 juli 1973 'tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen' de woorden 'of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen' werden vernietigd, is de prejudiciële vraag zonder voorwerp in zoverre ze betrekking heeft op dit decreet; 2. Artikel 52 van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, houdt geen schending in van de regels die door of krachtens de Grondwet zijn vastgesteld voor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten»;

Overwegende eensdeels dat, ingevolge de artikelen 6 en 7, § 1, van de wet van 28 juni 1983 houdende de inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof, de vernietiging van de woorden «of die personeel in het Nederlandse taalgebied tewerkstellen» in artikel 1, eerste lid, van het voormelde decreet van 19 juli 1973 door het arrest van het Arbitragehof van 30 januari 1986, en de bekendmaking van dat arrest in het Belgisch Staatsblad van 12 februari 1986, de vernietigde woorden moeten worden geacht nooit te hebben bestaan en, nu het Arbitragehof geen toepassing heeft gemaakt van artikel 6, tweede lid, derhalve geen gevolgen hebben;

Dat anderdeels moet worden aangenomen dat artikel 52, § 1, van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken geen schending van artikel 59bis, §§ 3, 3°, en 4, tweede lid, van de Grondwet inhoudt, in zoverre dat artikel 52 bepaalt dat het toepasselijk is op het gebruik van de talen door de private nijverheids-, handels- of financiebedrijven ten aanzien van hun personeel;

Overwegende dat gezegd artikel 52 voorschrijft dat de erin vermelde bedrijven voor de akten en bescheiden, die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen en voor die welke bestemd zijn voor hun personeel, de taal gebruiken van het gebied waar hun exploitatiezetel of onderscheiden exploitatiezetels gevestigd zijn;

Overwegende dat het bestreden arrest dientengevolge, nu het vaststelt dat de exploitatiezetel van verweerster in het Franse taalgebied is gelegen, de beslissing dat de arbeidsovereenkomst tussen de partijen ten deze geldig in het Frans was opgesteld, wettelijk verantwoordt;

(...)

NOOT—Het arrest van het Arbitragehof van 30 januari 1986 (*B.S.*, 12 februari 1986, 1713) is gepubliceerd in *R.W.*, 1985-86, 1990.

Opgemerkt zij dat het taalgebruik in sociale zaken in het Franstalige gewest thans geregeld is door het decreet van 30 juni 1982 inzake de bescherming van de vrijheid van het taalgebruik van de Franse taal in de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en hun personeel, alsook van akten en documenten van ondernemingen opgelegd door de wet en de reglementen (*B.S.*, 27 augustus 1982). Van dit decreet zijn in art. 1 de woorden «ou des travailleurs d'expression française» vernietigd door een arrest van het Arbitragehof van 30 januari 1986 (*B.S.*, 12 februari 1986, 1707). Art. 1 van bedoeld decreet luidt derhalve: «Le présent décret est applicable aux personnes physiques ou morales: — ayant leur siège social ou un siège d'exploitation dans la région de langue française ou qui y sont domiciliées; — ou employant ou occupant du personnel dans la région de langue française.»

Bij arrest van 18 november 1986 (*B.S.*, 10 december 1986, 16716) heeft het Arbitragehof evenwel ook de bevoordelingen vernietigd: «leur siège social ou», «ou qui y sont domiciliées» en «ou employant ou occupant du personnel dans la région de la langue française». Bovendien is het decreet ook vernietigd in zoverre het toepassingsgebied ervan ook taalgrensgemeenten met «faciliteiten» omvatte.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 14 OKTOBER 1985

Voorzitter: de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur: de h. Marchal

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Delahaye en De Bruyn

Sociale zekerheid werknemers — Bijdragen — Handelsvertegenwoordiger — Loon — Begrip — Reis- en telefoonkosten.

Vergoedingen voor reis- of telefoonkosten zijn loon voor het vaststellen van de sociale-zekerheidsbijdragen, indien uit de arbeidsovereenkomst of de uitvoering ervan blijkt dat die kosten niet ten laste van de werkgever vallen.

N.V. V. t/ R.S.Z.

Gelet op het bestreden arrest, op 17 september 1984 door het Arbeidshof te Gent gewezen;

(...)

Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat eiseres aan de handelsvertegenwoordigers die bij haar in dienst waren, vergoedingen uitbetaalde voor reis- en telefoonkosten; dat het arrest beslist dat de vergoedingen als loon moeten worden aangemerkt voor de berekening van de bijdragen voor sociale zekerheid op grond dat die bedragen voordelen zijn in de zin van artikel 2 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers;

Overwegende dat, krachtens artikel 14, § 2, van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, het loon waarop de bijdragen voor sociale zekerheid worden berekend, bepaald wordt overeenkomstig artikel 2 van de wet van 12 april 1965, behoudens verruiming of beperking door de Koning van het in dit artikel bepaalde begrip loon;

Dat artikel 19, § 2, 4°, van het koninklijk besluit van 28 november 1969 bepaalt dat, met afwijking van artikel 2, eerste lid, van de wet van 12 april 1965, onder meer niet als loon worden aangemerkt de bedragen die gelden als terugbetaling van kosten die ten laste van de werkgever vallen;

Overwegende dat uit die wettelijke bepalingen volgt dat vergoedingen voor reis- en telefoonkosten die de werkgever ingevolge de arbeidsovereenkomsten aan zijn handelsvertegenwoordigers moet betalen, als loon moeten worden aangemerkt voor het vaststellen van de bijdragen voor sociale zekerheid, indien uit de arbeidsovereenkomsten of de uitvoering die de partijen eraan geven, blijkt dat de kosten waarop ze betrekking hebben, niet ten laste van de werkgever vallen;

Overwegende dat het arrest niet vaststelt dat de overeengekomen vergoedingen de uitvoering betreffen van de verplichting welke artikel 20, 1°, van de Arbeidsovereenkomstenwet, behoudens strijdige bepaling, aan de werkgever oplegt;

Overwegende dat het arrest releveert dat de vergoedingen «contractueel werden vastgesteld», dat zij meestal «forfaitair toegekend» waren en «in sommige gevallen forfaitair geraamd»;

Dat het arrest, op grond van een feitelijke beoordeling, uit het forfaitaire kenmerk van de meeste vergoedingen wettig heeft kunnen afleiden dat alle reis- en telefoonkosten door de werknemers werden gedragen en dus niet onder het bepaalde vielen van voormeld artikel 19, § 2, 4°; dat de beslissing aldus naar recht is verantwoord;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 14 OKTOBER 1986

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. D'Haenens

Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts

Bescherming van de maatschappij — Terbeschikkingstelling van de regering — Motivering.

Wanneer de feitenrechter de terbeschikkingstelling van een beklaagde beveelt in een geval waarin deze maatregel

niet door de wet geboden wordt, mag hij zich niet beperken tot de vaststelling dat de bij art. 23, tweede lid, van de wet van 9 april 1930 vereiste wettelijke voorwaarden vervuld zijn, maar moet hij, krachtens art. 24 van diezelfde wet, nauwkeurig de redenen opgeven waarom hij meent ten aanzien van de beklaagde gebruik te moeten maken van de hem bij art. 23, tweede lid, van de wet tot bescherming van de maatschappij geboden mogelijkheid.

S.

Gelet op het bestreden arrest, op 10 juli 1986 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Over het ambtshalve aangevoerde middel, afgeleid uit de schending van artikel 24 van de wet van 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers:

Overwegende dat het arrest, met bevestiging van het beroepen vonnis, eiser veroordeelt wegens de hem ten laste gelegde feiten A en B, 1 en 2, tot een hoofdgevangenisstraf van vijf jaar en een geldboete van 200 frank en hem, met toepassing van artikel 23, tweede lid, van de wet tot bescherming van de maatschappij, ter beschikking stelt van de regering gedurende tien jaar na de afloop van zijn straf;

Overwegende dat het arrest de beslissing van terbeschikkingstelling van de regering laat steunen op de consideransen: «(Eiser) verkeert in de voorwaarden bedoeld in artikel 23, tweede lid, van de wet van 9 april 1930 gewijzigd bij de wet van 1 juli 1964. De eerste rechter heeft op oordeelkundige wijze de feiten in de persoon van (eiser) beoordeeld, met inbegrip van de terbeschikkingstelling van de regering voor de duur van tien jaar»;

Overwegende dat het beroepen vonnis, waarnaar het arrest verwijst, zegt dat «(eiser) zich in de voorwaarden bevindt bedoeld bij artikel 23, tweede lid, van de wet van 1 juli 1964», op grond dat hij sedert vijftien jaar drie misdrijven heeft gepleegd die elk een correctionele gevangenisstraf van ten minste zes maanden hebben meegebracht, de veroordelingen waartoe die misdrijven aanleiding hebben gegeven — en die het beroepen vonnis vermeldt — in kracht van gewijsde zijn gegaan en de desbetreffende procedures bij het dossier zijn gevoegd, en dat «hij derhalve een aanhoudende neiging tot wetsovertreding blijkt te hebben»;

Overwegende dat de feitenrechter, wanneer hij in voormelde omstandigheden de terbeschikkingstelling van een beklaagde beveelt, zich niet mag beperken, zoals ten deze, tot de vaststelling dat de bij artikel 23, tweede lid, van de voormelde wet vereiste wettelijke voorwaarden vervuld zijn, maar nauwkeurig, krachtens artikel 24 van diezelfde wet, de redenen moet opgeven waarom hij meent ten aanzien van de beklaagde gebruik te moeten maken van de hem bij artikel 23, tweede lid, van de wet tot bescherming van de maatschappij geboden mogelijkheid;

Dat het arrest derhalve artikel 24 van de wet tot bescherming van de maatschappij schendt;

Overwegende dat de terbeschikkingstelling van de regering met de uitgesproken straf een onsplitsbaar geheel vormt;

(...)

NOOT—Zie ook Cass., 8 oktober 1974, R.W., 1975-76,

445; Cass., 26 november 1974, *R.W.*, 1974-75, 1498 en de noot van A. Vandeplas; Cass., 20 juli 1978, *R.W.*, 1979-80, 381, en de noot van A. Vandeplas; Cass., 29 april 1980, *Pas.*, 1980, I, 1074.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 21 OKTOBER 1986

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. Holsters

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaat: mr. Beckers

Ontvoering van een kind — Bezoekrecht — Weigering van het kind.

De onthouding van een ouder om zijn gezag te doen gelden ten einde de weerstand van een kind tegen de uitoefening van het bezoekrecht van de andere ouder te overwinnen kan, naar omstandigheden en rekening houdend met de beslissing die het bezoekrecht toekent, het in art. 369bis Sw. bedoelde misdrijf opleveren.

L. t/ L.

Gelet op het bestreden arrest, op 25 april 1986 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

1. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de tegen eiser ingestelde strafvordering:

Over het middel, luidende als volgt: het arrest is gebaseerd op een principiële stellingname, die als volgt luidt: «dat het ten laste gelegde misdrijf erin bestaat en wordt verwezenlijkt door de onthouding van (eiser) om als vader zijn gezag te doen gelden ten einde de weerstand van het kind Philip tegen de uitoefening van het bezoekrecht van de andere ouder te overwinnen; dat uit niets blijkt dat de vader daartoe de nodige maatregelen had getroffen»,

terwijl aldus aan de strafwet een inhoud wordt gegeven die zij niet heeft, daar de strafwet, welke restrictief dient te worden geïnterpreteerd, enkel het «verhinderen» of «onmogelijk maken» van het bezoekrecht sanctioneert, en niet het zich onthouden van het vaderlijk gezag ten einde de weerstand van het kind te overwinnen; ook de bewijsprincipes inzake strafzaken worden miskend door van eiser te vragen dat hij het bewijs levert dat hij de nodige maatregelen heeft getroffen:

Overwegende dat de onthouding van een ouder om zijn gezag te doen gelden ten einde de weerstand van een kind tegen de uitoefening van het bezoekrecht van de andere ouder te overwinnen, naar omstandigheden en rekening houdend met de beslissing die het bezoekrecht toekent, het in artikel 369bis van het Strafwetboek bedoelde misdrijf kan opleveren;

Overwegende dat het arrest, na te hebben vastgesteld dat de hoede over drie van de vier kinderen van eiser en verweerster aan de moeder (verweerster) werd toegewezen, terwijl de hoede over het kind Philip, geboren in 1974, aan de vader (eiser) werd toevertrouwd, dat een wederzijds bezoekrecht werd ingericht dat door verweerster in acht

wordt genomen en dat door eiser niet werd nagekomen ondanks de herhaalde pogingen tot uitvoering vanwege verweerster, wat tot herhaalde incidenten met politietussenkomen aanleiding gaf, releveert dat: «(eiser) opwerpt dat zijn zoon Philip (verweerster) niet wenst te vergezellen voor de uitoefening van het bezoekrecht; echter uit de processen-verbaal eveneens is gebleken dat (eiser) zelfs dikwijls weigerde het kind te vertonen aan (verweerster) wanneer ze kwam aanbellen om haar bezoekrecht uit te oefenen; eveneens is gebleken dat het kind Philip geweigerd heeft (verweerster) te vergezellen; (verweerster) ten deze echter stelt dat het kind Philip door (eiser) wordt beïnvloed en ertoe wordt aangezet haar niet te vergezellen; uit een maatschappelijk verslag opgesteld door de vast afgevaardigde van de sociale dienst van de Jeugdrechtbank te Turnhout op 2 december 1983 blijkt dat het kind Philip, die een goed contact heeft met (eiser) alsook met zijn bijzit, zelf verstandelijk gehandicapt is en dan ook aangepast individueel onderwijs geniet in een BLO-school vlak in de buurt; tijdens het maatschappelijk onderzoek de vast afgevaardigde een negatieve ingesteldheid vaststelde vanwege Philip ten aanzien van (verweerster); hij namelijk schrik zou hebben van (verweerster); het hof van beroep hiervoor geen geldige redenen aantreft; er geen klachten werden bevonden met betrekking tot de opvoeding van de drie kinderen die bij (verweerster) verblijven en waarvan niet blijkt dat zij negatief ingesteld zijn tegen hun broer Philip; het hof van beroep vaststelt dat het kennelijk de vijandige houding van (eiser) tegenover (verweerster) is die de normale uitoefening van het bezoekrecht op hun beider zoon Philip onmogelijk maakt»;

Overwegende dat de appelrechters met die redengeving de feiten van de zaak beoordelen en aan eiser geen bewijslast opleggen; dat zij door die redengeving hun beslissing naar recht verantwoorden;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;
(...)

NOOT—Zie ook: Cass., 22 oktober 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, nr. 119; Cass., 22 september 1981, *Arr. Cass.*, 1981-82, nr. 57; J. De Gavre, «A propos de l'arrêt de la Cour de cassation du 22 octobre 1980 et de l'article 369bis du Code pénal», pp. 151-164 in *Mélanges offerts à Robert Legros*; Fr. Tulkens, «Lorsque l'enfant ne paraît pas ...», *Rev. trim. dr. familial*, 1982, 371-401.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

8e KAMER — 30 JUNI 1986

Voorzitter: de h. Jans

Raadsheren: de hh. Maréchal en Schöller

Advocaten: mrs. Verbist en Gooris

Onrechtmatige daad — Aansprakelijkheid — Sport — Fout.

Een sportbeoefenaar kan aansprakelijk worden gesteld wanneer hij zich niet houdt aan spelregels die tot doel hebben de veiligheid van de spelers te waarborgen, of wanneer

hij zich niet gedraagt als een normaal zorgvuldige en voorzichtige speler.

N.V. I. t/ H. e.a.

De aansprakelijkheid van eerste geïntimeerde

Overwegende dat, indien de rechtspraak minder geneigd lijkt om de schadeverwekkende handelingen die tijdens een wedstrijd plaatsgrijpen, als onrechtmatig te beschouwen, de reden hiervan is dat de zorgvuldigheidsplicht van de spelers minder belangrijk is dan in het algemeen maatschappelijk verkeer, daar schadeverwekkende handelingen wezenlijk aan bv. voetbalsport verbonden zijn;

Overwegende dat de beperking van de algemene zorgvuldigheidsplicht echter niet gelijkstaat met uitsluiting van aansprakelijkheid; dat de speler aansprakelijk kan worden gesteld wanneer hij zich niet houdt aan spelregels die tot doel hebben de veiligheid van de spelers te waarborgen, of wanneer hij zich niet gedraagt als een normaal zorgvuldige en voorzichtige speler;

Overwegende dat de instemming van het slachtoffer met de aanvaarding van het risico wezenlijk aan een sport verbonden evenwel niet impliceert dat die deelnemer alle nadelige gevolgen van de sportoefening moet dragen en in geen enkel geval verhaal zou hebben voor mogelijke slagen of kwetsuren;

dat de voetballer o.a. niet moet aanvaarden dat hij het slachtoffer wordt van «gevaarlijk spel»;

dat het door zich te baseren op de spelregels is dat de speler de risico's heeft kunnen evalueren en beslist heeft ze te aanvaarden; dat de niet-naleving van deze regels een ander en groter risico schept dan dat waarmee wordt ingestemd;

Overwegende dat niet betwist wordt dat het contact tussen het slachtoffer en eerste geïntimeerde plaatsgreep ten gevolge van door laatstgenoemde uitgevoerde «sliding tackle» en dat die techniek in voetbal toegelaten is door de spelregels;

dat niettemin, indien een dergelijke techniek op een overdreven onvoorzichtige of onhandige manier is toegepast, de speler aansprakelijk kan worden gesteld;

dat de voetbalregel die het gevaarlijk spel verbiedt, een spelregel is die tot doel heeft de veiligheid van de spelers te waarborgen;

Overwegende dat de eerste rechter geen rekening heeft gehouden met het oordeel van de scheidsrechter, die normaliter de meest onpartijdige getuige is;

dat de scheidsrechter het gepast oordeelde eerste geïntimeerde voor het uitgevoerde spelmaneuver een «gele kaart» toe te kennen;

dat hij derhalve noodzakelijk van mening was dat de uitgevoerde «sliding tackle» ofwel flagrant indruiste tegen de regel die het gevaarlijk spel verbiedt ofwel een gekarakteriseerde of overdreven nalatigheid, onhandigheid en onvoorzichtigheid uitmaakte ofwel dat eerste geïntimeerde met overdreven geweld gespeeld heeft;

dat trouwens dient te worden opgemerkt dat uit het strafrechtelijk vooronderzoek blijkt dat vier op de zeven verhoorde getuigen, zesde geïntimeerde niet inbegrepen, verklaard hebben dat eerste geïntimeerde hetzij het slachtoffer heeft gespeeld en niet de bal, hetzij de fout opzettelijk gepleegd omdat de bal niet meer gespeeld kon worden;

dat, volgens de verklaringen van een getuige, de supporters van de eigen club van eerste geïntimeerde hebben verteld dat deze niet aan zijn proefstuk was en dat zij beschaamd waren;

dat de aansprakelijkheid van eerste geïntimeerde derhalve bewezen is (zie Fagnart, «La responsabilité civile», *J.T.*, 1986, 307, nr. 65; Geelhand, «Sport en aansprakelijkheid; actuele tendensen in rechtspraak», *Jur. Falc.*, 1981-82, 569 en volgende o.a. 582; Winants, «Sport en Strafrecht», *R.W.*, 1982-83, 2554 tot 2559);

Overwegende derhalve dat de beweringen van geïntimeerden, dat de beoefening van de voetbalsport merkkelijk harder is geworden gedurende de tien laatste jaren en dergelijke contacten veelvuldig plaatsgrijpen tijdens een voetbalwedstrijd, en de beschouwingen van geïntimeerden over het feit dat het geweld plaatsgreep tijdens een voetbalwedstrijd, en de beschouwingen van geïntimeerden over het feit dat het geweld plaatsgreep tijdens een officiële voetbalwedstrijd gespeeld in het kader van het kampioenschap van België, afdeling IV, reeks C, en de praktijk van de voetbalsport onmogelijk zou worden mocht appellante gevolgd worden, niet ter zake dienend zijn of helemaal onwaarschijnlijk blijken;

(...)

NOOT—*Voetbalsport: fouten, gele kaarten en burgerrechtelijke aansprakelijkheid, of voetbalwangedrag in het licht van de artikelen 1382 e.v. B.W.*

1. *De feiten.* Tijdens een voetbalwedstrijd in vierde nationale afdeling, reeks C, van 21 oktober 1978 liep speler M. een dubbele beenbreuk op na een «sliding tackle» uitgevoerd door een tegenstrever (eerste geïntimeerde in het hierboven gepubliceerde arrest). De spelovertreiding werd tevens met een gele kaart gesanctioneerd.

Het slachtoffer bleef volledig arbeidsongeschikt tot 24 maart 1979. Zijn werkgever leidde een vordering in voor de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel, strekkend tot vergoeding van de schade die geleden werd door het uitbetalen van wettelijk en conventioneel bepaalde uitkeringen en bezoldigingen. Deze vordering werd tegen de aansprakelijk geachte speler gericht, en tegen de bestuursleden van zijn voetbalclub, waarvan hij eventueel als aangestelde diende te worden opgevat.

De dertiende kamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel oordeelde op 26 november 1982 dat de uitgevoerde «sliding tackle» de regels van voorzichtigheid tussen voetballers tijdens een wedstrijd niet miskende, zodat geen fout voorlag op grond waarvan tot vergoedingsplicht kon worden besloten.

Deze beslissing werd in hoger beroep gewijzigd door het Hof te Brussel, dat bij arrest van 30 juni 1986 speler H. aansprakelijk achtte voor de schade geleden door de werkgever van het slachtoffer. In zoverre de vordering gericht was tegen de bestuursleden van de voetbalvereniging, werd zij als ongegrond afgewezen, nu de voor de toepassing van artikel 1384, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek noodzakelijke ondergeschiktheid niet aanwezig werd geacht. Met betrekking tot het rechtskarakter van de vordering van de werkgever en de hoegrootheid van de schade, werd het debat heropend.

2. Inzake sportbeoefening en aansprakelijkheidsproble-

men werden reeds verscheidene doctrinale bijdragen geleverd. Zeer recent nog, publiceerde de *Revue Générale des assurances et des responsabilités* een uitgebreide studie van prof. Ludo Cornelis, die niet alleen de strafrechtelijke aansprakelijkheid (opzettelijke en onopzettelijke slagen en verwondingen, en andere strafbepalingen) aan een onderzoek onderwierp, maar ook de burgerrechtelijke aansprakelijkheid (zowel contractueel als buitencontractueel) nader onderzocht, en dit zowel wat de spelers als wat de organisatoren, overheid en toeschouwers betreft (*R.G.A.R.*, 1986, nr. 11.135).

In deze korte noot zal eerst enige aandacht worden besteed aan het amalgaam van theoretische overwegingen en bedenkingen die vele rechters ten gronde herhaaldelijk, maar veelal ten onrechte, naar voren brengen bij de beoordeling van een eventuele burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de sportbeoefenaar, en van de voetballer in het bijzonder, om vervolgens in concreto na te gaan welke feitelijke elementen bij deze appreciatie wel als relevant kunnen worden beschouwd.

3. Er dient te worden vastgesteld dat inzake de «civielrechtelijke aansprakelijkheid van de sportbeoefenaar» allerlei begrippen en concepten door elkaar worden gehanteerd zodat het niet steeds duidelijk is welke juridische redenering nu eigenlijk dient te worden gevolgd om tot de al dan niet aansprakelijkheid van een speler tegenover een andere speler (of diens werkgever of gesubrogeerde) te kunnen besluiten.

Men spreekt inderdaad van de «gewone aansprakelijkheidsregels van de artikelen 1382 en volgende van het Burgerlijk Wetboek», voegt daar meestal onmiddellijk aan toe dat de zorgvuldigheidsplicht of voorzichtigheidsplicht van de sportman (en de voetballer in het bijzonder) minder belangrijk is dan in het algemeen maatschappelijk verkeer, vereist bijgevolg dikwijls het bestaan van een «zware fout», «opzettelijke fout» of «gekaracteriseerde fout», haalt er de theorie inzake de risicoaanvaarding bij en schermt bovendien met de spelregels van de betrokken sport zelf, waarbij men deze regels onderscheidt naargelang zij al dan niet de veiligheid van de spelers beogen te waarborgen.

Ook in de hierboven gepubliceerde beslissing van het Hof van Beroep te Brussel worden vele van die begrippen aangehaald of gebruikt, nadat ook de rechtbank van eerste aanleg, zij het in mindere mate, naar die premissen had verwezen om vervolgens weliswaar tot een andere conclusie te komen. Meer bepaald oordeelde het vonnis a quo dat «er rekening mee (dient) te worden gehouden dat een zekere hoeveelheid geweld inherent is aan de meeste competitie-sporten» en dat «de zorgvuldigheidsplicht van spelers tegenover elkaar kleiner is dan die welke normaal vereist wordt in het dagelijks leven».

Voor de beoordeling van de eventuele aansprakelijkheid van een speler tegenover een andere speler voor de tijdens de beoefening van een sport aangerichte of aangebrachte schade, dient alleszins te worden uitgegaan van de artikelen 1382 en 1383 B.W., volgens welke elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, diegene door wiens schuld de schade is ontstaan verplicht deze te vergoeden, en de oorzaak van de schade gelegen kan zijn in een daad, een nalatigheid of onvoorzichtigheid.

Er is immers geen enkele reden om de beginselen inzake burgerrechtelijke aansprakelijkheid, omschreven in die

artikelen, niet toe te passen, of slechts ten dele toe te passen op specifieke sportsituaties (zie Vandeputte, R., *Het aquiliaans foutbegrip*, Brussel, Ced Samsom, 1983, nr. 7, p. 62).

Welnu, artikel 1382 B.W. omschrijft het algemeen beginsel dat iedere burger zich zorgvuldig in de samenleving moet gedragen (zie bv. Vandenberghe, H., Van Quickenborne, M., en Hamelink, P., «Overzicht van rechtspraak — Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad», *T.P.R.*, 1980, 1139 e.v., nr. 9).

Deze zorgvuldigheidsnorm brengt mee dat, opdat een schadelijke daad de aansprakelijkheid kan meebrengen van de dader of de voor hem aansprakelijke, vereist is dat de daad objectief onrechtmatig is (zie Cass., 26 juni 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 1155).

De buitencontractuele fout dient dus beoordeeld te worden volgens het criterium van de «normaal zorgvuldige en omzichtige persoon die in dezelfde omstandigheden verkeert» (Cass., 30 april 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 980; zie ook Legros, P., «Le contrôle de la Cour de cassation sur la qualification de la faute en matière aquilienne», *R.G.A.R.*, nr. 9.692, nr. 3; *R.P.D.B.*, v° «Responsabilité», nr. 69).

Met andere woorden: men begaat een fout wanneer men zich anders gedraagt dan men zich gedragen moest (Dekkers, R., *Handboek Burgerlijk Recht*, II, Brussel, Bruylant, 1971, nr. 219; Delva, W., *Overzicht van het Belgisch burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht*, Gent, Story, 1982, p. 190).

Bovendien moet de verweten handeling een schade veroorzaken die door diegene die ze aanricht redelijkerwijze voorzien moet worden of kunnen worden (zie Cass., 5 mei 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 869; Cass., 8 maart 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 735; zie ook Legros, P., o.c., nr. 4). De voorzienbaarheid van de schade is dus een essentieel bestanddeel van de buitencontractuele aansprakelijkheidsregeling (zie Vandenberghe, H., e.a., o.c., nr. 9). Deze voorzienbaarheid van de schade hangt nauw samen met de vermijdbaarheid ervan.

Hieruit volgt dat het uitoefenen van een activiteit die aan een ander schade kan veroorzaken, ja zelfs het veroorzaken ervan, niet noodzakelijk een fout uitmaakt in de zin van artikel 1382 B.W. (Cass., 4 oktober 1973, *Arr. Cass.*, 1974, 135), nu het best mogelijk is dat de schade niet te voorzien was of niet te vermijden.

Men dient dus vast te stellen dat de lichtste fout (in de zin van de artikelen 1382 e.v. B.W.), waardoor schade wordt veroorzaakt (welke schade voorzienbaar en te vermijden was), volstaat om tot aansprakelijkheid te besluiten.

Het lijkt bijgevolg verkeerd, in elk geval niet volkomen juist uitgedrukt, te stellen dat «de zorgvuldigheidsplicht van de sportbeoefenaar kleiner is dan in het algemeen maatschappelijk verkeer» (zie bv. Geelhand, N., «Het aansprakelijkheidsrecht in de sport; enkele actuele tendensen in de Belgische rechtspraak», *Jur. Falc.*, 1981-82, 569 e.v., m.b. 580, nr. 14; zie ook het gepubliceerde arrest).

Allicht wil hiermee alleen gezegd worden dat de meeste sporten vrijere normen kennen dan die van het dagelijks leven, dat wil zeggen dat bepaalde feiten die voorvallen tijdens de sportbeoefening niet als een buitencontractuele fout aangemerkt zullen worden, terwijl zij wel als fout zouden worden bestempeld indien zij buiten de sportbeoefening voorvielen.

Met andere woorden: rechtssubjecten die in verschillen-

de feitelijke situaties optreden (gewoon dagelijks leven versus sportbeoefening), moeten er zich niet op toeleunen een zelfde gedrag te vertonen of dezelfde handelingen te verrichten of na te laten, maar moeten veeleer dezelfde gedragscode respecteren: handelen zoals een normaal voorzichtig persoon die in dezelfde omstandigheden wordt geplaagd (Cornelis, L., o.c., nr. 32).

De schouderduw, uitgevoerd tijdens een voetbalwedstrijd zal meestal noch als speelfout, noch als buitencontractuele fout worden aangemerkt, terwijl daarentegen dezelfde duw, uitgevoerd bij het bestijgen van een roltrap, allicht wél als fout zal worden aangemerkt.

Hierbij aansluitend wordt ook vrij vaak verwezen naar de «risico-aanvaarding» bij het slachtoffer van een schadeverwekkende daad, gepleegd tijdens bijvoorbeeld een voetbalwedstrijd.

Deze telkens weer opduikende rechtsfiguur wordt in verband met sportbeoefening dus gebruikt om uit te drukken dat de sportbeoefenaar aanvaardt zich op een domein te begeven waar, zoals hij dient te weten, de «foutdrempel» vaak hoger ligt dan in het algemeen dagelijks leven: wat voetbal betreft zijn het duwen met de schouder, het uitvoeren van een sliding tackle, het hard op doel schieten, enz. feiten die schade (inzonderheid kwetsuren) kunnen veroorzaken bij de andere spelers, zonder dat er nochtans van een foutieve gedraging sprake hoeft te zijn. Doch daarom dient men, om deze idee uit te drukken, geen beroep te doen op de theorie van de risico-aanvaarding (zie ook Cornelis, L., o.c., nr. 44).

Immers, risico-aanvaarding (die nooit de aansprakelijkheid van de andere partij tenietdoet of volledig kan opheffen, en ten hoogste een aansprakelijkheidsverdeling tot gevolg kan hebben) bestaat slechts wanneer het slachtoffer zich willens en wetens begeeft in een situatie die gevaarlijk is, d.w.z. bijzondere risico's meebrengt, terwijl een normaal voorzichtige mens dit in dezelfde omstandigheden niet zou doen. Welnu, men kan in onze samenleving niet beweren dat het beoefenen van de voetbalsport een daad is die niet gesteld zou worden door een normaal voorzichtige persoon, zodat er in dat verband geen reden bestaat om de rechtsfiguur van risico-aanvaarding te voorschijn te halen. Terloops zij opgemerkt dat de «risico-aanvaarding» wel voorhanden kan zijn in bepaalde specifieke spelsituaties.

De theorie van de risico-aanvaarding komt aldus eigenlijk neer op een omschrijving van het fout-vereiste, nu elkeen die zich blootstelt aan een risico dat door een normaal voorzichtig mens in dezelfde omstandigheden zou worden vermeden, in beginsel een fout begaat (zie dienaangaande bijvoorbeeld De Grave, E., e.a., *Sport en recreatie*, Brugge, Die Keure, losbladig, II, IV, III, A, 1; André, R., *Responsabilités basées sur la faute aquilienne*, Brussel, 1981, I, nr. 325; Vandeputte, R., o.c., p. 63, nr. 28; De Page, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, Bruylant, Brussel, II, 1964, nr. 1045, p. 1101).

De stelling dat men een speler toch niet aansprakelijk kan stellen voor een banale, doodgewone, of alledaagse fout, leidt dus tot de ongelukkige conclusie dat de zorgvuldigheidsplicht in de sport minder belangrijk zou zijn dan in het dagelijks maatschappelijk verkeer, of dat met een zekere risico-aanvaarding door het slachtoffer rekening moet worden gehouden, maar leidt ook tot de verwarringstichtende stelling dat de aansprakelijkheid van de speler slechts

in het gedrang kan komen bij «zware of opzettelijke fout» of bij een «gekaracteriseerde fout».

Deze laatste stelling vormt dus slechts een — zij het ongelukkig uitgedrukte en alleszins irrelevante — variant van hetzelfde grondbeginsel. Voornoemde stellingen gaan echter alle voorbij aan het enig juridisch relevant criterium, dat erin bestaat na te gaan of de sportman, en de voetballer in het bijzonder, door een andere speler te verwonden, of meer algemeen schade toe te brengen, een daad heeft gesteld die door een normaal voorzichtige persoon, verkerend in dezelfde omstandigheden, niet zou zijn gepleegd (zie bv. Geelhand, N., o.c., nr. 15; Cass., 21 oktober 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 275; Cornelis, L., o.c., nr. 32).

Dat wordt echter door de auteurs meestal anders verwoord; men stelt bijvoorbeeld dat er sprake is van fout, nalatigheid of onvoorzichtigheid wanneer men een andere speler blootstelt aan abnormale risico's, hetzij door de spelregels te overtreden hetzij door deze regels op een onvoorzichtige of woeste manier toe te passen (Silance, L., en Matthys, F., *Sport en recht*, Bloso, 1979, p. 32), dat «la responsabilité d'un joueur ou du sportif en général s'appréciera (...) par comparaison avec 'le sportif normalement prudent et avisé qui pratique le même sport', (et que l'on) jugera sa conduite en appréciant s'il a respecté les règles du sport auquel il s'adonne et si, en dehors de ces règles, il n'a commis aucune maladresse ni imprudence que n'aurait pas commise 'un sportif avisé'» (Dalcq, R.O., *Traité de la responsabilité civile*, Brussel, Larcier, 1967, I, 539), of nog, dat «la responsabilité du sportif suppose qu'il ait violé les règles du sport ou l'obligation de prudence qui s'impose à tout sportif placé dans les mêmes conditions (et) qu'il n'y a pas de faute lorsque l'acte dommageable provient de l'application normale des règles du jeu ou fait partie des risques inhérents à la pratique du sport concerné» (Fagnart, J.L., en Deneve, M., «Chronique de jurisprudence — La responsabilité civile», *J.T.*, 1986, 297 e.v., nr. 65).

Een vonnis of arrest hoeft bijgevolg, inzake aansprakelijkheidsproblemen bij sportbeoefening, slechts de bovengenoemde maatstaf te hanteren, zonder stil te staan bij de theorie inzake risico-aanvaarding, of bij een onderzoek naar de zwaarte van de fout of de verhouding tussen spel en gewoon maatschappelijk verkeer, e.d.m.

Terwijl de rechtbank in deze zaak vrij uitdrukkelijk dit juridisch principe heeft vermeld, om vervolgens de feiten te toetsen aan het beginsel, lijkt het hof van beroep slechts zeer terloops enige aandacht aan het geldende juridisch principe te hebben besteed.

4. Hoe kan men nu een betwist gedrag tijdens de beoefening van een sport beoordelen naar het eventueel foutkarakter?

Men dient uiteraard een beroep te doen op de gegevens van het dossier, zoals daar zijn: de spelregels van de betrokken sport, de houding of reactie van de scheidsrechter, verklaringen van spelers, supporters of getuigen, enz.

De overtreding van een spelregel kan dus indicatief zijn; ofschoon er geen aanleiding bestaat onderscheid te maken tussen de verschillende regels, moet niettemin opgemerkt worden dat sommige spelregels essentiëler lijken dan andere (niet zozeer voor het goede verloop van het spel zelf, doch voornamelijk voor de veiligheid van de betrokken beoefenaars). De overtreding van deze essentiële regels zal dan ook gemakkelijker beschouwd worden als een ge-

meenrechtelijke fout, zonder dat er nochtans aanleiding bestaat om de overtreding van een «veiligheidsregel» alleen hierom als «fout» te beschouwen.

Er moet in dat verband worden benadrukt dat niet elke spelfout een gemeenrechtelijke fout kan opleveren (zie bv. Cass., 16 juni 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 1026), en dat, omgekeerd, bij ontstentenis van spelfout, er toch een gemeenrechtelijke fout kan zijn (zie Cass., 8 november 1976, *Arr. Cass.*, 1977, 247).

Ook de houding van de scheidsrechter kan in bepaalde mate relevant zijn om te oordelen of een bepaalde tussenkomst moet worden opgevat als strijdig met de zorgvuldigheidsnorm die door een gewoon voorzichtige speler wordt nageleefd. Zo kan het trekken van een gele kaart, en zeker van een rode kaart, erop wijzen dat de overtreding flagrant was, en strijdig met de geldende voorzichtigheidsregels. De voetbalkenner weet echter dat het trekken van een gele kaart, of zelfs een rode kaart, niet noodzakelijk het gevolg moet zijn van het al te drieste optreden van een speler. Een scheidsrechter kan zich genoodzaakt voelen een kaart voor te houden aan een speler die reeds verscheidene «lichte» overtredingen op zijn actief heeft, of om zijn gestrengheid van het begin af duidelijk te onderstrepen, of nog om een wedstrijd waarbij de fouten zich wederzijds opstapelen, in de hand te houden ... De rechter dient hiervan zoonodig op de hoogte te worden gesteld.

Het zou in elk geval volkomen verkeerd zijn een noodzakelijk causaliteitsverband te willen instellen tussen het trekken van een gele kaart en het bestaan van een buitencontractuele fout. Men kan uit het trekken van een kaart zelfs niet noodzakelijk afleiden dat de scheidsrechter dan toch van oordeel was dat de overtreder niet heeft gehandeld zoals een normaal voorzichtige persoon zou hebben gedaan. Elke zaak moet in concreto worden beoordeeld.

Ook de verklaringen van getuigen kunnen aanwijzingen verschaffen nopens het feitelijk gedrag van de betrokken speler.

Ofschoon de aanwezigheid van vroegere tuchtrechtelijke veroordelingen erop kunnen wijzen dat de betrokken speler de «gewoonte» had ruw, onhandig of agressief op te treden, en men dient vast te stellen dat de hedendaagse voetbalsport ogenschijnlijk ruwer verloopt dan voorheen, kunnen deze vaststellingen nochtans geen afbreuk doen aan het enig relevant vergelijkingspunt dat onder ogen moet worden gezien: het gedrag van de normaal voorzichtige speler.

Met andere woorden: deze elementen zijn ongetwijfeld relevant om de feitelijke toedracht van de zaak te kennen (voor zover daarover betwisting zou bestaan), doch vermogen niet, *op zichzelf*, aan de in betwisting zijnde gedraging of handeling een fout-karakter toe te kennen, of ze elk fout-karakter te ontnemen. De handeling of gedraging dient niet als fout te worden gekwalificeerd omdat de betrokken sportbeoefenaar reeds vele tuchtrechtelijke veroordelingen heeft opgelopen, noch verliest zij haar fout-karakter om reden dat het hedendaags voetbal «virielier» lijkt te worden beoefend dan voorheen.

Ten slotte dient inzake het voetbalwangedrag tevens te worden gewaarschuwd tegen een gevaarlijke redenering die erin bestaat op grond van een kwantitatief criterium (het ruw, hard en agressief spel lijkt meer en meer ingeburgerd te raken) te besluiten tot een gewijzigd kwalitatief criterium (gedragingen moeten dus minder en minder streng te wor-

den beoordeeld).

5. *Besluit*. Ten einde enige helderheid in de problematiek van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van sportbeoefenaars (voetbalspelers) jegens medespelers te krijgen, zouden hoven en rechtbanken zich meer, en alleen, moeten beperken tot juridisch relevante overwegingen aangaande het al dan niet optreden als een normaal voorzichtige speler, zonder zich te verliezen in randoverwegingen die met de kern van de zaak niets te maken hebben.

Wanneer de tot schadevergoeding aangesproken partij poogt door verwijzing naar de theorie van de risico-aanvaarding of door het aanhalen van aanverwante stellingen haar aansprakelijkheid te verdoezelen, staat het aan het slachtoffer, en later aan de rechter de essentie van de zaak op te sporen.

Stefaan Sonck

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

1e KAMER — 7 OKTOBER 1986

Voorzitter: mevr. de Man

Raadsheren: de hh. Raymaekers en De Vel

Advocaten: mrs. Debaecker en Stevens

Testament — Eigenhandig testament — 1. Onvolledige datum — 2. Interpretatie — Aanwijzing van de legataris — Geroepenheid per hoofd of per staak.

1. *De dagtekening van een eigenhandig testament is geen eigenlijk vormvereiste, maar een bijkomende geldigheidswaarborg. Een eigenhandig testament met een onvolledige datum kan niet nietig verklaard worden wanneer aan de hand van deze onvolledige datum eventuele problemen in verband met de bekwaamheid van de testator of de opeenvolging van testamenten opgelost worden.*

2. *Verdeling bij staken is eigen aan het erfrecht, maar vindt geen toepassing in het testamentair recht tenzij het bewijs geleverd wordt van de afwijkende bedoeling van de testator.*

Van T. t/ Van T.

Overwegende dat appellanten, de wijziging van het bestreden vonnis (Rb. Antwerpen, 14 april 1983) nastrevend, de toekenning vragen van hun oorspronkelijke vordering ertoe strekkende 1) primair: te doen zeggen dat het testament door geïntimeerden ingeroepen nietig is en dat de verdeling derhalve zal geschieden volgens de wettelijke devolutie; 2) subsidiair: ingeval het testament ofwel geldig ofwel, als nietig, bekrachtigd mocht zijn, te zeggen dat, buiten de roerende goederen, vermeld in de legaten, het overige dient te worden verdeeld bij staken, althans volgens de wettelijke devolutie, welke ook de verdeling bij staken oplegt; dat geïntimeerden concluderen tot de bevestiging van het vonnis;

Overwegende dat de oorspronkelijke tegeneis ingesteld door geïntimeerden ertoe strekte te doen zeggen voor recht dat het testament van mevrouw M.A. Van T., neergelegd tussen de minuten van notaris De B. op 29 maart 1982, een

geldig testament is en dat dit testament verdeling per hoofd tot gevolg dient te hebben voor de roerende en onroerende goederen en waarden niet begrepen in de bijzondere legaten aangeduid in dat testament ;

Overwegende dat appellanten de nietigheid van het testament inroepen wegens gebrek aan dagtekening, althans wegens de onvolledige dagtekening ervan ;

Overwegende dat het testament tweemaal de vermelding draagt «Edegem 1982», nl. vooraan en achteraan ;

Overwegende dat gelet op de vermelding van het jaartal ten deze geen sprake is van het volledig ontbreken van een datum, maar wel van een «onvolledig» gedateerd eigenhandig testament ;

Overwegende dat de dagtekening geen eigenlijke vorm maar een bijkomende geldigheidswaarborg uitmaakt die in de wet is ingeschreven om het mogelijk te maken na te gaan of de testator bekwaam en gezond van geest bij de redactie ervan was, en ook om uit te maken, bij opeenvolgende testamenten, of het wel het jongste is ;

Overwegende dat het probleem van meerdere of opeenvolgende testamenten en/of van bekwaamheid echter ten deze niet bestaat ; dat partijen het er inderdaad over eens zijn dat bovenvermeld testament van mejuffrouw M.A. Van T., het enige testament van de erflaatster is en door hen ook nooit is betwijfeld dat hun tante, die op 69-jarige leeftijd aan een hartaanval bezweek, tot op haar laatste dag gezond van geest was ;

Overwegende dat, in strijd met wat appellanten beweren, een onvolledige datum zoals ter zake wel degelijk kan worden aangevuld aan de hand van elementen buiten het testament ; dat geïntimeerden bijgevolg terecht de datum van overlijden van de erflaatster, zijnde 11 januari 1982, als extrinsiek element inroepen om aan te tonen dat de redactie van het testament noodzakelijk in de maand januari en wel tussen 31 december 1981 en 12 januari 1982 heeft plaatsgehad ;

Overwegende dat het feit dat bij afwezigheid van andere extrinsieke elementen en/of elementen in het testament zelf de juiste dag van de redactie van het testament niet met zekerheid vast te stellen is, van geen wezenlijk belang is, aangezien in de bovenvermelde periode van de maand januari 1982, waarbinnen het testament was opgesteld, geen probleem van herroeping of bekwaamheid aan de orde is en dus aan de bedoelingen van de wetgever t.a.v. de dagtekening van het onderhands testament alleszins tegemoet is gekomen ; dat de eerste rechter in de gegeven omstandigheden terecht besloot dat precisering van de maand en het jaar ter zake, in het licht van de bedoeling van art. 970 B.W., voldoende zijn om het testament als geldig aan te merken ;

Overwegende dat appellanten vervolgens opwerpen dat, zo het testament geldig is, de verdeling bij staken moet geschieden, aangezien de testatrice haar erfgenamen aanduidt als «à mes neveux et nièces» «descendants de mes frères Auguste et Albert» en deze laatste passage onderstreept heeft, waaruit volgt dat dit voor haar de meest belangrijke zinsnede uit het hele testament was, zij daarop met de meeste nadruk wou wijzen en dus de bedoeling had aan te tonen dat het opklimmen tot haar twee vooroverleden broers de sleutel voor de verdeling moest zijn ; dat zij tevens stellen dat het testament zeer logisch is opgebouwd in twee delen, nl. een algemeen deel waarin als verdeelsleutel

de afstamming van haar broers (en dus de regel der plaatsvervulling) wordt aangewezen en een bijzonder deel, waarin bij wijze van uitzondering, de door de testatrice persoonlijk geformuleerde toewijzing de verdeelsleutel vormt ;

Overwegende dat in het litigieuze testament geen verdeling bij staken voorzien is ;

dat de vermelding «appartiendront à mes neveux et nièces descendants de mes frères Auguste et Albert» geenszins wijst op een verdeling bij staken doch integendeel op één enkele groep van gelijke erfgerechtigden, zonder enig onderscheid ; dat door het onderstrepen van de passage «descendants de mes frères Auguste et Albert» de testatrice geen onderscheid gemaakt heeft tussen eensdeels de kinderen van haar broer Auguste en anderdeels de kinderen van haar broer Albert ;

dat de erflaatster overigens niet enkel deze bewuste passage in het testament onderstreept heeft, maar ook alle namen van haar neven en nichten zonder enige uitzondering ;

dat, na bijgevolg alle identificatiegegevens van het testament zonder onderscheid door de testatrice onderstreept zijn, er geen enkele grond bestaat om aan te nemen dat de woorden «descendants de mes frères Auguste et Albert» voor haar als de belangrijkste zinsnede van het hele testament gold die tot bedoeling zou hebben gehad aan te tonen dat het opklimmen tot haar twee vooroverleden broers de sleutel voor de verdeling moest zijn ;

dat, indien de testatrice de verdeling bij staken had gewild, zij in haar wilsbeschikking normaal de erfgenamen in twee individuele en onderscheiden groepen ingedeeld zou hebben, nl. eensdeels de neven en de nichten van haar vooroverleden broer Auguste en anderdeels de neven en nichten van haar vooroverleden broer Albert ;

dat de gebruikte term «appartiendront à mes neveux et nièces» daarentegen op haar bedoeling wijst een verdeling per hoofd te bewerkstelligen ;

dat de bedoeling haar neven en nichten gelijk te bevoordelen bevestigd wordt door de samenstelling door haar van ongeveer gelijkwaardige bijzondere legaten voor elk van hen ;

Overwegende dat er geen contradictie is met het andere deel van het testament (algemene bepaling «ma maison ainsi que mes biens titres etc. déposés Banque G.B.M. Meir 48 Anvers appartienront à mes neveux et nièces» en bijzondere legaten) ;

Overwegende dat ten slotte nog dient te worden opgemerkt dat de verdeling bij staken ingevolge plaatsvervulling eigen is aan het erfrecht ab intestato en geen toepassing vindt in het testamentair recht tenzij het bewijs wordt geleverd van een afwijkende bedoeling van de testatrice, welk bewijs ten deze evenwel niet voorligt ;

Overwegende dat, aangezien er in het onderhavige geval geen twijfel bestaat omtrent de wil van de testatrice, er ook geen aanleiding is de regels van de erfopvolging ab intestato suppletief toe te passen ;

(...)

NOOT—De onvolledige datum van een eigenhandig testament

Het Hof van Beroep te Antwerpen had te oordelen over de geldigheid van een eigenhandig testament dat gedateerd

was met «Edegem 1982». Door de wettelijke erfgenamen werd de nietigheid van het testament ingeroepen wegens gebrek aan dagtekening, of minstens wegens onvolledige dagtekening.

Artikel 970 B.W. bepaalt dat een eigenhandig testament slechts geldig is wanneer het gedagtekend is. De opstellers van het Burgerlijk Wetboek hebben nergens bepaald wat concreet onder dagtekening begrepen moet worden. Algemeen wordt echter aangenomen dat ze de bestaande regeling wensten te bekrachtigen (zie reeds Moulon, Fr., *Répétitions écrites sur le deuxième examen du Code Napoléon*, Parijs, 1855, p. 339). In de voorbereidende teksten wordt uitdrukkelijk verwezen naar de bestaande wetgeving (zie Penet, P.A., *Recueil complet des travaux préparatoires du Code civil*, Parijs, 1836, XII, p. 377). Artikel 38 van de koninklijke ordonnantie van 1735 bepaalde dat de datum op straffe van nietigheid samengesteld moest zijn uit dag, maand en jaar («Tous testaments contiendront la date des jours, mois et an»). Dit komt trouwens overeen met wat in het gewone spraakgebruik onder datum wordt verstaan.

In rechtspraak en rechtsleer wordt dan ook gesteld dat de datum van een testament slechts volledig is wanneer zowel dag, maand als jaar vermeld zijn (De Page, VIII-2, nr. 864, p. 1021; Dillemans, *Testamenten*, nr. 95, p. 164).

Wat is nu de sanctie wanneer, zoals in het onderhavige geval, één of meer van deze samenstellende elementen ontbreken? Een volledig antwoord kan slechts gegeven worden nadat uitgemaakt is welke soort «formaliteit» (want dit woord is gebruikt in artikel 970 B.W.) de datum is. Is het een zuiver vormvereiste, een geldigheidsvoorwaarde, zodat het kleinste gebrek genadeloos tot nietigheid van het testament voert, of is het integendeel een «doelgebonden» vormvereiste, een bijkomende waarborg. Het hof van beroep zegt hier uitdrukkelijk «dat de dagtekening geen eigenlijke vorm maar een bijkomende geldigheidswaarborg uitmaakt die in de wet is ingeschreven om het mogelijk te maken na te gaan of de testator bekwaam en gezond van geest bij de redactie ervan was en ook om uit te maken, bij opeenvolgende testamenten, of het wel het jongste is». Hiermee wordt uitdrukkelijk gesteld wat in de rechtsleer reeds lang de heersende mening was (zie o.a. Dekkers, R., *Handboek burgerlijk recht*, II, *Huwelijksstelsels, erfrecht, giften*, Brussel, 1971, p. 633, nr. 1089; De Page, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, IIX₂, Brussel, 1973, p. 1003, nr.s 860 e.v. «... les conditions qu'exige l'article 970 ne sont pas des formes au sens véritable du mot, des solennités, mais uniquement des conditions complémentaires jouant le rôle de garanties quant à la sincérité du testament, et quant au moment où il a été fait»; Dillemans, R., Puelinckx-Coene, M. en Pintens, W., «Overzicht van rechtspraak, schenkingen en testamenten (1970-1984)», *T.P.R.*, 1985, 602, nr. 88; Jacobs, H., *Les testaments (forme)*, in *Répertoire Notarial*, p. 61, nr. 27; Mayeur, A., «Donations et testaments, jurisprudence (1955-1970)», *Rec. gén. Enr. Not.*, 1970, 363, nr. 53; anders: Kluyskens, A., *Beginnels van burgerlijk recht*, III, *De schenkingen en testamenten*, Antwerpen, 1955, p. 299, nr. 197; Thiry, V., *Cours de droit civil*, II, Parijs/Luik, 1892, p. 387, nr. 396; vgl. Laurent, XIII, p. 200, nr. 188). Ook het Hof van Cassatie bevestigde de heersende tendens in de rechtsleer (zie Cass., 17 april 1958, *Rec. gén. Enr. Not.*, 1964, p. 218 «... permettre de vérifier la capacité du testateur au moment de

la confection du testament, et, en cas de pluralité de testaments, d'en déterminer le dernier en date ...»).

De verplichting een testament te dateren heeft slechts zin in het licht van de problematiek van de bekwaamheid en de opeenvolging van testamenten. De datum maakt het tevens mogelijk de toepassing van de regel «*locus regit actum*» te toetsen. De datum zou ook nog een vierde betekenis hebben: door het plaatsen van de datum maakt de testator zijn testament af (Dillemans, R., *Testamenten*, p. 163, nr. 94; Dillemans, R., «Overzicht van rechtspraak (1961-1964). Schenkingen en testamenten», *T.P.R.*, 1965, 613, nr. 24; zie ook: Rb. Luik, 16 juni 1972, *Rev. Not. B.*, 1973, 268: «Attendu que la date précise, aux yeux mêmes du testateur, le moment où le testament qui n'était peut être qu'un simple projet, devient un acte véritable»). Strak formalisme is dus uit den boze: men kan niet enerzijds aan de testator een «eenvoudige» testamentvorm ter beschikking stellen en anderzijds deze testamentvorm ongehoord streng benaderen. De vereiste formaliteiten zijn in het leven geroepen ter bescherming van de testator, om zoveel mogelijk, met zo weinig mogelijk betwistingen, uitwerking te kunnen verlenen aan zijn laatste wilsbeschikking. Het formalisme mag hier niet de tegengestelde uitwerking hebben. (Over het formalisme bij het eigenhandig testament zie men: Maury, J., noot onder Cass., 2 februari 1971, *D.S.*, 1971, J., 421; Rossi, H., «Vers une atténuation de la rigueur formelle du testament olographe», *J.C.P.*, 1974, I, 2645.)

De kwalificatie van de datum als bijkomend geldigheidsvereiste ligt volledig in de lijn van de ontwikkelingen in andere landen. Het Duitse recht bv. schrijft weliswaar uitdrukkelijk voor dat een eigenhandig testament moet worden gedagtekend met de vermelding van dag, jaar en maand (§ 2247, II, B.G.B.), doch deze vermelding is niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Niet alleen een onvolledige datum, zelfs een ontbrekende datum tast de geldigheid van het testament dus niet aan (§ 2247, V, B.G.B.). De datum verkrijgt slechts belang indien de testator gedurende een periode onbekwaam is geweest of indien de chronologie van tegenstrijdige testamenten niet kan worden vastgesteld. In deze gevallen kan de datum door alle toegelaten middelen worden bewezen (zie Brox, H., *Erbrecht*, Keulen, 1984, p. 74, nr. 128; Lange, H. en Kuchinke, K., *Lehrbuch des Erbrechts*, München, 1978, p. 261; Leipold, D., *Erbrecht*, Tübingen, 1986, p. 111, nr. 242; MünchKomm-Burkart, § 2247, nr. 39). Het Oostenrijkse recht beveelt de datering van een eigenhandig testament aan, maar acht deze niet noodzakelijk (§ 578, A.B.G.B.; zie Kralik, W., *Das Erbrecht*, Wenen, 1983, p. 130).

Voor het internationaal testament, dat op basis van een grondig rechtsvergelijkend onderzoek tot stand kwam, is dan ook uitdrukkelijk bepaald dat de vermelding van de datum niet op straffe van nietigheid is voorgeschreven (zie Pintens, W., Torfs, N. en Torfs, R., *Internationaal testament*, Antwerpen, 1985, p. 63, nrs. 116 en 117).

Reeds lang wordt in België aanvaard dat de «onvolledige» datum kan worden aangevuld, dit aan de hand van intrinsieke en — in tegenstelling tot Frankrijk — ook extrinsieke elementen (Dillemans, R., «Overzicht van rechtspraak (1965-1969). Schenkingen en testamenten», *T.P.R.*, 1970, 302, nr. 10; Dillemans, R., Puelinckx-Coene, M. en Pintens, W., «Overzicht van rechtspraak. Schenkingen en testamenten (1970-1984)», *T.P.R.*, 1985, 603, nr. 89; May-

eur, A., «Donations et testaments. Jurisprudence (1955-1970)», *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1970, 363, nr. 53; Van Quickenborne, M. en Dekkers, R., «Examen de jurisprudence (1965-1972), Les successions et les libéralités», *R.C.J.B.*, 1975, 119, nr. 41). Het aanvullen van deze onvolledige datum diende volgens de klassieke rechtsleer en rechtspraak te leiden tot de vaststelling van de concrete dag, maand en jaar waarop het testament is opgesteld (zie bv. Laurent, F., *Principes de droit civil*, Brussel, 1876, 13, p. 205, nr. 194; Thiry, V., *l.c.*; de aangehaalde rechtspraak in de bovenvermelde verwijzingen). Het arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen vergt hier echter geen «volledige» datum meer. Het testament was gedateerd «1982». De erflaterster is overleden op 11 januari 1982. Hieruit wordt afgeleid dat het testament noodzakelijkerwijs opgesteld is in de periode tussen 31 december 1981 en 11 januari 1982. Het hof besluit dan dat deze datering voldoende is, aangezien voor die periode geen problemen van bekwaamheid noch van opeenvolging van testamenten aanwezig zijn. Deze stap werd reeds voorbereid o.a. door Bergen, 18 juni 1980 (*Rec. gén. Enr. Not.*, 1981, nr. 22632, p. 251, *Rev. Not. B.*, 1981, p. 93, noot J. Sace) waar in de datum de dag onleesbaar was en de mogelijkheid werd verleend te bewijzen dat vóór de mogelijke ontstaansperiode van het testament zich geen enkel probleem voordeed. Ook de Rechtbank te Brussel verklaarde reeds op 13 juni 1963 (aangehaald in Leclercq, N., «Chronique des libéralités (1963-1966)», *J.T.*, 1967, 253, nr. 6, en in Mayeur, A., «Donations et testaments, jurisprudence (1955-1970)», *Rec. gén. Enr. Not.*, 1970, 363, nr. 53) een testament met een datum bestaande uit maand en jaar geldig opnieuw omdat er zich geen problemen voordeden. Terecht werd erop gewezen dat het vereiste opgelegd door de Belgische rechtspraak uiteindelijk tot een volledige datum te komen, ingegeven was door het feit dat het in vrijwel alle gevallen effectief om «problematische» ontstaanperiodes ging (Dillemans, R., «Overzicht van rechtspraak (1961-1964). Schenkingen en testamenten», *T.P.R.*, 1965, 613, nr. 25; Puelinckx-Coene, M., «Het onvolledig gedateerde eigenhandig testament», noot onder Rb. Mechelen, 27 januari 1982, *R.W.*, 1981-82, 2848).

Het Hof van Beroep te Antwerpen heeft reeds een stap gezet in de goede richting; het heeft echter de kans laten liggen om hier nog een tweede stap aan toe te voegen. In Frankrijk heeft het Hof van Cassatie een eerste maal op 9 maart 1983 (arrest Payan, o.a. gepubliceerd in *Rec. gén. Enr. Not.*, 1985, nr. 23306, p. 124) en recent op 1 juli 1986 (o.a. gepubliceerd in *Rép. Defrénois*, 1986, nr. 33791, p. 1019, noot Grimaldi, M.) beslist dat de «onvolledige» datum niet eens aangevuld hoeft te worden wanneer er zich geen probleem voordoet in verband met de bekwaamheid van de testator of de opeenvolging van testamenten. Slechts wanneer aan de hand van de onvolledige datum hierover geen uitsluitend gegeven kan worden, moet de datum aangevuld worden. Ook hier moet deze aangevulde datum in eerste instantie geen «volledige» datum zijn.

In casu had het hof van beroep kunnen volstaan met de eerste overweging «dat het probleem van meerdere of opeenvolgende testamenten en/of van bekwaamheid echter ten deze niet bestaat», zonder verder te spreken over de mogelijkheid een onvolledige datum aan te vullen. Het resultaat is trouwens hetzelfde: van een onvolledige datum

«1982», komt men tot een andere onvolledige datum «januari 1982».

Een onvolledige datum brengt dus niet langer meer de nietigheid van het testament met zich: dit is slechts het geval wanneer ten gevolge van die onvolledige datum vragen blijven bestaan omtrent de bekwaamheid van de testator of de opeenvolging van tegenstrijdige testamenten.

Vraag is hoever men hierbij moet gaan. Kan een eigenhandig testament geldig zijn, zelfs wanneer in verband met de datum elke aanduiding ontbreekt, wanneer in het testament noch dag, noch maand, noch jaartal voorkomen? In Frankrijk wordt deze stelling verdedigd (zie Grimaldi, M., noot onder Cass., 1 juli 1986, *Rép. Defrénois*, 1986, nr. 33791, p. 1019; Grimaldi, M., «La jurisprudence et la date du testament olographe», *D.S.*, 1984, Chr., 253). Allereerst is er artikel 903 B.W., zodat het probleem van de bekwaamheid zich steeds voordoet. Zelfs wanneer aan de hand van allerlei elementen — zoals bijvoorbeeld de vermelding van het adres van de erflater — het testament toch gedateerd zou kunnen worden, is er nog (net zoals bij de handtekening trouwens) de bijkomende betekenis van de datum, namelijk het «af» beschouwen van het testament. Deze functie van de datum wordt bij het internationaal testament opgevangen door de verplichte verklaring door de testator dat het aangeboden document zijn testament is waarvan hij de inhoud kent. Zonder die bijkomende betekenis zou het vermelden van de datum op het testament enkel nog een bewijsfunctie hebben, en geen bijkomende geldigheidswaarborg uitmaken. Het onderscheid tussen de gevolgen van een onvolledige en van een ontbrekende datum is dan ook verantwoord. Indien de testator zijn testament niet heeft gedateerd, dan heeft hij het schriftstuk niet tot zijn persoonlijke wilsbeschikking gemaakt. De ontbrekende datum zal dan terecht tot de nietigheid van het testament leiden (De Page, VIII-2, p. 1021, nr. 864; Dillemans, R., Puelinckx-Coene, M. en Pintens, W., *T.P.R.*, 1985, 602, nr. 88). Een andere oplossing — bv. naar Duits of Oostenrijks voorbeeld (zie boven) — is moeilijk te verzoenen met art. 970 B.W.

Mogelijk is een wetswijziging wenselijk, eventueel naar het voorbeeld van artikel 602 van het Italiaanse Burgerlijk Wetboek (zie Ferid, M. en Firsching, K., *Internationales Erbrecht*, München, losbladig, «Italien», p. 49). In het derde lid van artikel 602 wordt uitdrukkelijk bepaald dat slechts wanneer er zich een probleem voordoet in verband met de bekwaamheid van de testator of de chronologie van tegenstrijdige testamenten, bewezen mag worden dat de datum van een eigenhandig testament een onjuiste datum is. Gesteld zou dan kunnen worden dat het vraagstuk van de datering van het testament slechts aan de orde komt wanneer er problemen zijn over de geldingskracht van het testament die door de datum kunnen worden opgelost.

W. Pintens
N. Torfs

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

19e KAMER — 20 JUNI 1986

Voorzitter: de h. Gregoir

Advocaten: mrs. Dauwe, Aerts en Maes loco Huybrechts

Faillissement — Gerechtigelijk akkoord — Tegeldemaking van het actief — Aansprakelijkheid van de vereffenaar.

Wanneer in het actief van een gerechtelijk akkoord een gehypothekeerd onroerend goed voorkomt dat door een derde wordt beheerd, de waarde van het goed gering is in verhouding tot de schuldvordering van de hypothecaire schuldeiser en de vereffenaar moet beseffen dat de opbrengst van het goed ontoereikend is geworden om de lasten ervan te kunnen betalen, begaat de vereffenaar een fout door meer dan twee jaar te wachten alvorens de procedure van verkoping op gang te brengen en zo de schuld te laten aangroeien, terwijl hij dient te weten dat hij ze niet zal kunnen vereffenen. Nu de vereffenaar de schuld niet kan voldoen met geld van het actief, is hij aansprakelijk voor de aldus door de beheerder van het goed geleden schade.

Coöp. V.A. t/ Mr. Van R. en N.V. A.

Overwegende dat eiseres betaling vordert, solidair door beide verweerders, van 714.695 frank en 51.160 frank met de interesten, op grond van artikel 1382 B.W. en artikel 1383 B.W.;

Overwegende dat tweede verweerder bij conclusie een tegenvordering instelt tot betaling van 50.000 frank wegens tergend en roekeloos geding;

Overwegende dat volgens de voorgebrachte stukken en verklaringen van partijen de feiten als volgt kunnen worden samengevat:

Bij vonnis van 5 juni 1979 van de Rechtbank van Koophandel te Brussel werd het gerechtelijk akkoord van de N.V. G. gehomologeerd, en werd eerste verweerder als vereffenaar aangesteld. G. was eigenares van een aantal appartemen ten in een gebouw gelegen te A. Eiseres zorgt voor het beheer van dit onroerend goed. Tweede verweerder had op deze gebouwen een hypothecaire inschrijving ten bedrage van 89.000.000 frank in hoofdsom en 4.450.000 frank aanhorigheden. Aanvankelijk betaalt eerste verweerder qq. de kosten van eiseres. In de loop van 1981 worden deze kosten echter niet meer betaald en eerste verweerder wordt qualitate qua bij vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen, uitspraak doende in hoger beroep, op 12 april 1984 veroordeeld tot betaling van 714.695 frank. Tweede verweerder wordt in dit vonnis buiten de zaak gesteld. Op 19 december 1983 worden de onroerende goederen in openbare verkoping definitief toegewezen voor 4.305.000 frank. De vordering van tweede verweerder bedroeg 32.886.987 frank, zodat de gehele beschikbare opbrengst aan haar werd uitgekeerd;

1. Ontvankelijkheid

Overwegende dat eerste verweerder opwerpt dat de vordering niet ontvankelijk is, aangezien hij in de inleidende dagvaarding in eigen naam gedagvaard wordt onder verwijzing naar zijn functie van vereffenaar;

Overwegende dat de betekening geschiedde aan eerste verweerder zonder vermelding van zijn hoedanigheid van vereffenaar en de veroordeling van eerste verweerder in eigen naam gevorderd wordt;

Overwegende dat de vermelding: «zo verklaard die bereid is voor ontvangst der kopie te tekenen op mijn huidig origineel; zo in eigen naam als in zijn hoedanigheid van vereffenaar...» hieraan geen afbreuk doet, daar het duide-

lijk is dat eerste verweerder in eigen naam en niet qualitate qua gedagvaard werd;

2. Gezag van gewijsde

Overwegende dat tweede verweerder verwijst naar de toepassing van art. 23 Ger. W. en de niet-ontvankelijkheid opwerpt;

Overwegende dat voor toepassing van art. 23 Ger. W. onder meer vereist is dat beide vorderingen op dezelfde oorzaak berusten;

Overwegende dat, daar de beide vorderingen op verschillende oorzaken berusten, art. 23 Ger. W. niet van toepassing is;

Overwegende dat de vordering ontvankelijk is;

3. Bevoegdheid

Overwegende dat eerste verweerder de onbevoegdheid ratione materiae opwerpt, en de verwijzing naar de Rechtbank van Koophandel te Brussel vordert;

Overwegende dat de vorderingen tegen beide verweerders samenhangend zijn;

Overwegende dat, daar de vordering tegen tweede verweerder gegrond is op art. 1382 B.W., de rechtbank van eerste aanleg bevoegd is;

Overwegende dat krachtens art. 566 Ger. W. bij samenhangende vorderingen de voorrang bepaald in art. 565, 2° tot 5°, Ger. W. gelding heeft;

Overwegende dat krachtens art. 565, 2°, Ger. W. de rechtbank van eerste aanleg bevoegd is;

4. De vordering tegen eerste verweerder

Overwegende dat eiseres stelt schade geleden te hebben door de fouten en nalatigheden van eerste verweerder, doordat deze nagelaten heeft de onroerende goederen van het gerechtelijk akkoord G. tijdig te verzilveren en door na te laten in de verkoopsvoorwaarden een clause te doen opnemen krachtens welke haar openstaande vordering ten laste van de koper der onroerende goederen zou worden gesteld;

a) De aansprakelijkheid van eerste verweerder

Overwegende dat de vereffenaar, die in naam en voor rekening van de boedel rechtshandelingen verricht, aansprakelijk is zoals een bezoldigd lasthebber (A. Cloquet, *Les concordats et la faillite*, IV, nr. 952, blz. 280);

Overwegende dat de aansprakelijkheid van eerste verweerder, krachtens art. 1992 B.W. als bezoldigd lasthebber strenger dient te worden beoordeeld dan die van een niet bezoldigd lasthebber;

Overwegende dat, krachtens art. 32 van de wet van 25 september 1946, de vereffenaar belast is met de verkoop van het onroerend bezit van de boedel;

Overwegende dat, krachtens art. 29 van de wet van 25 september 1946, tweede verweerder het recht had buiten het gerechtelijk akkoord om de gehypothekeerde goederen te verzilveren, doch dat dit niet geschiedde, en eerste verweerder als vereffenaar moest zorgen voor de verzilvering en aansprakelijk is voor de wijze waarop zulks geschied is;

b) De fout van eerste verweerder

Overwegende dat eiseres naar de toepassing van de artt. 564 Faillissementswet en 1580 en 1587 Ger. W. verwijst, en stelt dat de verzilvering prompt diende te geschieden;

Overwegende dat art. 564 Faillissementswet bij gerechtigd akkoord geen toepassing vindt, en de daarin bepaalde zeer korte termijnen ter zake niet dienen zijn (A. Cloquet, nr. 942, blz. 277);

Overwegende dat de rechter-commissaris de wijze en de voorwaarden van de verkoop bepaalt, en de in de artt. 1580 en 1587 Ger. W. voorziene termijnen ter zake evenmin dienend zijn;

Overwegende dat, zoals reeds is vermeld, wat het tijdstip van de verkoping betreft, dient te worden nagegaan welke de handelwijze van een nauwlettend huisvader zou zijn;

Overwegende dat eerste verweerder als vereffenaar op de hoogte diende te zijn van de te verwachten activa, de opbrengst hangende de vereffening ervan, en de lasten van de vereffening;

Overwegende dat eerste verweerders niet opwerpen dat de gerealiseerde verkoopprijs abnormaal laag zou zijn;

Overwegende dat, op het ogenblik van toewijzing, de vordering van tweede verweerster, die eerste gerangschikt hypothecair schuldeiser is, 32.886.987 frank bedroeg, wat in schrifl contrast is met de gerealiseerde koopprijs van 4.305.000 frank;

Overwegende dat eerste verweerder derhalve als goed huisvader diende te weten dat eiseres in geen geval in nuttige rang zou worden gerangschikt, en aldus betaling uit de opbrengst der verkoping zou ontvangen;

Overwegende dat eerste verweerder in de loop van 1981 diende vast te stellen en diende te weten dat de opbrengst van de onroerende goederen onvoldoende was geworden om er de lasten van te betalen;

Overwegende dat eerste verweerder niettegenstaande deze wetenschap nog meer dan twee jaar gewacht heeft de procedure van verkoping te starten, en aldus een schuld «van» de massa liet aangroeien, en hij diende te weten dat hij ze niet zou kunnen vereffenen;

Overwegende dat deze handelwijze niet conform is met wat van een nauwlettend huisvader verwacht mag worden;

Overwegende dat eerste verweerder opwerpt dat gezien de toenmalige situatie op de vastgoedmarkt, het daarentegen wel verantwoord was te wachten;

Overwegende dat ter zake rekening dient te worden gehouden met het feit dat de hypothecaire vordering veel hoger is dan de te verwachten opbrengst, dat de hypothecaire interesten niet geschorst worden door het gerechtelijk akkoord en dat de lasten van de massa aanzienlijk waren;

Overwegende dat deze bedragen aanzienlijk en niet in verhouding met een mogelijk te verwachten latere meeropbrengst zijn;

Overwegende dat eerste verweerder verder opwerpt dat krachtens art. 32 van de wet van 25 september 1946 de rechter-commissaris de wijze van verkoop bepaalt;

Overwegende dat zulks eerste verweerder niet ontslaat van zijn verplichting om tijdig en handelend op te treden, zoals eveneens bepaald door art. 32;

Overwegende dat eerste verweerder in zijn verplichtingen als lasthebber te kort geschoten is en aansprakelijk dient te worden gesteld voor de schade van eiseres;

c) De schade

Overwegende dat eerste verweerder de becijfering van de schade niet betwist;

Overwegende dat eerste verweerder niet betwist als vereffenaar in de onmogelijkheid te verkeren eiseres te voldoen met gelden van het actief;

Overwegende dat de door eiseres gevorderde schadevergoeding, die overeenstemt met haar vordering als eiseres van de massa, gerechtvaardigd voorkomt;

5. De vordering tegen tweede verweerster

Overwegende dat eiseres aan tweede verweerster verwijt passief gebleven te zijn, en niet gebruik gemaakt te hebben van haar recht op verzilvering buiten gerechtelijk akkoord;

Overwegende dat tweede verweerster mag verkiezen de realisatie van het gehypothekeerde goed niet zelf te vervolgen doch door het gerechtelijk akkoord te laten geschieden;

Overwegende dat deze beslissing geen fout inhoudt;

Overwegende dat, daar eerste verweerder met de verzilvering belast was, tweede verweerster geen fout begaan heeft door niet eveneens met een eigen procedure te beginnen, wat slechtsodeloze en bijkomende kosten met zich gebracht zou hebben;

Overwegende dat, daar geen fout bewezen is, de vordering tegen tweede verweerster ongegrond is;

6. Tegeneis wegens tergend en roekeloos geding

Overwegende dat tweede verweerster bij conclusie een tegeneis instelt tegen eiseres op hoofdeis, tot betaling van 50.000 frank;

Overwegende dat tweede verweerster te dien einde verwijst naar de toepassing van art. 23 Ger. W.;

Overwegende dat, zoals is uiteengezet, de vordering van eiseres op hoofdeis, niet in strijd is met art. 23, Ger. W.;

Overwegende dat de tegenvordering derhalve ongegrond is;

(...)

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE BRUSSEL

KORT GEDING — 24 OKTOBER 1986

Voorzitter: de h. Bogaerts

Advocaten: mrs. Van Bellinghen en De Meyer loco Nelissen-Grade

Gemeenschap en gewest — Reisbureaus — Bevoegdheid Vlaamse Raad — Prejudiciële vragen tot Arbitragehof.

Art. 11 van het decreet van 21 maart 1985 voor de Vlaamse Raad houdende statuut der reisbureaus vervangt de in de wet van 21 april 1965 opgenomen strafrechtelijke betuigeling door een procedure zoals in kort geding ingegeven door art. 55 WHP. De geadieerde voorzitter van de rechtbank van koophandel verwijst de vordering naar het Arbitragehof voor antwoord op vier prejudiciële vragen m.b.t. de bevoegdheid van de Vlaamse Raad om wijzigingen in het Gerechtelijk Wetboek aan te brengen.

V.Z.W. V. t/ Vennootschap naar Amerikaans recht A. e.a.

(...)

Eiseres is een V.Z.W. die de belangen van reisagenten in het Vlaamse land behartigt; zulks blijkt uit art. 3 van hare statuten; Amexco heeft als activiteit het tegen betaling in omloop brengen in België van kredietkaarten. A.E.I. is een vennootschap met onderscheiden rechtspersoonlijkheid die als maatschappelijk doel heeft «verrichtingen in verband met toeristen en reisdiensten enz. (cf. de oprichtingsakte zoals die ons werd voorgelegd in het dossier van A.E.I.).

Uit het dossier van A.E.I. blijkt tevens dat zij tot het uitoefenen van deze bedrijvigheid de nodige vergunningen bezit.

De V.V.R. verwijt nu aan Amexco op te treden als reisbureau en reizen te organiseren en aan A.E.I. voor de reizen die zij organiseert aan haar klanten bepaalde voordelen toe te kennen, te weten een gratis reisverzekering. Ten slotte wordt aan Amexco en A.E.I. nog verweten dat zij hun activiteiten op zulk een wijze vermengen dat verwarring ontstaat tussen beide bedrijven, wat strijdig zou zijn met art. 1, § 1, van de wet van 21 april 1965 omtrent het statuut der reisbureaus en met art. 1 van het decreet van 21 maart 1985 van de Vlaamse Gemeenschap houdende statuut van de reisbureaus en ook met de bepalingen van het reeds vermelde K.B. van 30 juni 1966. Bovendien zouden de verweersters inbreuken plegen op de artt. 19 en 20.4 van de wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken.

Alvorens iedere andere exceptie, zowel wat betreft onze bevoegdheid, als wat betreft nietigheden, toelaatbaarheid of de grond van de vordering te behandelen moeten wij vaststellen dat in de twee dagvaardingen van resp. 30 juli 1986 en 15 september 1986 wij geadieerd werden op grond van art. 11 van het decreet van 21 maart 1985 van de Vlaamse Gemeenschap.

Wanneer men nu dit artikel 11 grondig ontleedt, stelt men vast dat het aan de voorzitter van de rechtbank van koophandel een nieuwe bevoegdheid toekent, te weten overtredingen op de bepalingen van het decreet vast te stellen en er de staking van te bevelen.

Zulks is ontegenzeggelijk een uitbreiding van de materiële bevoegdheid van de voorzitter van de rechtbank van koophandel, want noch art. 584, noch de volgende artikelen van het Gerechtelijk Wetboek schrijven zulk een bevoegdheid voor en ook al is de tekst van art. 11 blijkbaar door art. 55 van de Wet Handelspraktijken ingegeven, toch maakt hij geen loutere verwijzing naar dit artikel uit, want de bevoegdheid is in dat artikel 11 volkomen autonoom gevestigd en luidens de tekst ervan is er geen verwijzing, zelfs geen toespeling op de Wet Handelspraktijken.

Deze nieuwe bevoegdheid is des te minder gewoon en in overeenstemming met de gebruikelijke rechtspraktijk ter zake nu zij, anders dan bepaald in art. 84, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek rechtspraak *ten gronde* toevertrouwt aan een alleensprekend magistraat van de rechtbank van koophandel en in omstandigheden waarin deze rechtbank niet noodzakelijk «qualitate personae» bevoegd zal zijn zodat voor de voorzitter een objectieve materiële bevoegdheid wordt gevestigd.

Bovendien wordt de rechtspleging eveneens op een ongebruikelijke wijze geregeld aangezien, hoewel het om een procedure ten gronde gaat, de vordering ingeleid wordt op de wijze van het kort geding; belangrijke bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek in verband met de procesvoering o.m. art. 707 en volgende zijn dus op de door het decreet ingestelde procedure blijkbaar niet toepasbaar; wat de uitvoerbaarheid van rechtswege betreft maakt het decreet ook een uitzondering op de in het Gerechtelijk Wetboek gevestigde principes.

Er bestaat dus aanleiding toe alvorens uitspraak te doen over zowel onze bevoegdheid als over andere excepties van toelaatbaarheid, nietigheden of de grond van de zaak, de hiernabepaalde prejudiciële vragen tot het Arbitragehof te

richten;

Het betreft hier immers een aangelegenheid die onze rechtsmacht en dus de openbare orde aanbelangt.

Om die redenen,

Alvorens iedere andere exceptie van bevoegdheid, nietigheid, of de grond van de zaak te onderzoeken, verwijzen de vordering naar het Arbitragehof voor antwoord op de volgende prejudiciële vragen:

1) Zijn de bepalingen van art. 11 van bewust decreet — waar zij ertoe strekken aan de voorzitter van de rechtbank van koophandel een andere bevoegdheid toe te kennen dan die bepaald in de artt. 584, 588 en 589 Ger. W. verenigbaar met de artt. 59bis en 92 tot 107 van de Grondwet en met de bepalingen van de artt. 8 en 9 Ger. W. en de bepalingen van de voornoemde artikelen 584, 588 en 589 Ger. W.?

2) Zijn de bepalingen van art. 11, 3°, 4°, 5°, 7° en 8°, van het decreet van 21 maart 1985 van de Vlaamse Gemeenschap, waar zij voor een proces ten gronde een andere rechtspleging bepalen dan die welke voorgeschreven is in boek II en art. 1397 Ger. W. met deze bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek verenigbaar?

3) Zijn de bepalingen van art. 11, zesde lid, van het bewust decreet verenigbaar met de bepalingen van art. 4 van het Wetboek van Strafvordering en de artt. 565 en 566 Ger. W.?

4) Zo een of verschillende van deze bovenaangehaalde bepalingen van het decreet inderdaad met een of verschillende van de bovenaangehaalde grondwettelijke en wettelijke bepalingen onverenigbaar zijn, is er vanwege de decretale wetgever machtsoverschrijding, machtsoverschrijding dan niet?

(...)

NOOT—Reisbureaus en de bevoegdheid van de Vlaamse Raad

1. Wegens schending van het decreet van 21 maart 1985 houdende het statuut der reisbureaus en van de artikelen 19, 20-4 en 54 W.H.P. werd door de Vereniging van Vlaamse Reisbureaus een procedure ingeleid tegen de vennootschappen naar Amerikaans recht Amexco enerzijds, American Express International Inc. anderzijds. De vordering werd voor de voorzitter van de rechtbank van koophandel gebracht, want deze is nu ook bevoegd krachtens art. 11 van het decreet van 21 maart 1985 om de staking van tekortkomingen aan de bepalingen van voornoemd decreet te bevelen. Dit art. 11 neemt op weinig na het bepaalde in de artikelen 55 e.v. van de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken over. En dat heeft wel enkele vragen doen rijzen.

2. Onder de gelding van de wet van 21 april 1965 m.b.t. de reisbureaus, bij decreet van 21 maart 1985 opgeheven, stonden op overtredingen van voornoemde wet alleen strafrechtelijke sancties. Het decreet van 21 maart 1985 heeft hierin verandering gebracht door het beteugelen van de overtredingen op het decreet aan de voorzitter van de rechtbank van koophandel toe te vertrouwen. Meteen rijst de vraag naar de bevoegdheid van de Vlaamse Raad om bij decreet wijzigingen aan het gerechtelijk wetboek aan te brengen.

3. Aan de wordingsgeschiedenis van het decreet is het volgende te ontlelen :

— Op 2 april 1981 werd door de Vlaamse Raad een voorontwerp van decreet houdende het statuut van de reisbureaus voor advies aan de Afdeling Wetgeving van de Raad van State voorgelegd. In zijn advies L 14.054 van 9 december 1981 merkt de Raad van State het volgende op :

a) het ontwerp-decreet past enerzijds perfect in het kader van het toeristisch beleid, maar heeft anderzijds het regelen van een economische bedrijvigheid tot voorwerp ;

b) de «vrijtijdsbesteding en het toerisme» is niet gelijk te schakelen met de notie «toeristisch beleid» (tekstargument ex art. 6, § 1, VI, 4°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980).

De Raad van State concludeert dan ook dat het voorontwerp van decreet naar het Overlegcomité dient te worden doorgezonden.

— Op 10 maart 1983 wordt een nieuw ontwerp bij de Vlaamse Raad ingediend (VI. Raad, 1982-83, Doc. 192, nr. 1). De Raad van State, aan wie het ontwerp opnieuw wordt voorgelegd, zegt geen advies te kunnen geven omdat het ontwerp inhoudelijk hetzelfde is als dat waarover het advies van 9 december 1981 werd verstrekt (VI. Raad, 1982-83, Doc. 192, nr. 3).

— Bij brief van 4 mei 1983 zendt de Voorzitter van de Vlaamse Raad het bedoelde ontwerp van decreet over aan het Overlegcomité Regering-Executieven, dat het volgende advies uitbrengt : «Het Overlegcomité is van oordeel dat het voorgelegde ontwerp van decreet kan kaderen in het groter geheel van het toerismebeleid, waartoe onder meer het statuut van de reisbureaus, het kampeerwezen en de logiesverstreckende bedrijven behoren, op voorwaarde dat niet geraakt wordt aan de vestigingsvoorwaarden die tot de nationale bevoegdheden behoren» (VI. Raad, 1982-83, Doc. 192, nr. 4).

4. Op te merken is wel dat in de hierboven geschetste betwisting het probleem van de beteugeling der overtredingen niet werd aangesneden. De reden daarvan is heel eenvoudig : het ontwerp neemt op weinig na de in art. 9 van de wet van 21 april 1965 bepaalde strafrechtelijke maatregelen over. Tijdens de bespreking in de commissie voor Culturele Aangelegenheden en Pedagogische en Didactische Vorming van de Vlaamse Raad wordt voor het eerst de suggestie geopperd en verdedigd de strafrechtelijke beteugeling te vervangen door de vordering tot staking zoals die in art. 55 en volgende van de W.H.P. wordt geregeld (VI. Raad, 1982-83, Doc. 192, nr. 5, blz. 18). Deze suggestie wordt evenwel niet gevolgd en de Commissie houdt het bij de voorgestelde tekst die, zoals reeds gezegd, in art. 11 de bestaande, lichtjes aangepaste strafrechtelijke beteugeling overneemt (*ibidem*, blz. 25).

De verandering komt er pas tijdens de plenovergadering van de Vlaamse Raad waar L. Van den Bossche zijn voorstel tot het invoeren van de in de WHP geregeld beteugelingsprocedure herhaalt. Nadat de bespreking en de stemming desaangaande werd aangehouden, keurt de Vlaamse Raad eenparig het voorstel door Van de Bossche ingediend goed. Het nieuwe art. 11 zag aldus het daglicht.

5. Enkele opmerkingen :

a) Zoals uit de tekst van het hierboven afgedrukt vonnis blijkt heeft de voorzitter van de rechtbank van koophandel zijn beslissing aangehouden en tot het Arbitragehof een

prejudiciële vraag met vier onderdelen gericht. Deze zaak is inmiddels ingeschreven onder nummer 43 van de rol van het Arbitragehof (B.S., 25 november 1986).

b) Vragen kunnen gesteld worden m.b.t. het nut van de adviezen verstrekt respectievelijk door de Raad van State en het Overlegcomité wanneer tijdens de verdere procedure amendementen kunnen worden ingediend die niet meer aan voornoemde instanties worden voorgelegd. In de complexe Belgische staatsstructuur zal deze lacune nog voor heel veel pret zorgen.

c) Wellicht zou de aanleggende partij beter geïnspireerd zijn geweest door de schending van het bepaalde in het decreet van 21 maart 1985 alleen aan te vechten als een handeling strijdig met de eerlijke handelsgebruiken (art. 54 WHP). Aldus ware het mogelijk geweest tot een vonnis ten gronde te komen (zie P. De Vroede en G.L. Ballon, *Handelspraktijken*, nr. 1209-1284) maar zou het Arbitragehof (nog) niet de gelegenheid hebben gekregen zich over een eventuele bevoegdheidsoverschrijding van de Vlaamse Raad uit te spreken.

d) Dezelfde dag richtte de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel tot het Arbitragehof een prejudiciële vraag met dezelfde inhoud en zulks betreffende een vordering die eveneens door de Vereniging van Vlaamse Reisbureaus werd ingeleid tegen de V.Z.W. Koninklijke Club van de Generale Bankmaatschappij. Deze zaak werd ingeschreven onder nummer 42 van de rol van het Arbitragehof (B.S., 25 november 1986).

Prof. P. De Vroede

VREDEGERECHT TE SINT-NIKLAAS

1e KANTON — 25 NOVEMBER 1985

Rechter : de h. Van Gysel

Advocaten : mrs. Van Wauwe, De Ryck en Amelinckx

Erfrecht — Verwerping — Begrafeniskosten — Onderhoudsverplichting.

De begrafeniskosten vormen, ook ten aanzien van de verwerpende erfgenaam, een onderdeel van de onderhoudsverplichting.

D. t/ C., B. e.a.

1. De eiser heeft als begrafenisondernemer gezorgd voor de begrafenis van Petrus B., die op het ogenblik van zijn overlijden een weduwe achterliet, C. en vijf kinderen. De eiser verstrekt geen precieze gegevens wie van deze nabestaanden gevraagd heeft het nodige te doen voor de begrafenis. De begrafeniskosten beliepen 53.492 frank ; door de weduwe werd hierop 20.000 frank betaald, door Jean B., Marie-Josée B. en René B., werd elk 6.879 frank betaald, zodat er nog een saldo te vereffenen valt van 13.758 frank. Indien ook Adrienne B. en Eddy B. hun deel, nl. 6.879 frank, hadden betaald, was de zaak in der minne afgehandeld. Deze twee kinderen weigeren echter te betalen.

Met een exploit van gerechtsdeurwaarder J. Anné te Hamme, dd. 20 augustus 1984 vraagt de eiser betaling van

het saldo van 13.758 frank, aan C. Suzanne, B. Jean en Marie-Josée, die dus reeds voor een gedeeltelijke betaling hebben gezorgd. Nadien wordt met een ander exploit van dezelfde deurwaarder dd. 19 oktober 1984, maar met hetzelfde voorwerp de drie andere kinderen in betaling aangesproken, te weten B. Adrienne, B. Eddy en B. René; B. René heeft echter ook reeds een gedeelte betaald nl. 6.879 frank.

(...)

Indien Eddy en Adrienne B. evenveel zouden bijdragen in de begrafeniskosten als de overige drie kinderen B., dan zijn de begrafeniskosten betaald.

Nu is het niet betwist dat Adrienne en Eddy B. op regelmatige wijze de erfenis van hun vader hebben verworpen; zij willen dan ook niet bijdragen in de begrafeniskosten; het zal ook wel juist zijn dat geen van beiden de begrafenis zal hebben besteld, dit wordt in elk geval door de eiser niet beweerd.

De vraag die dus opgelost moet worden, is of kinderen aan de betaling van de begrafeniskosten van een ouder kunnen ontsnappen door de begrafenis niet te bestellen en door de nalatenschap te verwerpen. Het kan dat hij die de begrafenis bestelt, ook de verplichting ten opzichte van de begrafenisondernemer op zich neemt, om te betalen; in die zin werd beslist door Vred. Etterbeek, 3 november 1981 (*Tijds. Vred.*, 1983, 146) met verwijzing naar rechtsleer en rechtspraak; waaruit blijkt dat er onenigheid bestaat over de vraag of iemand die de nalatenschap heeft verworpen, aangesproken kan worden voor de begrafeniskosten, ook al zou hij de begrafenis hebben besteld (cf. De Page, VII, I, nr. 74, B, p. 69, IX, 745, C, 2, p. 540).

3. Ons komt het voor dat de bestaande verwarring vooral veroorzaakt wordt door een onvoldoende ontleding van de feitelijke toestand. In casu sterft er iemand, die bij liquidatie van zijn bezit, zweeft tussen actief en passief en een weduwe met vijf kinderen achterlaat; deze kinderen zijn volwassenen, die allen in eigen onderhoud voorzien. Er is een begrafenisondernemer, die als handelaar graag begraaft, teneinde inkomsten te verwerven.

Er is het absolute recht van de dode om begraven te worden, verbonden aan de heilige plicht van de nabestaanden daarvoor te zorgen. De norm, om enerzijds dat recht, anderzijds die plicht, het best af te dwingen, is dat niet de besteller, behoudens andersluidend akkoord tussen hem en de begrafenisondernemer, alleen de kosten moet dragen, maar wel allen die de plicht hebben te zorgen voor de begrafenis, nl. de weduwe en haar vijf kinderen.

Als deze norm gehanteerd wordt, zal veel gemakkelijker iemand van de nabestaanden het noodzakelijk initiatief tot laten begraven nemen; hij (zij) weet dan dat ook de anderen in de normale kosten moeten delen en de begrafenisondernemer zal tot uitvoering overgaan, wetende op wie de plicht tot laten begraven rust.

Deze stelling is ook in rechte volkomen juist als aan begrafeniskosten de juiste kwalificatie wordt gegeven, dit zijn nl. onderhoudskosten die op ieder van de onderhoudsplichtige rust in personam en niet als erfgenaam (*R.P.D.B.*, Compl. III, nr. 7, «Les enfants ne peuvent refuser de payer les frais de dernière maladie de leur auteur en renonçant à sa succession»; zie ook Kluyskens, *Ervenissen*, uitg. 1948, nr. 118, blz. 140; R. Dillemans, *Erfrecht*, 1984, blz. 260, nr. 112, en de rechtspraak en rechtsleer geciteerd in het

vonnis van 3 november 1981). De begrafenisondernemer zal dan ook niet moeten wachten om aan zijn geld te geraken tot ieder van de gerechtigden zal hebben besloten al of niet de nalatenschap te verwerpen.

3. De verweerders Adrienne en Eddy B. vragen, voor het geval dat zij veroordeeld worden, dat de zaak verwezen wordt naar de Rechtbank van Eerste Aanleg te Dendermonde, teneinde hun gerechtigheden in de nalatenschap te horen bepalen.

Uiteraard kan op die vraag niet worden ingegaan; deze verweerders hebben er niet alleen de voorkeur aan gegeven te verwerpen, zij moeten betalen omdat de begrafeniskosten een onderhoudsschuld uitmaken.

Alleen indien zou blijken dat overmatige kosten gemaakt zijn, zouden zij aan gehele of gedeeltelijke betaling hebben kunnen ontsnappen; het wordt echter niet beweerd dat overmatige kosten zijn gemaakt.

(...)

NOOT—Begrafeniskosten en onderhoudsplicht

1. De begrafeniskosten zijn geen last van de gemeenschap (*R.P.D.B.*, tw. «Contrat de mariage», nr. 368; Maton, A., *Dictionnaire de la Pratique Notariale Belge*, Brussel, 1882, tw. «Frais funéraires et de dernière maladie»). Ze ontstaan immers op een ogenblik waarop de gemeenschap niet meer bestaat (*Pand. Belges*, tw. «Communauté légale», *R.P.D.B.*, *ibidem*; Casman, H. en Van Look, M., *Huwelijksvermogensstelsels*, Brussel, 1986 (losbl.), III/13-2; Laurent, XXI, nr. 479). Schicks en Vanisterbeek wijzen op het onderscheid tussen schulden en lasten dat in art. 870 B.W. wordt gemaakt. De schulden slaan op alle verbintenissen aangegaan door de *de cuius*. De lasten zijn dan die verbintenissen die pas na de dood ontstaan (Schicks, A. en Vanisterbeek, A., *Traité-formulaire de la Pratique Notariale*, Brussel, 1927, IV, p. 220, nr. 671). Begrafeniskosten komen tot stand na het overlijden en hebben precies dat overlijden als oorzaak. Deze lasten die aldus na de dood ontstaan, vallen ten laste van de nalatenschap (Brussel, 25 mei 1971, *Rev. Not. B.*, 1972, 172; Rb. Dinant, 21 november 1945, *Pas.*, 1946, II, 8; De Page, IX, nr. 1034; Maton, *ibidem*; Petit, H., *Liquidation et partage des successions*, Brussel, 1907, p. 373, nr. 1362.1°; Planiol en Ripert, IV, nr. 356). De begrafeniskosten van de persoon van wie een minderjarig kind goederen waarop het wettelijk vruchtgebruik rust, geërfd heeft, of door wiens overlijden dit wettelijk genot ontstond, vallen ten laste van dit vruchtgenot, zoals bepaald in art. 385, 4°, B.W. (*Commentaar Personenrecht*, art. 385, 4°, B.W.; Petit, *ibidem*).

2. De begrafeniskosten zijn echter niet onbegrensd aan te rekenen op het passief van de nalatenschap. Ze komen hiervoor slechts in aanmerking in zoverre ze overeenstemmen met de sociale positie en het vermogen van de overledene (*Pand. Belges*, tw. «Frais funéraires»; Gerlo, J., *Onderhoudsgelden*, Antwerpen, 1985, p. 33, nr. 40; Schicks en Vanisterbeek, *ibidem*, noot (1). Het buitensporig gedeelte is voor rekening van degene die de begrafenis heeft besteld (Rb. Turnhout, 12 april 1983, *R.W.*, 1983-84, 1092, met noot J.P.; Schicks en Vanisterbeek, *ibidem*, de rechtspraak aldaar). De fiscale administratie hanteert dezelfde criteria en stelt dat begrafeniskosten voor een onbepaald bedrag van het netto-actief aftrekbaar zijn op voorwaarde

dat ze niet buitensporig zijn ten aanzien van de nagelaten activa (*Pand. Belges*, tw. «Frais funéraires (disp. fisc.)»; *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1986, nr. 23384; Vandewinckele, *Fiscale Documentatie*, XII, Brussel, 1986 (losbl.), 6.1/19).

3. Indien het actief van de nalatenschap ontoereikend is — en alleen dan —, maken de begrafenis-kosten deel uit van de onderhoudsplicht van art. 205 en art. 213 B.W. (Vred. Luik, 7 januari 1956, *Jur. Liège*, 1955-56, 223; Vred. Brussel, 5 april 1963, *J.T.*, 1963, 389; Rb. Dinant, 21 november 1945, *gecit.*; Rb. Brussel, 25 mei 1971, *gecit.*; Rb. Brussel, 25 mei 1972, *Rev. Not. B.*, 1972, 617; Rb. Seine, 7 januari 1902, *D.P.*, 1902, II, 174; *R.P.D.B.*, Compl. III, tw. «Aliments», nr. 1; Baeteman, G., Delva, W. en Bax, M., «Overzicht van rechtspraak Personen- en Familierecht», *T.P.R.*, 1976, 483 (hierna: Baeteman, *o.c.*); Dalloz, *Rep. Dr. Civ.*, tw. «Aliments», nr. 2; De Page, I, nr. 551; Gerlo, J., *ibidem*; Kluyskens, VII, nr. 358). Deze steunplicht omvat immers alles wat noodzakelijk is om een menswaardig bestaan te leiden, alles wat een persoon nodig heeft in het dagelijks leven (Gerlo, J., *ibidem*). Subsidiair zijn de begrafenis-kosten daaronder begrepen (Rb. Brussel, 6 februari 1969, *Pas.*, 1970, III, 56; Vred. Gembloux, 28 januari 1966, *Jur. Liège*, 1966, 24). De meeste auteurs merken hierbij op dat dit wel de uiterste betekenis is van de onderhoudsplicht (zie ook Rb. Dinant, 21 november 1945, *gecit.*; Rb. Brussel, 25 mei 1972, *gecit.*: «Ils constituent l'ultime partie de l'obligation alimentaire»). Voor Renard gaat dit, ten onrechte, te ver: «Cette extension donnée à la notion d'aliments est exagérée, si on définit par aliments 'tout ce qui est nécessaire à la vie'» (*Rev. Crit. Jur. B.*, 1950, 168; in dezelfde zin: Galopin, *Etat et capacité des personnes*, nr. 425).

4. In het onderhavige vonnis werpen twee kinderen van de overledene, die weigeren hun deel in de begrafenis-kosten op zich te nemen, als verweer op dat ze deze ceremonie niet bestelden (wat in casu irrelevant is omdat de kosten niet buitensporig zijn), en ze bovendien de deficitaire nalatenschap hebben verworpen. De kosten zijn hier echter ten laste van het kind, in zijn hoedanigheid van schuldenaar van de wettelijke onderhoudsverplichting (*R.P.D.B.*, tw. «Successions», nr. 923; Gerlo, J., *ibidem*). Het is dan ook volkomen naast de kwestie of men al dan niet de nalatenschap heeft verworpen (Vred. Fosse, 20 maart 1908, *T. Vred.*, 1909, 463; Vred. Brussel, 5 april 1963, *gecit.*; Rb. Dinant, 21 november 1945, *gecit.*; Rb. Brussel, 25 mei 1971, *gecit.*; Rb. Brussel, 25 mei 1972, *gecit.*; Rb. Turnhout, 12 april 1983, *gecit.*; *R.P.D.B.*, tw. «Successions», nr. 923; Aubry en Rau, IX, p. 156, 553; Gerlo, J., *ibidem*; Kluyskens, VII, nr. 358).

5. Zoals reeds (nr. 2) is vermeld, moeten de kosten in verhouding zijn met de sociale toestand van de erflater. De schuldenaar moet echter ook in staat zijn om ze te betalen (Rb. Dinant, 21 november 1945, *gecit.*; Rb. Turnhout, 12 april 1983, *gecit.*; Gerlo, J., *o.c.*, p. 30, nrs. 38 en 39). Een onvermogen kan geen schuldenaar zijn van een onderhoudsverplichting (Gerlo, J., *o.c.*, p. 61, en de talrijke verwijzingen in noot 244). Daarnaast rijst ook de vraag of de schuldeiser een bepaalde hiërarchie moet volgen in het aanspreken van de debiteuren. Deze kwestie is zeer omstrede in rechtspraak en rechtsleer (*R.P.D.B.*, Compl. III, tw. «Aliments», nr. 77; Baeteman, *o.c.*, 485; Gerlo, J., *o.c.*, p. 58, nr. 80, en de vele verwijzingen aldaar). De hulpver-

plichting van de echtgenoot (art. 213 B.W.) blijft echter buiten de controverse en primeert op de steunplicht van art. 205 en art. 206 B.W. (zie vooral Cass., 27 juni 1969, *Pas.*, 1969, I, 998; *R.P.D.B.*, Compl. III, tw. «Aliments», nr. 78.b). Deze last drukt dan op de langstlevende echtgenoot naar gelang van zijn vermogen (art. 208 B.W.; Baeteman, *o.c.*, p. 486; Gerlo, J., *o.c.*, p. 31). Het besproken vonnis doet twintigduizend frank door de langstlevende echtgenote betalen en draagt de rest van de kosten op aan de vijf kinderen, waarbij elk een gelijk deel moet betalen. Deze beslissing is in haar eerste onderdeel correct indien de langstlevende echtgenote effectief, volgens de draagkracht van haar vermogen, slechts twintigduizend frank kon betalen.

Voor het resterende bedrag komen we aldus in het geval van art. 205 B.W., alwaar de problematiek van hiërarchie of samenloop der schuldenaars ter discussie staat. Vermogende bloedverwanten in gelijke graad zijn samen gehouden (*R.P.D.B.*, Compl. III, tw. «Aliments», nr. 82; Gerlo, J., *o.c.*, p. 61). Wat is dan de oplossing wanneer er passieve pluraliteit is tussen verwanten van verschillende graad? Ook hier opteert Gerlo, om praktische redenen, voor de samenloop (Gerlo, J., *o.c.*, p. 62, nr. 82). Hiermee gaat hij in tegen de overheersende doctrinale mening, die de voorkeur geeft aan de hiërarchie (*R.P.D.B.*, Compl. III, tw. «Aliments», nr. 79 en 81).

De schuldeiser kan onverschillig welke schuldenaar aanspreken. Hij is niet verplicht alle onderhoudsplichtigen te dagvaarden (Baeteman, *o.c.*, p. 486). De gedagvaarde schuldenaars kunnen evenwel de niet opgeroepen verwanten in de zaak roepen (Gerlo, J., *ibidem*). Quid met de verdeling van de last over deze aangesprokenen? De rechter stelt dit bedrag vast rekening houdend met de inkomsten van elke debiteur en zijn graad van verwantschap met de decuius (vgl. art. 397.2, Ned. B.W.; Brussel, 12 oktober 1971, *Pas.*, 1972, II, 8; Vred. Antwerpen, 5 maart 1970, *R.W.*, 1969-70, 1708; Gerlo, J., *ibidem*). De tot betaling van onderhoudsgeld veroordeelden hebben ten aanzien van de niet opgeroepen schuldenaars een regresrecht (Gerlo, J., *ibidem*).

Alain Verbeke

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof Antwerpen (1e Kamer), 21 januari 1986

*Onrechtmatige daad — Aansprakelijkheid — Plotse-
linge duizeligheid — Overmacht.*

Tijdens een vriendenbezoek wordt appellante plots onwel. Door de optredende duizeligheid verliest zij het evenwicht, komt ten val en stoot een kostbare olifantstand om die breekt.

«Overwegende dat, in haar verzoekschrift tot hoger beroep, appellante zegt dat zij door een plots optredende duizeligheid het evenwicht verloor en zich poogde vast te houden aan de tand;

«Overwegende dat, zo de voorgebrachte schets en het rapport van de inspecteur juist zijn, vrijwel niet te begrij-

pen is dat appellante, die zich vóór de zetel moet hebben bevonden, de tand achter de zetel als steun kon grijpen;

«Overwegende dat, hoe het ongeval ook moge gebeurd zijn, niet betwist wordt dat appellante de tand heeft omvergestoten;

«Overwegende dat alleszins met zekerheid vaststaat dat appellante bleek werd (onwel werd), dadelijk naar de W.C. wilde en dan door duizeligheid struikelde of viel;

«Overwegende dat dit alles zich binnen een uiterst korte tijdspanne moet hebben voorgedaan, daar zelfs niemand van de aanwezigen de tijd had om haar te helpen of te ondersteunen, wat zeker vermeld zou zijn indien dat wél zou zijn gebeurd;

«Overwegende dat, gelet op de bliksemsnelle opeenvolging van onwel worden en duizeligheid, appellante geen verwijt kan gemaakt worden in verband met een eventueel te snel opstaan en/of in verband met het (eventueel) zoeken naar een vast steunpunt;

«Overwegende dat haar reactie, om zo snel mogelijk de W.C. te bereiken omdat zij zich plots niet goed voelde, volkomen normaal is en zij niet moest verwachten, zelfs indien zij een lage bloeddruk had, dat zij plots zou neervallen of struikelen ten gevolge van duizeligheid;

«Overwegende dat appellante bewijst dat de schade werd veroorzaakt door overmacht.»

(Voorzitter : mevr. De Man — de hh. Van Gelder en Raymaekers — Advocaten : mrs. Van Heesch en Willemse loco Deprez — In de zaak : V. t/ D.)

Hof Antwerpen (3e Kamer), 30 juni 1986

Echtscheiding — Getuigenverhoor — Niet-naleving van termijn voor indiening verzoekschrift tot getuigenverhoor — Sanctie.

«Overwegende dat appellante bij vonnis van 6 juni 1983 gemachtigd werd om vier gekwoteerde feiten met alle bewijsmiddelen te bewijzen en een getuigenverhoor toegelaten werd te houden na indiening daartoe van een verzoekschrift met de lijst van de getuigen binnen twee maanden na de uitspraak; dat zij op 22 februari 1984, meer dan acht maanden later, datum waarop haar kennis gegeven werd van de op geïntimeerdes verzoek bepaalde rechtsdag, nog steeds geen verzoek tot het houden van een getuigenverhoor ingediend had; dat zij op 3 september 1984, vijftien maanden na voormeld vonnis en tien dagen vóór de rechtsdag (13 september 1984) ter griffie een conclusie neerlegde strekkend tot verwijzing van haar hoofdvordering naar de algemene rol in afwachting dat het aangekondigde getuigenverhoor gehouden zou zijn;

«Overwegende dat de eerste rechter terecht niet inging op appellantes verzoek en haar vordering tot echtscheiding als ongegrond afwees; dat, immers, ongeacht het feit dat de door hem bepaalde termijn voor indiening van het verzoek tot getuigenverhoor geen vervalltermijn is en de niet-naleving ervan geen nietigheid meebrengt, appellantes verzuim om de door haar ingestelde procedure door te voeren en binnen een redelijke en aanvaardbare termijn te beëindigen in weerwil van de mogelijkheid daartoe en van geïntimeerdes medewerking, een grond oplevert tot de afwijzing van

haar vordering bij gebrek aan bewijslevering nu zij haar verzuim niet rechtvaardigt en haar nalatigheid onmiskenbaar geïntimeerdes belangen krenkt.»

(Voorzitter : de h. Van Nuffel — Raadsheren : de h. Van Coppenolle en mevr. Spinoy — Advocaten : mrs. Janssens en De Pauw — In de zaak : K. t/ V.

Arbeidshof te Gent (6e Kamer), 22 mei 1986

Sluiting van ondernemingen — Gelijktelling met sluiting — Gevolgen t.a.v. het geheel der werknemers.

Na faillissement wordt een onderneming verkocht aan twee nieuwe vennootschappen die elk een aantal werknemers van de failliete onderneming overnemen. Het arbeidshof stelt vast dat het Sluitingsfonds heeft besloten de verkoop met sluiting gelijk te stellen (art. 2bis, wet van 28 juni 1966) en de sluitingspremie, de nog verschuldigde contractuele vergoedingen en de wachtgelden toe te kennen aan de werknemers die niet werden overgenomen, en de overgenomen werknemers alleen de contractuele vergoedingen zonder opzeggingsvergoeding toe te kennen.

Het hof gaat in op de vordering strekkend tot betaling van de sluitingspremie en de opzeggingsvergoeding o.m. op grond van volgende overwegingen :

«De gelijkstelling met sluiting heeft duidelijk betrekking op de verkoop en het beheerscomité mag geen beperking invoeren wat de toepasselijkheid op personeelsleden betreft. Het is de wet van 28 juli 1971, artikel 3, die de gelijkstelling met sluiting heeft bepaald en uit de voorbereiding kan worden afgeleid : a) dat over de uitbreiding van het begrip sluiting tot verplaatsingen van exploitatiezetel, fusie of verkoop, door het beheerscomité wordt beslist, en dat deze uitbreiding slaat op de verplaatsing, de verkoop of de fusie, maar dat de sluiting dan geldt voor alle werknemers; b) dat het verhaal tegen een dergelijke beslissing openstaat voor de arbeidsrechtbank, wat in casu niet betwist wordt, doch wel het feit dat de sluiting niet op alle werknemers van toepassing is. Daartoe geeft artikel 2bis voornoemd geen bevoegdheid aan het beheerscomité (cf. *Parlementaire stukken, Kamer*, 1970-71, nr. 987/1, p. 3 en 4, en nr. 987/3, p. 2 en 4; *Senaat*, 1970-71, nr. 595, p. 2 en 587). Welnu, in deze beperking kunnen het hof noch de arbeidsrechtbank appellant volgen. (...)

«Nu de verkoop met sluiting gelijkgesteld wordt, zijn begrippen als 'dezelfde economische finaliteit' en 'onmiddellijke overname door een zelfde technische bedrijfseenheid' niet meer toe te passen.

«Wat de opzeggingsvergoeding betreft

«Op dit punt gaat het niet om de toepassing van het artikel 2, § 2, van de wet van 30 juni 1967 betreffende de uitbreiding van de opdracht van het Fonds, maar wel om de toepassing van het artikel 2, § 1, van dezelfde wet, dat bepaalt dat, bij sluiting van een onderneming in de zin van artikel 2bis van de wet van 28 juni 1966 (gelijktelling), het Fonds gehouden is tot betaling van de lonen en vergoedingen opeisbaar op grond van individuele en collectieve arbeidsovereenkomsten, wanneer de werkgever zijn verplichtingen niet naleeft.

«Dit is in casu met de gefailleerde werkgever het geval,

aangezien hij zijn verplichtingen niet heeft nageleefd (artikel 2, § 1) en geïntimeerde tevens afgedankt werd (artikel 4).

«Op deze wettelijke grondslag is appellant derhalve ook de opzeggingsvergoeding verschuldigd. Het is trouwens niet te gronden dat men enerzijds bepaalde contractuele verplichtingen zoals bijvoorbeeld lonen wel ten laste neemt en anderzijds de opzeggingsvergoeding niet. Artikel 2, § 1, voornoemd laat trouwens dit onderscheid niet toe.

«Ten slotte stelt appellant dat hij op louter billijkheids-overwegingen bepaalde vergoedingen had toegekend. Dit billijkheidsprincipe kan niet toegepast worden nu het gaat om een wetgeving die van openbare orde is. Er is namelijk ofwel sluiting of gelijkstelling met sluiting, en in dat geval is er tenlasteneming van alle werknemers, behoudens de uitzonderingen die de wet bepaalt, ofwel is dit niet het geval en dan dienen alle werknemers van alle vergoedingen uitgesloten.»

(Voorzitter: de h. Verhofstadt — Raadsheren in sociale zaken: de hh. Blontrock en Van Hulle — Advocaat-generaal: de h. Kiekens — Advocaat: mr. Van Tyghem — In de zaak: Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers t/ D.).

BOEKEN

C. ELIAERTS, **Inleiding tot het jeugdbeschermingsrecht**, Gent, Story, 1984, X + 194 p.

Dit werk beoogt een commentaar te zijn op de wet van 8 april 1965 op de jeugdbescherming. Bedoeld in de eerste plaats voor studenten draagt het dan ook de sporen ervan. Men vindt er wel een overzicht van de structuur en de belangrijkste bepalingen van de wet, doch het is jammer dat diepgaande commentaar ontbreekt. Aldus is verwijzing naar rechtspraak nagenoeg afwezig.

De praktijkjurist kan het werk ondanks de aangehaalde beperkingen toch nog nuttig aanwenden. Interessant lijken ons in dat verband een kort maar handig overzicht van de rechtspositie van de jongeren met aansluitend specifieke vraagstukken (weglopen thuis, vrij seksueel verkeer, medische behandeling, arbeidssituatie), alsook het nagaan van de invloed van de staatshervorming op de jeugdbescherming.

Op verschillende plaatsen stoort wel de afwezigheid van een grondige bespreking en bronvermelding bij hetgeen geponereerd wordt.

Het zou aanbeveling verdienen dit werk verder juridisch uit te bouwen en van een verwijzingsapparaat te voorzien. Aldus zou het de behoefte aan een goed handboek inzake beter kunnen opvangen.

Patrick Arnou

C.J. ENSCHEDE en A. MULDER, **De wettelijke regelen betreffende de straffoetmeting**, 6e druk, bewerkt door L.C.M. MEIJERS, Tjeenk-Willink, Zwolle, 1986, IX + 59 p.

Dit boekje is gegroeid uit een preadvies door de auteurs in 1963 gegeven voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht in België en Nederland.

Het behoudt dan ook zijn kenmerk van «verkenning» van de materie. Men krijgt een overzicht van de in Nederland geldende regels inzake bestraffing van misdrijven, niet alleen in het gemeenrechtelijke strafrecht, maar ook in het fiscale, economische, militaire en oorlogsstrafrecht.

Enige aandacht wordt ook besteed aan het gratierecht alsook aan dienstverlening als sanctie. In Nederland bestaat dienstverle-

ning enkel als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling en niet als een afzonderlijke hoofdstraf.

Het werkje wil enkel een overzicht bieden, zonder grondige ontleding. Aldus is verwijzing naar rechtspraak erin zeldzaam.

Patrick Arnou
Assistent Strafrecht K.U. Leuven

H.J. MEIJER, **Uitstel van winstneming. Een inventarisatie van de marges van het fiscale jaarwinstbegrip**, Apeldoorn, Maklu uitgevers, 1986, 266 P.

Het boek van H.J. Meijer over uitstel van winstneming in het Nederlands fiscaal recht is ook voor de Belgische lezer een buitengewoon boeiend werk. Niet dat men er in de Belgische optiek onmiddellijk een reeks praktische tips voor belastingbesparing aan overhoudt, maar het werk zet voortdurend aan tot vergelijking met en tot nadenken over het Belgische systeem van fiscale winstbepaling. Laten we eerst een schets geven van de inhoud, om vervolgens enkele bedenkingen naar Belgisch recht naar voren te brengen.

Voor de fiscale winstberekening verstrekt de Nederlandse Wet op de Inkomstenbelastingen van 1964 geen specifieke waarderingsvoorschriften. De waardering van de balansposten is nochtans essentieel wanneer men weet dat winst in het algemeen wordt vastgesteld aan de hand van een vermogensvergelijking. De wet beperkt zich tot het geven van een vage norm: overeenkomstig artikel 9 gebeurt de winstbepaling volgens goed koopmansgebruik. Deze norm laat een zekere marge voor uitstel van winstneming: sommige winstbepalings- en schattingsmethoden geven aanleiding tot een uitstel van de winstregistratie en dus van de belastingheffing, maar zijn niettemin perfect in overeenstemming met de vage norm van goed koopmansgebruik. Dit uitstel resulteert voor de belastingplichtige in een rentevoordeel. In het eerste deel van zijn boek zet de auteur van dit alles de algemene beginselen en de theoretische aspecten uiteen. Hij belicht voornamelijk de begrippen jaarwinst en goed koopmansgebruik en geeft tevens een algemeen beeld van de strategie van uitstel van winstneming. In het tweede deel van het boek — dat het uitgebreidste is — onderzoekt de auteur dan concreet, hoofdzakelijk met betrekking tot bepaalde balansposten, wat het gebied van goed koopmansgebruik en de feitelijke mogelijkheden van uitstel van winstneming zijn. Er wordt ruime aandacht besteed aan het realisatievraagstuk, de activering van kosten, de afschrijvingen, de voorraadwaardering, de pensioenverplichtingen, de voorzieningen, de assurantiereserve eigen risico, de vervangingsreserve, de vermogensaftrek en nog verschillende andere fiscale realisatie- en waarderingsproblemen. Binnen dit kader analyseert de auteur omstandig de bestaande rechtspraak, die hij nog aanvult met talrijke persoonlijke suggesties.

Wat is bij dit alles nu zo interessant voor Belgische juristen? Met enige juridische verbeeldingskracht en creativiteit is het mogelijk de door Meijer aangehaalde problemen ook naar het Belgische recht toe te vertalen. Het Belgische inkomstenbelastingrecht kent wel geen uitdrukkelijke verwijzing naar een begrip goed koopmansgebruik, maar hanteert in de grond een vergelijkbaar systeem. Door het winstbegrip niet omvattend te definiëren, wijst de Belgische fiscale wet impliciet terug naar het gemene recht, onder andere het boekhoudrecht. Het Belgisch boekhoudrecht is in ruime mate een bevestiging en explicitering van de algemene regelen van de bedrijfseconomische boekhoudtheorie (Van Crombrugge, S., «Boekhoudrecht en boekhoudtheorie», *T.P.R.*, 1981, 973 e.v.) en biedt bijgevolg eveneens enige speelruimte voor een strategie van uitstel van winstneming. Het zou beslist interessant zijn mocht een soortgelijk onderzoek als dat van Meijer in België worden ondernomen. De verschillen zullen natuurlijk groot zijn. Aldus onderscheidt Meijer in het fiscaal begrip goed koopmansgebruik slechts vier hoofdcomponenten (realiteitszin, realisatie, voorzichtigheid en hanteerbaarheid), terwijl er dat in de boekhoudtheorie veel meer zijn. Voorts heeft de Belgische boekhoudwetgeving de theoretische beginselen enigszins geformaliseerd en bestaat er in België op dit punt niet zo veel rechtspraak om op terug te vallen. Ten slotte moet ook rekening worden gehouden met de specifieke bepalingen van de fiscale wetgeving. Zo wordt degressieve afschrijving in België beschouwd als een zeer normaal procédé, terwijl de aanvaar-

ding ervan in Nederland regelmatig voor problemen schijnt te zorgen.

Het boek van Meijer is een zeer boeiend en vlot geschreven werk. Wie belangstelling heeft voor het fiscaal winstbegrip mag het niet ongelezen laten.

S. Van Crombrugge

L. VANHEESWIJCK, De belasting van buitenlandse kaderleden in België, Antwerpen, Kluwer, 1986, 165 p.

Over de belasting van buitenlandse kaderleden in België verscheen een zeer praktisch gericht boek van de hand van de advocaat Luc Vanheeswijck in de reeks Fiscale Praktijkstudies. Het hoog niveau van de Belgische belastingdruk en het daarmee samen gaand hoog niveau van de loonkosten in België hebben er de belastingadministratie al vroeg toe gebracht ten behoeve van de in België tewerkgestelde buitenlandse kaderleden van multinationale ondernemingen gunstregimes uit te werken. Dat gebeurde door middel van circulaire. Aangezien deze circulaire geen wettelijke basis hadden, werden zij door de rechtspraak slecht onthaald. De laatste circulaire in de rij dateert van 8 augustus 1983 en zoekt voor de uitbouw van het bijzondere aanslagstelsel aansluiting bij het gemeene fiscaal recht: een hele reeks betalingen van de werkgever aan het buitenlands kaderlid kunnen worden beschouwd als uitgaven eigen aan de werkgever en zijn dan in de persoon van de werknemer niet belastbaar.

Het is het door deze circulaire uitgewerkte aanslagstelsel dat het onderwerp uitmaakt van het boek van Vanheeswijck. De auteur analyseert de toepassingsvoorwaarden en -modaliteiten op volledige en grondige wijze. Zijn analyses zijn bijzonder goed gedocumenteerd aan de hand van overvloedige publikaties in de rechtsleer. Zijn beoordeling van de juridische rechtvaardiging van de door de administratie ingenomen stellingen valt misschien wel wat mager uit, maar het boek is bovenal een voor praktische doeleinden geschreven werk. Het is dan ook begrijpelijk dat de auteur zijn aandacht vooral toespit op de beschrijving, toelichting en verduidelijking van de administratieve teksten. De praktische bruikbaarheid van het boek wordt in dat opzicht trouwens nog in aanzienlijke mate verhoogd door de opname in bijlage van een groot aantal relevante administratieve documenten.

Ten slotte moet nog worden opgemerkt dat wij het niet eens zijn met de stelling van de auteur dat tegen een afwijzende beslissing van de administratie omtrent de toepassing van de circulaire een beroep tot nietigverklaring voor de Raad van State kan worden ingesteld. Zulk een beroep is slechts ontvankelijk wanneer de wet geen andere procedure beschikbaar stelt. Hier kan men de gewone bezwaarprocedure gebruiken.

S. Van Crombrugge

D. DESCHRIJVER, Het ontstaan van de inkomstenbelastingsschuld en zijn gevolgen, Brussel, Ced Samsom, 1986, 91 p.

Naar aanleiding van een aantal ophefmakende zaken in de rechtspraak ontstond de laatste jaren een hernieuwde belangstelling voor de juridische problematiek van het ontstaan van de fiscale schuld, inzonderheid in de inkomstenbelastingen. Die belangstelling vond haar neerslag in verschillende recente tijdschriftartikelen en komt nu ook tot uitdrukking in een heel boek van de hand van D. Deschrijver. De kernvraag waaromheen alles draait is die naar de teruggave van de roerende voorheffing, de bedrijfsvoorheffing en de voorafbetalingen wanneer de inkohiering van de globale personenbelasting te laat of niet gebeurt. Het boek van Deschrijver is een zeer interessant en lezenswaardig document. Het gebruikt een zeer degelijke rechtshistorische methode en geeft blijk van een volledig en grondig onderzoek van de bestaande rechtspraak en rechtsleer.

Wat ons in het boek van Deschrijver zeer speciaal heeft aangesproken, is dat de auteur zijn systematisch onderscheid tussen belastingen geheven bij wege van voldoening of inhouding en belastingen geheven bij wege van inkohiering in een zeer degelijk uitge-

werkt historisch perspectief plaatst, alsook dat hij terecht veel aandacht besteedt aan de juridische aard van de voorheffingen. Vooral dat laatste lijkt ons essentieel, al valt het misschien te betreuren dat de auteur zijn studie en opvattingen dienaangaande over verschillende plaatsen in zijn boek heeft verdeeld (nrs. 30-35 en 96-101).

Te betreuren valt misschien ook de beperkte opzet van de auteur. Hij bespreekt de problematiek van het ontstaan van de fiscale schuld in hoofdzaak slechts voor zover zij relevant is voor het vraagstuk van de teruggave van de voorafbetalingen en voorheffingen. Het onderscheid tussen de constitutieve en declaratieve opvatting ten aanzien van de inkohiering wordt daardoor niet met de gewenste consequentie uitgewerkt. Ofschoon de auteur zich aansluit bij de sedert 1954 door het Hof van Cassatie gehuldigde declaratieve opvatting, stelt hij toch op verschillende plaatsen dat de personenbelastingsschuld bij gebreke van inkohiering uiteindelijk niet *ontstaat* (nrs. 79 en 104). Ons komt het voor dat de gewenste nuanceringen nog steeds kunnen worden aangebracht door middel van de door Claeys Bouwaert en Van Houtte gehanteerde precisering dat aan de definitieve verschuldigdheid van de personenbelastingsschuld een *latent* ontstaan voorafgaat.

Het boek van Deschrijver komt ons uiteindelijk voor als een weloverwogen en fundamentele bijdrage tot het verkrijgen van inzicht in het basisstelsel en de basisstructuur van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen.

S. Van Crombrugge

E. LUTJENS en N.O.P. ROCHE, Pensioen en overgang van ondernemingen, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink (Serie praktijkhandleidingen), 1986, 149 p., f 54,50.

De richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 14 februari 1977 (77/187/EEG) inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lid-Statens betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, vestigingen of onderdelen daarvan, werd in Nederland uitgevoerd door de wet van 15 mei 1981.

Het onderzoek van deze richtlijn en van de wet is het onderwerp van het eerste hoofdstuk. Uitgaande van richtlijn en wet wordt aandacht besteed aan de werkgever in de onderneming, de werknemer en wat onder overgang van rechten en verplichtingen uit arbeidsovereenkomst wordt beoogd. Uiteraard wordt hierbij verwezen naar de rechtspraak van het EG-Hof. Diverse vormen van overgang worden van naderbij ontleed.

Het tweede hoofdstuk behandelt de Pensioen- en spaarfondsenwet, die van toepassing is wanneer een werkgever aan personen, verbonden aan zijn onderneming, toezeggingen omtrent pensioen doet, waardoor hij zich aan bepaalde verplichtingen dient te houden, zoals onder meer de betaling van bijdragen aan daartoe erkende fondsen.

Het derde hoofdstuk bevat een grondige bespreking van de rechtsgevolgen van de overgang van ondernemingen voor het aanvullend particulier pensioen, zoals dit geregeld is in de EG-richtlijn en in de Nederlandse wetgeving. De algemene regel waarbij rechten en verplichtingen overgaan op de verkrijger, is niet van toepassing op rechten en verplichtingen van de werkgever die voortvloeien uit een toezegging omtrent pensioen («aanvullende stelsels van sociale voorzieningen» genoemd in de richtlijn). De stelling wordt verdeeld dat de werkgever-vervreemder contractueel verbonden blijft door de pensioenovereenkomst met zijn werknemer zodat het pensioen verder moet worden opgebouwd, terwijl hij slechts bevrijd is zo de werknemer, na de overgang, een pensioentoezegging geniet.

Verder wordt aandacht gewijd aan de uitvoering van de maatregelen die de Lid-Statens ingevolge de richtlijn moeten nemen om de belangen van de werknemers te beschermen met betrekking tot hun verkregen rechten of hun rechten in wording op ouderdomsuitkeringen in de aanvullende stelsels, en waarbij de Nederlandse wet de verkrijger hoofdelijk aansprakelijk stelt naast de werkgever-vervreemder voor de nakoming van diens verplichtingen die op het tijdstip van de overgang voortvloeien uit een pensioentoezegging.

Het vierde hoofdstuk, geschreven door mevrouw mr. N.O.P. Roché — de eerste drie zijn van de hand van mr. E. Lutjens — onderwerpt de bijzondere positie van de grootaandeelhouder aan

een nadere beschouwing. Deze bezit aandelen die ten minste 10% van het geplaatste kapitaal van de onderneming vertegenwoordigen. Hij wordt in juridische zin als werknemer aangemerkt maar wordt maatschappelijk meer als (mede-)eigenaar van de onderneming beschouwd. Ook tegenover hem kan de werkgever (een N.V. of B.V.) een pensioentoezegging doen, en wat diens mogelijkheden zijn om in geval van overgang zijn pensioenrechten te beveiligen wordt uitgebreid onderzocht en beschreven.

Het werk bevat ten slotte als bijlagen de tekst van de EG-richtlijn betreffende het behoud van de rechten van de werknemers bij overgang van ondernemingen, de wet van 15 mei 1981 tot aanpassing van de wetgeving aan de EG-richtlijn, een uittreksel uit de Pensioen- en spaarfondsenwet en een uittreksel uit de Algemene Eisen Pensioenverzekeringsovereenkomsten. Daarbij sluit aan een rechtspraakregister, wetsartikelenregister en trefwoordenregister.

Het boek benadert grondig en kritisch een specifieke regeling van rechtsgevolgen bij overgang van ondernemingen, genomen ter uitvoering van de EG-richtlijn. Het vertrekpunt bij deze EG-richtlijn maakt het werk ook voor een niet-Nederlandse jurist interessant.

Gh. Dhaeyer

F. GAST en A.H. SPIJKER, **Een ontslagzaak**, *Ars Aequi Libri* (Procesdossiers), Nijmegen, 1986, derde herziene druk, 132 p., f 24,80

Een ontslag op staande voet, wegens dringende reden en zonder opzegging, was de aanleiding om een dossier samen te stellen aangaande de procedure gevoerd voor de kantonrechter tussen een ontslagen werknemer en haar werkgever, met publikatie van de originele processtukken, en de tegelijk lopende procedure bij het Gewestelijk Arbeidsbureau en de Raad van Beroep in verband met een geschil over haar recht op werkloosheidsuitkering.

Hoofdzakelijk bedoeld voor het juridisch onderwijs, geeft het boek een duidelijk beeld van een vaak voorkomende rechtspraak. Het bevat bovendien op tal van plaatsen toelichting zowel omtrent de gevoerde procedures als omtrent het recht zelf en de rechtsbescherming.

Het boek beantwoordt ten volle aan het doel van *Ars Aequi Libri* dat bij het uitgeven van boeken gericht is op de juridische opleiding en de praktijk.

Gh. Dhaeyer

A. BERGMANN en M. FERID, **Internationales Ehe- und Kind-schaftsrecht**, 10 dln., zesde druk, Verlag für Standesamtswesen, Frankfurt, 84ste en 85ste aanvulling, 1985-86.

Aflevering 84 bevat het nieuwe trefwoord Algerië (Rieck) met o.a. een Duitse vertaling van uittreksels uit het burgerlijk wetboek van 1975, het familiewetboek van 1984 en de verordening over de burgerlijke stand van 1970. Noorwegen werd volledig door Korkisch herwerkt. De wetgevende voorschriften worden uitvoerig commentariseerd. Voor Peru wordt beknopt gewezen op de invoering van een nieuw burgerlijk wetboek dat op 14 november 1984 in werking trad. Het wetboek werkt de grote beginselen van de grondwet van 1979 verder uit: gelijkberechtiging van man en vrouw, gelijkheid van wettige en onwettige kinderen en juridische erkenning van het concubinaat.

Aanvulling 85 brengt inzake Egypte de nieuwe wet op het personeel statuut van 3 juli 1985 nadat het grondwettelijk hof de wet van 17 juni 1979 wegens onverenigbaarheid met de koran had vernietigd. Australië, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Japan, Nicaragua, Panama, San Marino en Zuid-Afrika werden gedeeltelijk herwerkt. De bijwerking van Finland (Korkisch) brengt een vertaling met commentaar van de naamwet van 8 augustus 1986 die alle andere teksten daaromtrent vervangt en een grote vrijheid inzake de keuze van de familienaam bij huwelijk invoert. De wet bevat ook i.p.r.-voorschriften: aanknopingsfactor voor de naam van de vreemdeling wordt zijn woonplaats. De bijwerking van het trefwoord Griekenland (Rieck/Buchner-Baureich) brengt o.a. een vertaling van de nationaliteitswet van 8 mei 1984. Irak werd herwerkt, waarbij toch moet worden bemerkt dat de wetgeving op de nationaliteit nog steeds als stand 15 januari

1976 vermeldt. Inzake de wet op het personeel statuut van 1959 wordt wel rekening gehouden met de wijziging door de wet van 1985 die de positie van de vrouw in het echtscheidingsrecht versterkt. In sommige gevallen van verstoting is de man thans verplicht de vrouw een schadevergoeding te betalen.

W. Pintens

MEDEDELINGEN

Enkele aspecten van de Trias Politica in perspectief — Studiedag K.U.Leuven — 11 maart 1987

Het studententijdschrift *Jura Falconis* van de rechtsfaculteit van de K.U. Leuven organiseert op woensdag 11 maart 1987 een studiedag onder de titel «Enkele aspecten van de Trias Politica in perspectief».

Programma:

- 10u00: Plechtige opening door prof. R. Dillemans, Rector K.U.Leuven
- 10u10: Prof. L.P. Suetens: Inleiding thema Uitvoerende macht
- 10u15: Verslag over de Uitvoerende macht (o.l.v. prof. A. Alen):
 - Depolitiserings van de Administratie.
 - De constitutionele hetze rond het *Ius Tractati* van Gemeenschappen en Gewesten.
- 10u50: Reactie door prof. F. Delpérée
- 11u25: Koffiepauze
- 12u00: Prof. L.P. Suetens: Inleiding thema Wetgevende macht
- 12u05: Verslag over de Wetgevende macht (o.l.v. prof. J. De Meyer):
 - Nut en toekomst van het bikamerale systeem in België.
 - De bevoegdheidsverdeling na de staatshervorming van 1980.
- 12u40: Reactie door prof. J. Gyssels
- 13u15: Lunch in Salons Georges
- 14u30: Prof. L.P. Suetens: Inleiding thema Rechterlijke macht
- 14u35: Verslag over de Rechterlijke macht (o.l.v. prof. G. Craenen):
 - Het Arbitragehof: een potentieel volwaardig grondwettelijk hof.
 - Depolitiserings van de Magistratuur.
- 15u10: Reactie door prof. K. Rimanque
- 15u45: Koffiepauze
- 16u15: Kritische juridische synthese door prof. L.P. Suetens
- 16u45: Politieke conclusie door de Eerste Minister, dhr. W. Martens
- 17u15: Plechtige sluiting van de zitting door prof. R. Blanpain, Decaan rechtsfaculteit K.U.Leuven.

Het congres wordt gehouden in het Auditorium Zeger Van Hee, College de Valk, Tiensestraat 41, 3000 Leuven.

Het inschrijvingsgeld, dat geldt voor alle activiteiten uit de hierboven vermelde dagorde, bedraagt 800 fr. en 350 fr. voor studenten.

Uiterste datum voor inschrijvingen: 1 maart 1987.

De referatenbundel kan ter plaatse besteld worden tegen de kostprijs van 600 fr.

Voor verdere inlichtingen: *Jura Falconis* — Colloquium, College de Valk, Tiensestraat 41, 3000 Leuven, of telefonisch op het nummer (016) 23.09.71 (toestel 280), elke woensdag van 14 tot 17 uur.

Met medewerking van A.S.L.K., Generale Bank, Rechtsfaculteit K.U.Leuven, Rechtskundig Weekblad.

Over de invoering in Nederland van het Nieuw Burgerlijk Wetboek

Op 18 september 1986 werd onder voorzitterschap van mr. H.F. Van den Haak een commissie van «wijzen» ingesteld, die als taak kreeg de regering te adviseren over de voortzetting van de invoer-

ring van de boeken 3, 5 en 6 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek.

Het advies van deze Commissie werd op 13 januari 1987 aan de minister van Justitie aangeboden.

De belangrijkste aanbeveling van de Commissie is dat de boeken 3, 5 en 6 van het Nieuw BW met inbegrip van de wijzigingen en aanvullingen die bij de Invoeringswet nog zullen worden vastgesteld, integraal dienen te worden ingevoerd.

De Commissie komt tot deze conclusie na afweging van de voor- en nadelen van invoering, het onderzoeken van mogelijke alternatieven en het bestuderen van de gevolgen van invoering voor de verschillende beroepsgroepen.

Overige aanbevelingen:

— Mocht het parlementaire debat over de bij de Invoeringswet voorgestelde wijzigingen en aanvullingen van de boeken 3, 5 en 6 Nieuw BW niet op korte termijn kunnen worden voltooid, dan verdient het aanbeveling die onderdelen die tot vertraging aanleiding geven uit de Invoeringswet te lichten en bij afzonderlijke wet te doen vaststellen. Dat geldt uiteraard alleen voor die regelingen die niet een essentieel deel uitmaken van het systeem van het Nieuw BW.

— Voor een zo goed mogelijk verloop van de voor de praktijk belastende invoeringsoperatie is het noodzakelijk dat aan een aantal *voorwaarden* wordt voldaan.

- De praktijk heeft nu allereerst behoefte aan de vaststelling op korte termijn van de inhoud van de boeken 3, 5 en 6 en aan definitieve nummering van de wetsartikelen. De wetgever zou er wijs aan doen terughoudendheid te betrachten bij het telkens opnieuw ter discussie te stellen van reeds vastgesteld wets teksten. Technisch perfectionisme kan waarschijnlijk in dit stadium meer kwaad dan goed doen.

Dat neemt niet weg, dat inmiddels gebleken gebreken van de vastgestelde wets teksten nog bij de Invoeringswet moeten kunnen worden opgeheven. Het betekent wel, dat aanvullende regelingen die strikt genomen niet nodig zijn om tot invoering van de boeken 3, 5 en 6 te komen slechts tot onderdeel van de Invoeringswetgeving moeten worden gemaakt, indien de behandeling daarvan niet leidt tot verdere vertraging van de invoering.

De huidige stand van zaken met betrekking tot de behandeling van de Invoeringswetgeving geeft de Commissie het vertrouwen dat de inhoud van de boeken 3, 5 en 6 thans op korte termijn definitief kan worden vastgesteld.

- Verder dient de datum van invoering definitief te worden vastgesteld en niet meer te worden gewijzigd.

De Commissie stelt voor de invoeringsdatum vast te stellen op de datum die 24 maanden ligt na die, waarop ook het laatste gedeelte van de Invoeringswetgeving in het Staatsblad is gepubliceerd. Aan de praktijk wordt aldus een ruime termijn gegund om allereerst de kennis van het Nieuw BW op peil te brengen en vervolgens op basis daarvan de cliënt c.q. werkgever te adviseren, alsmede om voor zover nodig bestaande contractuele- en financieringspatronen na te lopen en eventueel aan te passen.

Ook voor het wetenschappelijk onderwijs is dit van belang.

- Voorts dient ook voor de huidige parlementaire periode in overleg tussen departement en volksvertegenwoordiging een schema van de verdere behandeling van de Invoeringswetgeving te worden vastgesteld, opdat het verloop van het invoeringsproces voor de praktijk zo overzichtelijk mogelijk zal zijn.

Van overheidswege dient te worden bevorderd dat, zodra zekerheid is verkregen over de inhoud van het Nieuw BW en over de invoeringsdatum, de gelegenheid wordt geboden voor het volgen van cursussen. Door het Ministerie van Justitie zal hiertoe tijdig overleg dienen te worden gevoerd met de onderscheiden beroepsgroepen en met de juridische faculteiten. De onderwijs capaciteit van de juridische faculteiten moet zodanig zijn of blijven, dat de extra onderwijslast, die zal voortvloeien uit het geven van nascholingscursussen in verband met de invoering van het Nieuw BW, ook metterdaad kan worden gedragen.

- Tenslotte vergt het algemeen belang, dat de overheid ten behoeve van de rechterlijke macht tijdig passende maatregelen treft om de invoering van het Nieuw BW, gelet op de daaruit voortvloeiende taakverzwaring, te kunnen opvangen.

BERICHTEN

Praktijkgeïntendeerde Statistiek en Softwarekeuze voor Managers

Onder deze titel organiseert het Instituut Professor Vlerick voor Management in februari/maart 1987 een specialisatieprogramma, ingedeeld in vier modules:

Module 1: beginselen van statistiek en associatie-onderzoek (dinsdag 10/2 en maandag 16/2)

Module 2: statistische prognosetechnieken (maandag 23/2)

Module 3: multivariate technieken in het commerciële onderzoek (maandag 9/3)

Module 4: keuze en evaluatie van statistische pakketten

Alle sessies vinden plaats in de School voor Management, Sint-Pietersnieuwstraat 49, te 9000 Gent, telkens van 9.00 u. - 12.30 u. en 14.00 u. - 17.30 u.

Verdere inlichtingen kunnen worden verkregen bij Ann De Jaeger (tel. 091/25.63.53).

Rechtstheorie en intellectuele rechten

Op donderdag 30 april 1987 organiseert de Interuniversitaire Kontaktgroep Rechtstheorie een studiedag over de sociaal-economische rol en de juridische systematiek van de intellectuele rechten.

Deze studiedag wordt gehouden in de rechtsfaculteit van de UFSAL Brussel, Vrijheidslaan 17, 1080 Brussel.

Programma:

10.00 u.: Economisch-filosofische aspecten van de intellectuele rechten. Spreker: E. Mackaaij (Montreal). Discussie-inleider: F. Van Dun (Maastricht/Gent)

12.00 u.: Lunch

15.15 u.: Systematiek en economische rol van de intellectuele rechten. Sprekers: F. Gotzen (UFSAL Brussel) en F.W. Grosheide (Utrecht).

15.45 u.: Koffiepauze

15.30 u.: Intellectuele rechten in de Sovjetunie: rol en techniek in een socialistische economie. Spreker: K. Malfliet (K.U.Leuven)

16.15 u.: Discussie.

Op de middag wordt aan de deelnemers een lunch aangeboden. Hiervoor dient evenwel vooraf te worden ingeschreven, met name ten laatste op 29 april. Inschrijving voor de studiedag zelf is niet noodzakelijk, maar om organisatorische redenen wel wenselijk.

Inschrijvingen en inlichtingen: prof. dr. M. Van Hoecke, rechtsfaculteit UFSAL, Vrijheidslaan 17, 1080 Brussel (tel.: 02/427.99.60).

ERRATA

Maateenheden

Door een vergissing is het cassatiearrest van 25 februari 1986 (kol. 1385) opgenomen onder het trefwoord «meeteenheden». Het juiste trefwoord is «maateenheden». Het woord «meeteenheden» komt trouwens niet voor in de elfde druk van Van Dale, Groot woordenboek der Nederlandse taal, en in Van Dale Groot Woordenboek van hedendaags Nederlands.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor notarissen, 1985 en 1986

nr. 11, november 1985

Torfs, N., Huwelijksvermogensrecht en brandverzekering; Van Sinay, T., De gezinswoning en de rechterlijke machtiging tot verveemding (artt. 215, § 1, en 1420 B.W.) (noot onder Rb. Brussel, 27 juni 1984); Erauw, J., noot onder Rb. Antwerpen, 29 maart 1984 (homologatie van de akte houdende wijziging van het huwelijksvermogensstelsel — echtgenoten van verschillende nationaliteit — toepassing van de wet van het land waar de echtgenoten zich blijvend hebben gevestigd).

nr. 12, december 1985,

Werdefroy, F., Verkoop binnen drie jaar vóór het overlijden. Toepassing van artikel 108 Wetboek Successierechten; X., Alfabetische inhoudstafel 1985.

nr. 1-2, januari-februari 1986,

De Bounge, A., Verkoop van een onroerend goed tegen een twijfelachtige prijs; F.B., noot onder Cass., 25 oktober 1985 (heling — artikel 792 B.W. — toepassing op goederen die met vrijstelling van inbreng door de erflater worden geschonken); J.D.V., noot onder Antwerpen, 13 juni 1984 (kind van vreemde nationaliteit, geboren in het buitenland en in België gewettigd door adoptie door een Belgisch echtpaar — geen geboorteakte — vonnis dat in de plaats komt van de geboorteakte). Van Cauwenbergh, J., Interresten op terug te geven registratierechten — Vorm van de ingebrekestelling (noot onder Rb. Brugge, 7 februari 1983); Bouckaert, F., Is het vermoeden van kosteloosheid van artikel 918 N.W. weerlegbaar? (noot onder Gent, 7 november 1985); J.V.H., «Répertoire Notarial» vijftiende jaar.

Vlaams tijdschrift voor Gezondheidsrecht, 1985-1986

nr. 3, januari-februari

De Becker, P., Internationale en nationale initiatieven ter bescherming van de privacy van de Patiënt: enkele beschouwingen; Van Brabant, H., Facetten van het bejaardenbeleid van de Vlaamse Gemeenschap; Lafontaine, A., Enkele overwegingen bij de conferentie die door de C.I.O.M.S. te Athene georganiseerd werd over de ethische en menselijke waarden op het gebied van het gezondheidsbeleid (29 oktober — 2 november 1984); Nys, H. en T'Jonck, R.-M., Kroniek van het gezondheidsrecht (wetgeving, rechtsleer, parlementaire vragen en antwoorden, boekbesprekingen, mededelingen); Verelst, R., Mijmeringen bij het zevende wereldcongres voor medisch recht te Gent (18-23 augustus 1985).

Algemeen fiscaal tijdschrift, 1986

nr. 1, januari,

Cougnon, J., Verwervingen tegen lijfrente; Couturier, J., Waarheen met onze inkomstenbelasting? Dhaeyer, B., noot onder Brussel, 12 juni 1985 (Bedrijfslasten, sommen betaald door de bestuurder na het faillissement van de vennootschap tengevolge van borgstelling, aftrek van de betaalde sommen); Peeters, H., noot onder Gent, 10 september 1985 (Cumulatievergoeding wegens arbeidsongeschiktheid en een oorlogspensioen, onbelastbaarheid burgerlijk oorlogspensioen); Dhaeyer, B., noot onder Brussel, 8 oktober 1985 (bedrijfslasten, kledingskosten, rechtvaardiging door middel van bewijsstukken).

nr. 2, februari,

Kleynen, G., Bevrijdende roerende voorheffing; Vanden Eede, R., B.T.W.-aanschrijvingen; Minguet, L.R., Meningen: weg met de fiscale grenzen; Jorion, G., noot onder R.v.St., 30 juli 1985 (Vaststelling van kadastraal inkomen, ambtshalve rechtzetting van een materiële vergissing door de administratie, beroep tot nietigverklaring bij de Raad van State); Sablon, S., noot onder Brussel, 26 februari 1985 (Vernietiging van een onwettige aanslag, uitzonderlijke termijn voor nieuwe aanslag, dezelfde belastingelementen); Lycops, J.F., noot onder Gent, 14 juni 1985 (bedrijfsuitgaven, veroordeling tot het betalen van schadevergoeding, causaal verband, ongeoorloofde werkzaamheden)

Annales de droit de Louvain, 1985

nr. 4,

Feron, B. en Scholasse, M., Actualités du référé commercial à travers les conditions d'intervention du Président du tribunal de commerce; Fierens, J., Familles et aide sociale;

Annales de droit de Liège, 1986

nr. 1,

Doutrewe, M. en Robert, J., La loi du 21 février 1983 relative à la vente de certains objets abandonnés, une loi utile?; Kohl, A., Effet dévolutif de l'appel dirigé contre un jugement mixte, en cas de réformation du dispositif touchant au fond, accompagnée d'une confirmation du dispositif ordonnant une expertise (noot onder Luik, 20 februari 1985); Malmendier, Ch., noot onder Bergen, 24 februari 1985 (echtscheiding op grond van feiten, dringende en voorlopige maatregelen, maatregelen met betrekking tot de kinderen, overschrijving van het vonnis dat de echtscheiding toestaat, bevoegdheid); Dubois, F., Saisir-arrêrre conservatoirement sur base d'un extrait de compte bancaire; oui ou non? (noot onder Brussel, 27 juni 1985); Hansenne, J., noot onder Rb. Verviers, 1 oktober 1981 en Luik, 28 juni 1985 (Vruchtgebruik, zware herstellingen, rechten van de vruchtgebruiker, toepassing van de leer van de vermogensverrijking zonder oorzaak); De Leval, G., La convention de Bruxelles du 27 septembre 1968; Paques, M., Journée d'étude sur le référé à l'UIA;

Bank- en Financieuzen, 1986

nr. 1, januari,

Bossuyt, M., The European Continent and Venture Capitalism: requirements and government incentives; Lierman, F., Solvabilité et rendabilité van het Belgisch financieuzen in 1984; Martin, Ch., Les pièges du crédit documentaire à paiement différé: introduction; Berckmans, J., Documentair krediet met uitgestelde betaling: bedenkingen van een practicus bij een recent vonnis van het Hof van Beroep te Parijs; Janssens, P.A., Het bewarend beslag op verzoek van de opdrachtgever op een onherroepelijk documentair krediet, in de handen van de openende bank; Pesant, J.M., L'Institut National des Caisses d'Epargne;

nr. 2, februari,

Cooke, W.P., Towards the 1990's: banking, financial intermediation and supervision; Rega, J., Bancontact, Mister Cash, Postomat: oude ervaringen, nieuwe realiteiten; De Nys, Chr., Bijdrage van de Nationale Bank van België in de exportfinanciering betaalbaar op korte, middellange en lange termijn; Heenen, J., Observations relatives à l'arrêt de la Cour de Cassation du 2 mai 1985; Delierneux, M., Billet à ordre, bon au porteur, preuve civile (noot onder Brussel, 4 mei 1983); Hollanders de Ouderaen, P., L'Association Belge des Entreprises Hypothécaires; De Noose, K., De Vereniging Privé-Spaarkassen.

nr. 3, maart,

Gardener, E.P.M., The City in perspective; Fayt, H., Le banquier, partenaire de l'entrepreneur; Duyck, R., Deregulering in de financiële sector; Van Nuland, J., De Belgische Vereniging der Banken; Turbang, B., La Banque Européenne d'Investissement.

Europees Vervoerrecht, 1986

nr. 1,

Vermote, L., Le code de conduite des conférences maritimes et le compromis de Bruxelles; Merckx, A.L., Air fare fixing and the EEC Competition rules;

Journal des tribunaux, 1986

nr. 5362, 4 januari,

Meulders-Klein, M.Th., Famille, Etat et sécurité économique d'existence dans la tourmente.

nr. 5363, 11 januari,

Bossard, Ph., La force obligatoire des règlements de copropriété; Leclercq, J., noot onder Bergen, 5 november 1985 (strafverordering, beslag, weigering van de onderzoeksrechter tot lichten van het beslag, onontvankelijkheid van hoger beroep voor de Kamer van Inbeschuldigingstelling).